

Tartu Ülikool
Sotsiaalteaduste valdkond
Johann Skytte poliitikauuringute instituut

Magistritöö

Vootele Päi

**Pehme jõud ja avalik diplomaatia Vene Föderatsiooni instrumentidena selle
välispoliitikas Prantsusmaa suunal**

Juhendaja: Maili Vilson, MA

Tallinn 2018

Olen koostanud töö iseseisvalt. Kõik töö koostamisel kasutatud teiste autorite seisukohad, ning kirjandusallikatest ja mujalt pärinevad andmed on viidatud.

.....

/töö autori allkiri/

Kaitsmine toimub/kuupäev/ kell/kellaeg/
...../aadress/ auditooriumis/number/.

Retsensent: /nimi/ (...../teaduskraad/),
..... /amet/

Sisukord

Sissejuhatus	4
1. Teoreetiline raamistik	8
1.1 Pehme jõu kategooriad.....	10
1.2 Avalik diplomaatia ja nutikas jõud	15
1.3 Mõistete koostoimest antud uurimustöö kontekstis	19
2. Metodoloogia	21
3. Vene Föderatsiooni pehme jõu agentide tegevus Prantsusmaal.....	28
3.1 Rossotrudnichestvo	30
3.2 Russkiy Mir.....	32
3.3 Prantsusmaal tegutsevad Venemaaga seotud NGO-d	35
3. Venemaa pehme jõu ja avaliku diplomaatia mõju Prantsusmaa poliitikas	42
3.1 Venemaa koostöö paremäärmuslike poliitiliste jõududega.....	42
3.2 Vladimir Jakunin ning Association Dialogue Franco-Russe	44
3.2 Konstantin Malofejevi tegevus Prantsusmaal	47
3.3 Vene Föderatsiooni saatkond ning suursaadik Orlovi koordineeriv roll.....	48
4. Venemaa pehme jõud ja avalik diplomaatia Prantsusmaa äriühingondades	52
4.1 Prantsuse-Vene Dialoogi Assosatsioon	53
4.2 CCI France Russie – Prantsuse-Vene kaubanduskoda.....	55
4.3 Cercle Kondratieff	59
4.4 Venemaa majandusdiplomaatia mõjust Prantsusmaal	60
5. Venemaa pehme jõud ja avalik diplomaatia Prantsusmaa meediamaaastikul	67
5.1 IDC kui Venemaa pehme jõu ja avaliku diplomaatia platvorm ja sõnumite allikas ...	68
5.2 Venemaa pehme jõud ja avaliku diplomaatia kohalikes meediakanalites	70
5.3 Massiteabekanalite RT ja Sputnik tegevus Prantsusmaal	73
6. Religioon, kultuur ja haridus pehme jõu ja avaliku diplomaatia teenistuses	81
6.1 Õigeusk Prantsusmaal	82
6.2 Õigeusk pehme jõu vahendina Püha Kolmainuse katedraali näitel.....	87
6.3 Kultuuridiplomaatia roll Venemaa pehme jõu strateegias Prantsusmaal.....	89
6.4 Hariduskoostöö pehme jõu meetmena	93
Kokkuvõte.....	97
Järeldused ja edasised uurimisvaldkonnad	98
Ingliskeelne resümee.....	101
Kasutatud kirjandus	104

Sissejuhatus

Termini „pehme jõud“ (soft power) võttis Joseph Nye kasutusele 90-ndal aastal ning seda kasutas ta kirjeldamaks viise, kuidas USA oma huvisid välismaal kaitseb ning ehitab üles kuvandit pehmete väärtuste nagu kultuur, humanitaarabi, keel ja haridus. Avalik diplomaatia on selles kontekstis laiendus, mis kirjeldab riiklikku diplomaatiat, kus adressaadiks ei ole, erinevalt traditsioonilisest diplomaatiast, võõrriigi diplomaadid, ametnikud või poliitikud vaid hoopis üldsus läbi meedia ja näiteks heategevusorganisatsioonide. Tegelikult võib pehme jõu kasutuse esimesi märke Nye loetletud elementide põhjal näha juba aastasada varem, mil Suurbritannia üritas oma kultuuri ja usku teha atraktiivsemateks oma paljudes kolooniates.

Venemaad oleme me harjunud nägema pigem karmi jõu (hard power) rakendajana ning pehme jõu osas on ta varasematel kümnenditel, eriti 90-ndatel jäänud pigem tagaplaanile. See on ka iseenesest mõistetav, sest selleks, et riiki välismaailmale atraktiivseks teha on vaja ka mingisugust kuvandit ja ideed, mis inimesi kõnetab ja köidab. 90-ndatel ning 2000-ndate esimesel poolel oli Venemaa puhul takistuseks asjaolu, et Nõukogude Liidu lagunemise järgselt oli riigi majandus kähvili, elatustase halb ning puudus konkreetne idee, millega end rahvusvahelisel mainekujundusturul selgesti eristuvalt defineerida.

Viimaste aastate sündmused – relvakonflikt Ukrainas, Krimmi annekteerimine ning Venemaa sekkumine Süüria kodusõjas on hoidnud Venemaad pidevalt pildis ning rahvusvaheliste suhete konfliktide keskpunktis. Palju on nende konfliktide valguses hakatud rääkima ka Venemaa mõjutustegevusest, kuid eelkõige kiputakse seda, eriti Eestis, vaatlama läbi sõjalise jõu, infosõja või küberjulgeoleku mõistete, märksa vähem on märgata analüüsi lähtuvalt pehme jõu ja avaliku diplomaatia seisukohast. Selleks, et mõista paremini, kuidas Venemaa suudab läbi oma pehme jõu ja avaliku poliitika mõjutada avalikku arvamust suurriikides, mis on Eesti jaoks ka olulised partnerid, on otstarbekas analüüsida, kas ja kuidas on Venemaa oma pehme jõu strateegiat viimastel aastatel rakendanud.

Et Venemaa on viimastel aastatel oma tegevust pehme jõu ja avaliku diplomaatia vallas tugevdanud näitavad mitmed organisatsioonid, nende asutamisaastad ning tegevus, mida

antud töös käsitletakse. Tegelikult ei ole selles ka midagi kummalist arvestades asjaolu, et Venemaa diasporaa välismaal on hinnanguliselt umbes 30 miljonit inimest, ehk Hiina järel suuruselt teine diasporaa¹ ning ilmselt oleks rumal seda mitte kasutada. Nii mõnedki töös käsitletud organisatsioonid on küll Prantsusmaa-kesksed, kuid nad toimivad koostöös Venemaa rahvusvaheliste pehme poliitika instrumentidega nagu seda on Russki Mir ja Rossotrudinchestvo. Antud uurimustöö vaatleb Venemaa mõjutustegevust Prantsusmaal läbi erinevate eluvaldkondade – poliitika, meedia, äri, ning kultuur. Uurimustöö hüpoteesiks on, et Krimmi annekteerimise ja Ukraina konflikti taustal Venemaa tegevus Prantsusmaal aktiveeris edestamaks paremini Venemaa riiklikke seisukohti ja esindamaks selle välispoliitilisi huve ning mõjutada seeläbi Prantsusmaad kaalukeelena kasutades otsustusprotsesse rahvusvahelistes suhetes.

Vaadates seda kuivõrd tihedad on Venemaa ja Prantsusmaa ajaloolised sidemed on mõistetav, et nendevaheline dünaamika ning sellest tulenevalt ka pehme jõu meetmed, mida Venemaa seal võiks kasutada, on pisut erinevad. Ainuüksi Pariisis jalutades on võimatu märkamata jätta arvukaid vene-päritolu nimedega väljakuid, tänavaid ja sildu, nagu näiteks Alexandre III sild või Rue Sebastopol tänav. Prantsuse-Vene suhted rajanevad pikaajalisel kultuurivahetuse traditsioonil ning juba 19. sajandil oli Prantsusmaa üks eelistatuid sihtkohti Vene teisitimõtlejate jaoks, sest kõrgem klass rääkis Venemaal teadupärast prantsuse keeles. Suurem migratsioonilaine Venemaalt Prantsusmaale toimus 20. sajandi alguses Oktoobrirevolutsiooni päevil, kui Prantsusmaale pages mõningatel andmetel kümneid tuhandeid Tsaarivõimule ustavaid aadlikke, poliitikuid, ametnikke, kõrgeid sõjaväelasi ning ka kultuuritegelasi. Need nii-öelda valged emigrandid andsid tugeva tõuke Venemaa diasporaa ja kultuuri arengule Prantsusmaal, eelkõige Pariisis, Nice'is ja Marseille's ning seda diasporaad, liikumisi, organisatsioone ning võrgustikku on Venemaa hakanud viimastel aastatel ka aktiivselt rakendama ja kaasama pehme jõu kanalina. Lisaks emigrantidele pani USA ja NATO suhtes kriitiliselt meelesstatud Charles de Gaulle aluse gaullistlikule välispoliitika käsitlesele, kus olulist rolli mängis heade suhete hoidmine Nõukogude Liiduga ning see mõtteviis omab teatavat rolli Prantsusmaa välispoliitilises debatis tänaseni.

¹ Russian Soft Power in France: Assessing Moscow's Cultural and Business Para-diplomacy, Laruelle, M. Carnegie Council, 2018

Tänaseid Prantsusmaa-Venemaa suhteid ilmestavad lisaks ajaloolistele sidemetele ühest küljest tihedad majandussuhted, mis loomulikult on mõlema riigi huvides. Uurimustöös näeme, et Prantsusmaa on viimastel aastatel üks suuremaid välisinvestoreid Venemaal ning investoriteks muuhulgas CAC40 suuretevõtted. Suhteid teevad muidugi keerulisemaks Venemaa tegevus Krimmis, Süürias ja Ida-Ukrainas ning sellest tulenev huvide konflikt Prantsusmaa partneritega NATO-s ja Euroopa Liidus. Praeguse, Emmanuel Macroni juhitud Prantsusmaa valitsusega on Venemaa liigne pehme jõud ja avalik diplomaatia läbi riiklike meediakanalite ning libauudiste viinud konfliktini, kus kõige kõrgemal tasandil soovitakse Prantsusmaal luua regulatsioone, mis säärase sisu levikut takistaks. Lisaks sellele toetab Venemaa Macron'iga konkureerivaid paremäärmuslikke jõude, eeskätt Front National'i. Infosõjast tulenevalt on ka Prantsusmaal saavutanud Venemaa-vastasus äärmuslikke vorme paranoia näol, mis on rajatud liialdustele, alusetutele eeldustele ning USA-põhise välispoliitilise argumentatsiooni kasutamisele².

Kremli koostöö Prantsusmaa paremäärmuslike poliitiliste jõududega on seletatav positsiooniga, mille Venemaa on oma loodavas kuvandis võtnud. Selleks, et veenda nii Venemaa rahvast kui ka avalikku arvamust võõrriikides on Venemaa oma kuvandi üles ehitanud tsivilisatsioonide konfliktile, mille ühel poolel seisab õigeusu ja moraali eest seisev Venemaa ning teiselpool dekrastianiseeritud ja dekadentsis läänemaailm.³ Kontseptsioon Vene Maailmast on loodud teadlikult üsna hägusel kujul, mistõttu on seda võimalik erinevalt tõlgendada lähtuvalt vajadusest ja kontekstist. Esiteks saab sellega õigustada Venemaa sekkumist oma lähisvälismaal, teiseks annab see ettekäände Venemaal taasühendada oma diasporaadega välismaal ning kolmandaks on see instrument, mille abil saab Venemaa endale globaalses plaanis kuvandit luua⁴ ning seda kinnitavad ka erinevate Venemaaga seotud organisatsioonide tegevused ja nende poolt loodavad sisu ja sõnumid Prantsusmaal.

² Russian Soft Power in France: Assessing Moscow's Cultural and Business Para-diplomacy, Laruelle, M. Carnegie Council, 2018

³ Les Strategies et les pratiques d'influence de la Russie, Marange, C. Institut de Recherche Strategique de l'Ecole Militaire, 2017

⁴ Russian Soft Power in France: Assessing Moscow's Cultural and Business Para-diplomacy, Laruelle, M. Carnegie Council, 2018

Antud uurimustöö keskendub Prantsusmaale põhjusel, et sealne kontekst on ülaltoodud põhjustel teistest riikidest väga erinev kui me räägime Venemaa pehme jõu sisust ja kanalitest. Samas on Prantsusmaa Venemaa välispoliitilises mõtlemises väga olulisel kohal, sest Kremli nägemuses jaguneb Euroopa kolmeks blokiks: nende oponent Suurbritannia ning tolle liitlased, Saksamaa, mille suhtumine on mõistvam ning Prantsusmaa, millel on nende kahe bloki vahel otsustav roll ⁵– mõjutades Prantsusmaad on võimalik mõjutada terve Euroopa välispoliitikat Venemaa suunal. Prantsusmaa rolli olulisust Venemaa välispoliitikas kinnitab tõsiasi, et Moskva silmis on Prantsusmaa alati erilise tähelepanu all⁶ ning Venemaa mõjutustegevus Prantsusmaal on koguni nii tugev, et see on pehmest jõust arenenud mõjutuspoliitikaks segades omavahel pehme jõu ning kunagise KGB metoodikaid.⁷

⁵ Henin, N. La France Russe, Favard, 2016, lk. 250

⁶ „La France, une opportunité pour Vladimir Poutine,“ Pavel Baev, Institut Français des Relations Internationales, 01.01.2018

⁷ „Cecile Vaissie: Moscou a developpe, plus qu’un soft power, une politique d’influence“, Benoit Vitkine, Le Monde, 05.08.2016

1. Teoreetiline raamistik

Käesolevas peatükis selgitame pehme jõu ning avaliku diplomaatia käsitlust ja definitsioone, mille abil antud uurimustöö Venemaa mõjutustegevust Prantsusmaal analüüsib. Pehme jõu käsitlusel võtame aluseks Nye loodud definitsioonid ning Lee poolt pakutud kategooriad. Teises alapeatükis mõtestame Leonardi toel lahti Avaliku diplomaatia mõiste ning käsitleme ka Nye edasiarendust pehmest jõust ehk nutikat jõudu.

Termini „pehme jõud“ (ingl k *soft power*) võttis külma sõja viimastel päevadel kasutusele USA politoloog Joseph Samuel Nye, kes neoliberaalina soovis selgitada fenomeni, mis tema hinnangul omandab rahvusvahelistes suhetes ja jõuvahekordades lähikümnenditel üha olulisema rolli. Tihti vaatleme külma sõja perioodi kitsalt sõjalise jõu vastasseisuna, kuid tegelikkuses oli Ida-Lääne vastasseis üles ehitatud ideoloogilisele vastasseisule – kommunism versus kapitalism.

Nye polnud seega kindlasti pehme jõu kontseptsiooni autor. Sarnaseid kontseptsioone olid oma diskursustes varem kasutanud ka mitmed tunnustatud autorid, näiteks Gramsci hegemooniast, Bourdieu sümbolises jõus, Weber autoriteedist, Foucault distsiplinaarvõimuse ning Habermas oma kommunikatiivse jõu käsitluses.⁸ Sellele vaatamata polnud jõu immateriaalsele mõõtmele rahvusvaheliste suhete teadlased varasemalt eraldi tähelepanu pööranud ning Nõukogude Liidu lagunemisest tulenev vajadus übermõtestada USA roll maailmapoliitikas andis Nye'le hea võimaluse käsitleda pehme jõu rolli ja potentsiaali murrangulistes oludes ning uue maailmakorralduse tekkimisel.

Oma 1990. aastal avaldatud raamatus „Bound to Lead“⁹ kirjutab Nye, et kui traditsiooniliselt on suurvõimu defineerinud sõjaline võimekus siis külma sõja järgses maailmakorras hakkab riike üha enam defineerima nende üleolek tehnoloogias, hariduses ja majanduskasvus ning geograafiline asukoht, rahvaarv ning loodusressursside olemasolu on üha kaotamas oma tähtsust.¹⁰ Nye põhjal on üheks kriteeriumiks, mis defineerib riigi pehme jõu võimekust see kui riik suudab panna teised riigid tahtma seda,

⁸ Lee, G. 2005 “A Theory of Soft Power in International Politics: A Preliminary Attempt,” Kukje Jiyeok Yonju, Spring, 2004, lk. 1-18.

⁹ Nye, J. S. Jr. 1990, Bound to Lead: The Changing Nature of American Power, New York: Basic Books

¹⁰ Soft Power, Nye, Joseph S jr. r. Foreign Policy, 1990, Vol. 80, lk. 154

mida tema tahab.“¹¹ Antud uurimustöö defineerib pehmet jõudu riigi teadliku, rahastatud ja strateegilise tegevusena, on otstarbekas ka määratleda selgemalt, kuidas käsitleb antud uurimustöö selle kategooriaid ja eri avaldumisvorme.

Pehmet jõudu ei tohiks vaadelda juhusliku või isetekkelisena, sest läbi pehme jõu kujundab riik A strateegiliselt olukorra, kus teised riigid defineerivad oma eelistusi või huve sarnaselt riik A-ga.¹² et antud uurimustöö raames piiritletakse pehme jõud ning selle rakendamine vaid ühe riigi (Venemaa) teadliku ja sihipärase strateegilise või taktikalise tegevusega. Ferguson tõi oma analüüsis näidetena rahvusvahelised brändid nagu McDonalds' või Nike, kuid antud uurimistöös me sääraseid alternatiive Venemaalt ei käsitle ning seda kahel põhjusel – esiteks ei ole mõistlik vaadelda rahvusvahelisi brände rahvusvaheliste suhete teguritena. Kindlasti võib neil olla oma mõjuvõim läbi turunduse või korporatiivse koostöö asukohariigi valitsusega, kuid kuna tegu on eraettevõtetega siis ei saa neid käsitleda pärisosana riikliku strateegia tasandil. Teiseks puuduvad Venemaal märkimisväärsed brändid, mille ulatust ja tuntuks annaks maailmamastaabis võrrelda näiteks Nike, McDonalds'i või Apple'iga. Küll aga on möödapääsmatu analüüsida Venemaa riiklike suurettevõtete rolli Venemaa mõjutustegevuses ning pehme jõu rakendamisel, sest nende mõju on tajutav ja tõestatav nii kultuuris ja hariduses kui ka poliitikas ja majanduses ning just nendele Vene Föderatsiooni pehme jõu väljunditele Prantusmaal antud uurimustöö keskendub.

Pea 30 aastat hiljem võib siin mõneti Nye'le vastu vaielda. Geograafiline asukoht, geopoliitika ning sõjaline võimsus on säilitanud oma rolli rahvusvahelistes suhetes ning seda kinnitavad muuhulgas pikaleveninud relvakonfliktid Ukrainas ja Süürias ning riikide välismissioonid ning relvajõud, sõjaväebaasid ja –sadamad võõrriikide territooriumil. Loodusressursside puhul on roll ehk muutunud ent kindlasti mitte vähenenud. Suure rahvaarvuga kiiresti arenevad majandused nagu Hiina ja India on veelgi tõstnud vedelkütuste rolli rahvusvahelises majanduses ning tehnoloogia areng ja levik on kasvatanud vajadust muude toorainete, nagu näiteks liitium, järele.

Seega ühest küljest võiksime justkui väita, et Nye algne käsitus pole ajaproovile üleliia hästi vastu pidanud. Mitmed realistid, ratsionalistid ning neo-ratsionalistid näevad pehme

¹¹ Soft Power, Nye, Joseph S jr. Foreign Policy, 1990, Vol. 80, lk. 166

¹² Soft Power, Nye, Joseph S jr. Foreign Policy, 1990, Vol. 80, lk. 168

jõu kontseptsiooni nõrga ja ebaefektiivsena, sest lõppude-lõpuks reageerivad rahvusvaheliste suhete toimijad (*actors*) vaid kahele stiimulile, milleks on sõjaline jõud ja majanduslik üleolek. Pehme jõu osatähtsust on teiste hulgas teravalt kritiseerinud Niall Ferguson, kes oma analüüsis toob näiteks 19.nda sajandi Suurbritannia, mis kasutas pehme jõu vahendeid Briti kultuuriruumi levitamiseks ja populariseerimiseks kõikjal oma kolooniates kuid ometi päädis see rahvusliikumiste elavnemisega ning impeeriumi lagunemisega. Oma seisukoha näitlikustamiseks maalis ta pildi globaliseerumisevastastest aktivistidest, kes lõhuvad McDonalds' i aknaid kandes ise GAP-i pükse ja Nike'i jooksujalatseid.¹³

Fergusoni analüüs toob esile aga pehme jõu termini peamise nõrkuse, milleks on ambivalentsus. Nye õhkuvisatud termin pehmest jõust ja selle rollist uues maailmakorralduses ei olnud selle loomise hetkel piisavalt küps moodustamaks konkreetset teoreetilist raamistikku ning seetõttu hakkas see elama oma elu; ühtlasi keskendus Nye oma arutlustes peamiselt USA hegemoonia analüüsile¹⁴. Niall Fergusoni näite Briti impeeriumi pehme jõu rakendamisest 19-ndal sajandil saab ümber lükata tõmmates paralleeli samal ajaperioodil Eesti territooriumil toimunud venestamispoliitikaga, mis viis rahvusromantismi ning Eesti omariikluse alguseni. Ka brittide puhul oli tegu pigem pealesunnitud assimilatsiooniga kolooniates, millega kaasnes hoopis vastureaktsioon rahvusliku identiteedi tekke- või tugevnemise kujul

1.1 Pehme jõu kategooriad

Nagu eeltoodud peatükis kirjeldatud siis pehme jõu kui teoreetilise raamistiku peamiseks puuduseks on selle suhteline ambivalentsus. Algselt võttis Nye oma diskursuse aluseks pehme jõu kui meelitus- mitte survemeetme; präänik mitte piits (*carrot vs. stick* ingl.k.) – kui soovite. Selle lähenemise kohaselt peaks riigi pehme jõu ulatuse juures olema määravaks võimekus saavutada soovitud tulemus või reaktsioon teistel riikidelt oma atraktiivsusega, mitte sunnimeetmete, jõu või rahaga. Riigi atraktiivsus on Nye kohaselt

¹³ „Think Again: Power“, Niall Ferguson Foreign Policy, Jan/Feb (2003)

¹⁴ “Hard Power, Soft Power, and the War on Terrorism,” Nye, J. Held, D. Koenig-Archibugi, M. American Power in the 21st Century, Polity, 2004

ehitatud immateriaalsetele omadustele nagu kultuur, väärtused, institutsioonid ja legitiimne poliitika. Kui vaadelda, milliste elementide põhjal kujuneb või kujundavad riigid oma kuvandit siis peaksime lisaks Nye nimetatud väärtustele arvestama ka majandusmudeli mitmekesisust ning riikide tehnoloogilist üleolekut. Neid näitajaid võtavad arvesse kõik arvestatavad pehme jõu edetabelid oma metodoloogias - sealhulgas ajakirja Monocle iga-aastane edetabel ning Portland Soft Power 30 raport, mida väljastab USC Center on Public Diplomacy.

Mõistmaks paremini pehme võimu rolli riigi globaalses mõjukuses, on üks võimalus seda defineerida lähtuvalt debatist, mis käsitleb jõu erinevaid nägusid ehk ilminguid. Dahli nägemuses on jõud ühe tegija võimekus panna teist tegijat mingil teataval viisil tegutsema vastu viimase enda tahtmist, millest tulenevalt on jõudünaamikasse sisse kirjutatud vaadeldav huvide konflikt.¹⁵ Dahli kaasaegsete Bachrachi ja Baratz'i põhjal on jõu teine nägu luua agendat.¹⁶ Agendad ja probleemid ei teki iseenesest vaid need esindavad alati kellegi huve ning riikide võimekuse defineerib nende oskus ja suutlikkus tõstatada päevakorda küsimusi, mis nende huve teenivad. Lukes arendas debatti edasi luues jõu definitsiooni kolmanda näo, milleks on teguri A võimekus mõjutada tegurit B käituma endale kasulikul viisil muutes B arusaama sellest, mis on tema huvid. Lukes'i kohaselt on jõu kolmas dimensioon või nägu olukord, kus A domineerib B üle ning B on sellega nõus, sest see vabatahtlik seisund (või koostöö) võimaldab neil ennustada A käitumist.¹⁷

Kui prooviksime omistada pehmet jõudu ühele kolmest ülaltoodud jõuilmingust siis kõige enam sobib pehme jõud tõenäoliselt Lukes'i loodud jõukontseptsiooni, kuid samas on pehme jõu olemus ja rakendatavus seotud teatavates oludes kõigi kolme väljundiga. Näiteks defineerides pehme jõu läbi atraktiivsuse ei pääse me paratamatult mööda majanduslikust ja sõjalisest jõust, sest neid saab rakendada riigi kuvandi loomisel. Sõjalise võimekuse demonstreerimine on kasvav tendents ning seda osalt ka seetõttu, et sõjatehnoloogia areng annab tunnistust riigi tehnoloogilisest üleolekust. Sõjaline koostöö näiteks ühisõppuste vormis on aga selgelt pigem pehme jõu valdkonda liigituv meede, mis samas eeldab sõjalisel jõul põhinevat stiimulit mõlema osapoole jaoks. Majanduslik

¹⁵ Dahl, Robert A., *Modern Political Analysis*, 1963, Prentice-Hall

¹⁶ Two Faces of Power, Bachrach, P. Baratz, Morton S. *The American Political Science Review*, Volume 56, Issue 4, detsember 1962, lk. 947-952

¹⁷ Lukes, S. 2005, *Power: A Radical View*, Palgrave Macmillan, lk. 108-109

üleolek on pehme jõuna rakendatav läbi toetuste, investeeringute ning majanduspoliitika, millega saab luua ja mõjutada oma suhteid teiste riikidega.

Bachrachi ja Baratzi teine jõu dimensioon agenda loomisest on otseselt seoses riigi võimekusega tõstatada rahvusvahelisel areenil, olgu siis läbi bi- või multilateraalsete tippkohtumiste või meediakampaania, enda jaoks olulisi päevakorrapunkte ning kujundada prioriteete ja agendat. Vaadeldes jõudu läbi Lukes'i kolmanda jõuilmingu definitsiooni näeme, et domineerivad riigid nagu näiteks USA, Venemaa ja Hiina võistlevad selles, kes suudab oma mõjuvõimu edukamalt laiendada ning seda teostatakse suuresti just läbi pehme jõu samas toetudes siiski sõjalisele võimekusele või majanduslikule üleolekule.

Analüüsides Lõuna-Korea pehme jõu strateegiat laiendas Geun Lee, Seouli Riikliku Ülikooli professor, pehme jõu mõistet konstrueerides viis pehme jõu kategooriat lähtuvalt poliitilistest eesmärkidest, mida need teenivad.¹⁸ Need on kooskõlas Nye käsitlesega pehmest jõust, kuid defineerivad selgemalt erinevad eesmärgid, mille saavutamiseks riik oma pehmet jõudu mingis kontekstis kasutab. Lee põhjal jaguneb pehme jõud kategooriatesse järgnevalt:

- 1) Välisjulgeolekut toetav pehme jõud, kuvand rahumeelsest ja atraktiivsest riigist
- 2) Pehme jõud mobiliseerimas teiste riikide toetust riikliku välis- ja julgeolekupoliitika huvides
- 3) Pehme jõud kui manipulatsioon, millega mõjutatakse teiste riikide mõtteviisi ja eelistusi
- 4) Pehme jõud, millega seotakse riikide liitu
- 5) Pehme jõud, mille eesmärgiks on tõsta riigijuhi või valitsuse populaarsust siseriiklikult¹⁹

Esimese puhul toob Lee näitena Hiina, kes on majanduse ja mõjuvõimu kasvades pigem vältinud konfliktsust ning kujundanud kuvandit Hiinast kui rahumeelsest ja kiiresti arenevast riigist, mis mängib aktiivselt kaasa maailmamajanduse ja –poliitika kujundamisel. Teise kategooria puhul näeme eelkõige riikide tegutsemist läbi

¹⁸ „A theory of Soft Power and Korea's Soft Power Strategy,” Lee, G. Korean Journal of Defence Analysis, Vol. 21, 2009, lk.205-218

¹⁹ „A theory of Soft Power and Korea's Soft Power Strategy,” Lee, G. Korean Journal of Defence Analysis, Vol. 21, 2009, lk. 4

rahvusvaheliste organisatsioonide, mille kaudu taotletakse laialdast mandaati või toetust oma tegevusele, olgu siis selleks näiteks sanktsioonid või otsesem sõjaline sekkumine. Kolmandas kategoorias defineerib pehme jõu ideoloogiline alus või maailmavaade, mida levitatakse kirjanduse, hariduse, kultuuri või ka tuntud kõneisikute kaudu. Lee poolt pakutud neljas kategooria on Eesti seisukohast eelkõige tajutav EU või NATO liikmesriigina, kus pehme jõu kaudu konstrueeritakse, arendatakse ja levitatakse jagatud arusaamu, mis seda liitu defineerivad. Viienda kategooria puhul on pehme jõu teenistusse seatud rahvuskangelased, isamaalised emotsioonid ning teatav rahvusliku üleoleku peegeldus. Aktiivsest välispoliitikast tulenev võimu kuvand, mis ühendab rahvast (meie versus nemad) ning koondab neid võimeka juhi taha²⁰.

Antud uurimustöö keskendub Venemaa mõjutustegevusele Prantsusmaal, mistõttu peame tegema kindlaks, et töö teoreetiline raamistik võimaldaks teemat uurida võimalikult hästi just Venemaa seisukohast. Vaatamata sellele, et Lee ehitas oma kategooriad üles seletamaks Lõuna-Korea pehme jõu strateegiat, saame tema loodud kategooriaid kohaldada ka antud uurimustöö tingimustes analüüsides Venemaa mõjutustegevust Prantsusmaal. Näitlikustamiseks Lee kategooriate pädevust antud uurimustöö seisukohast toon allpool kategooriad koos Venemaa-põhiste selgitustega.

1) Välisjulgeolekut toetav pehme jõud, kuvand rahumeelsest ja atraktiivsest riigist

Ukraina konflikti järgselt on Venemaa valitsus oma tegevusi järjepidevalt formuleerinud rahu tagamise, rahvusvahelise õiguse kaitse või humanitaarinterventsioonina. Rahuvalve ja humanitaarmissioonidena serveeritakse tegevusi nii ida-Ukrainas kui ka Süürias. Mõlemad konfliktid leiavad mõningasel määral käsitlemist pea kõigis uurimustöö empiirilise osa peatükkides, sest antud konfliktid on suuresti kujundanud viimastel aastatel keskkonna, kus Venemaa oma pehme jõu vektoritega peab opereerima.

2) Pehme jõud mobiliseerimas teiste riikide toetust riikliku välis- ja julgeolekupoliitika huvides

²⁰ „A theory of Soft Power and Korea’s Soft Power Strategy,” Lee, G. Korean Journal of Defence Analysis, Vol. 21, 2009, lk. 4-6

Rahvusvaheliste organisatsioonide kaudu pole Venemaa oma sekkumistele Ukrainas või Süürias toetust otsinud, sest näiteks ÜRO tasandil oleks seda võimatu saavutada. Seega on fookus olnud meediategevusel – alternatiivse sisu tootmisel nii peavoolu- kui ka sotsiaalmeedias. (Nagu seda teevad näiteks Venemaa riiklikud meediakanalid Sputnik ja Russia Today (RT))

3) Pehme jõud kui manipulatsioon, millega mõjutatakse teiste riikide mõtteviisi ja eelistusi

Vene Föderatsioon on aktiivselt vastandanud end Läänelikele väärtustele kasutades ära üldlevinud rahulolematust ning populistlike jõudude esiletõusu Euroopas ja USA-s. Oma kuvandis positsioneerib Venemaa end traditsiooniliste väärtuste ja rahvusriikluse kaitsjana. Autoritaarne riigisüsteem ning tugev riigijuht kaitseb selle kodanikke globaliseerumise ning ultraliberaalsete väärtuste pealetungi eest ning rahvaste liikumise ning usuliste konfliktide taustal positsioneerib Venemaa end ühtlasi kristluse kantsina. Rahvusvahelise kuulsusega kõneisikud Venemaal küll puuduvad, kuid oskuslikult on kaasatud tuntud inimesi välisriikidest, kelle seisukohad nende päritoluriikide avalikku arvamust mõjutavad. Prantsusmaa puhul on ilmselt tuntumateks näideteks Gerard Depardieu aga ka mitmed poliitikud nagu näiteks endine president Nicolas Sarkozy ning Francois Fillon ja Marine Le Pen , kellest käsitleme pikemalt uurimustöö empiirilise osa poliitikat, majandust ja meediat käsitlevates peatükkides

4) Pehme jõud, millega seotakse riikide liitu

Sarnaselt EU või NATO-ga toimiv riikide liit, millesse Venemaa kuuluks puudub, kuid ühest küljest võime riikide liiduna näeme põhimõtteliselt endist Nõukogude Liitu ning sotsialistlikke vennasvabariike - piirkonda, mida Venemaa täna defineerib lähivälismaana, kus Moskvale on õigustatud erihuvid. Nendes riikides on säilinud venekeelne kogukond, keda hoitakse Vene inforuumis, mille kaudu demonstreeritakse pehmet jõudu: Venemaa tegevuse tagamaad, president Putini võim ja kuvand, Venemaa kultuuriline üleolek.

Formaalselt sobib siia kategooriasse ka Venemaa, Valgevene ja Ukraina algatusel moodustatud Sõltumatute Riikide Ühendus peakorteriga Minskis. SRÜ-sse kuulub enamik endiseid Nõukogude Liidu riike välja arvatud Balti riigid ning Gruusia, kes astus

sealt välja 2008. aastal. SRÜ peamine fookus on olnud välispoliitika ja kaitsekoostöö koordineerimine ning ühise majandusruumi arendamine. Venemaa seisukohast on liit oluline, sest tagab väljapääsu merele ja ookeanidele, moodustab strateegilise puhvri ning lisaks elab nendes riikides umbkaudu 20 miljonit etnilist venelast.

5) Pehme jõud, mille eesmärgiks on tõsta riigijuhi või valitsuse populaarsust siseriiklikult

Viienda kategooria puhul ei ole näiteid keeruline otsida, sest nii siseriiklikult kui välises kuvandis on Venemaa võimekus üles ehitatud ühele isikule kui sümbolile ning selleks on loomulikult president Putin. Iga presidendi tehtav tegu peab toetama Venemaa kuvandid võimsusest ning kultuurilisest ja sõjalisest üleolekust. Oma võimekusega välispoliitikas võidab Putin ühest küljest austajaid välismaal – näiteks konservatiivid, kes hindavad tugevat liidrit, traditsioonilisi väärtusi ning otsusekindlust; aga loomulikult ka kodumaal, kus Putin ainuisikuliselt on võimeline kodumaad kaitsma erinevate (sageli konstrueeritud) välisvaenlaste eest ning tagama seeläbi riikliku julgeoleku ja poliitilise stabiilsuse.

Uurides Venemaa pehme jõu rakendamise vorme ja strateegiat Prantsusmaal tuleks Lee põhjal keskenduda eelkõige esimesele, teisele, kolmandale ja neljandale kategooriale, sest koherentset ent samas mõnevõrra eksklusiivset riikide liitu, kuhu nii Venemaa kui Prantsusmaa kuuluks ning mille kaudu oleks Vene Föderatsioonil märkimisväärsed hoovad Prantsusmaad mõjutada, ei eksisteeri. Pehme jõu rakendamisel on kanalitena kõige kohasemad sellised rahvusvahelised organisatsioonid, mille liikmelisusega kaasneb riikidel teatav omavaheline sõltuvus ja/või kohustus, mis on spetsiifilisem või kaugeleulatavam kui näiteks ÜRO tasandil.

1.2 Avalik diplomaatia ja nutikas jõud

Joseph Nye on pehme jõu termini edasiarendamisega tegelenud tänaseks juba aastakümneid ning oma 2008. aastal avaldatud artiklis defineeris ta pehme jõu eelkõige kui kaasava vahendi, mis välistab sõjalise jõu kasutuse või majanduslikud sanktsioonid. Samas artiklis defineeris Nye avaliku diplomaatia kui instrumendi, millega riigid saavad

võita poolehoidu teiste riikide avalikkuse seas, mitte vaid poliitikute, diplomaatide ja ametnike tasandil. Seega avalik diplomaatia on mõneski mõttes üles ehitatud samadele ressurssidele nagu pehme jõud – kultuur, heaolu, väärtused ning haridus ja tehnoloogia, aga selle meetme fookuses pole mitte teise riigi valitsus vaid hoopis tavainimesed ja avalikkus.

Nagu ka pehme jõu puhul, on avaliku diplomaatia mõiste puhul tegu küllaltki uue nähtusega, kuid praktikas on see kasutusel olnud märksa kauem. Üks esimesi ja konkreetsemaid näiteid avalikust diplomaatiast on iroonilisel kombel Prantsusmaa diplomaatia 19. sajandi lõpul pärast kaotust Prantsuse-Preisi sõjas. Kaotusega oli Prantsusmaa rahvusvaheline prestiiž ja kuvand saanud kõvasti kannatada ning kahjude korvamiseks alustati kultuurikampaaniat. Selleks asutati Louis Pasteuri, Ferdinand de Lesseps'i, Jules Verne'i, Ernest Renan'i ning Armand Colin'i eestvedamisel Alliance Francaise, mille eesmärk oli levitada prantsuse keelt ja kultuuri kolooniates ja välisriikides. Organisatsioon, mille peamiseks eesmärgiks on õpetada prantsuse keelt teise keelena, tegutseb tänaseni – neil on enam kui 800 keskust 133s riigis.²¹ Terminina kasutati avaliku diplomaatia mõistet 1856. aasta jaanuari London Timesis, mille juhtkirjas kritiseeriti president Franklin Pierce'i.²²

Järgnevatel aastakümnetel on tehnoloogia ja meedia kiire areng võimaldanud üha uusi ja efektiivsemaid meetmeid oma sõnumite edastamiseks. Kui 19-nda sajandi lõpul sai avalikku diplomaatiat teostada vaid kirja teel, mis piiritles auditooriumi lugemisoskuse põhjal, siis raadio ja televisiooni areng avasid avaliku diplomaatia jaoks täiesti uued mõõtmed. Tehnoloogia on muutunud järjest kättesaadavamaks ning langenud on ka sisu tootmise hind.

Endine Ühendriikide Infoagentuuri (USIA) juht Edward Murrow nägemuses erineb avalik diplomaatia traditsioonilisest diplomaatiast peamiselt seetõttu, et see ei hõlma endas suhtlust valitsuste vahel vaid valitsuste suhtlust võõrriigi valitsusväliste individuaalide ja organisatsioonidega ning nii esindavad avaliku diplomaatia tegevused Ameerika kodanike ja organisatsioonide vaateid, mitte vaid kitsalt riigi ametlikke

²¹ <https://www.alliancefr.org/fr/qui-sommes-nous/alliance-francaise-paris-ile-de-france> (külastatud 19.05.2018)

²² „Public diplomacy before Gullion: the evolution of a phrase,“ Nicholas J. Cull, USC Center on Public Diplomacy, 18.04.2006

seisukohti²³. Hiljem on UK Foreign Policy Centre direktor Mark Leonard teinud avaliku diplomaatia terminist edasiarendusi ning sealhulgas saame Leonardi põhjal eristada kolme avaliku diplomaatia mõõdet:²⁴

- 1) **Igapäevane kommunikatsioon**, millega selgitatakse laiemale rahvusvahelisele üldsusele siseriiklikke ja rahvusvahelise mõõtmega otsuseid. Kui varem keskendusid demokraatlike riikide liidrid eelkõige kodumaisele meediale (sest see kõnetab just nende valijaid) siis kaasajal on üha suurem rõhk ka rahvusvahelise kuvandi loomisel läbi võõrkeelsete pressiteadete ning sotsiaalmeediakanalite. Nii saavad riigijuhid tõsta oma rahvusvahelist profiili, mis õnnestumise korral peegeldub omakorda nende siseriiklikus toetuses.
- 2) **Strateegiline kommunikatsioon**, mille eesmärgiks on pikaajalisem mainekujundus ning riigi kuvandi loomine ja kinnistamine. Erinevalt igapäevasest kommunikatsioonist, mis on pigem reaktiivne, on strateegiline kommunikatsioon proaktiivne ning keskendub mingi kindla perioodi jooksul tehtavatele üritustele, kampaaniatele või poliitilistele algatustele.
- 3) **Pikaajaliste kontaktide loomine** eeldab järjepidevat tööd ning partnerlussuhteid võtmeisikutega, keda kaasatakse läbi stipendiumite, üliõpilasvahetusprogrammide, koolituste, seminaride ja konverentside. Seda eesmärki teenivad näiteks kultuuriinstituudid (Goethe Instituut, Prantsuse Instituut, British Council ning Vene Föderatsiooni puhu näiteks Puškini Instituut) kaasates tudengeid, ajakirjanikke, arvamusiidreid, õppejõude ning loomulikult ka poliitikuid.

Eelpool toodud avaliku diplomaatia mõõtmed teenivad kõik eesmärgi tõsta oma riigi kuvandit võõrriigi elanike silmis. Leonard'i kolm dimensiooni on rakendatavad ühtlasi samaaegselt, aga ka eraldiseisvatena ning seda lähtuvalt sisepoliitilisest või rahvusvahelisest olukorrast. Rahvusvahelise konflikti või skandaali korral on enamasti põhirõhk igapäevasel kommunikatsioonil, kuid paralleelselt loovad strateegiline kommunikatsioon ning pikaajaliste kontaktide loomine võimalused oma sõnumeid operatiivsemalt ning laiemale publikule edastada ja kriisiolukorras. Ühtlasi toetavad

²³ <http://www.publicdiplomacy.org/archives/1.htm> (külastatud 19.05.2018)

²⁴ Leonard, M. Stead, C. Smewing, C. Public Diplomacy, The Foreign Policy Centre, 2002, lk. 12-20

pikaajalised kontaktid ning strateegiline kommunikatsioon terviklikuma rahvusvahelise kuvandi loomist, mille kaudu on paremini võimalik selgitada siseriiklike protsesse või otsuseid – sõnumeid, mida oleks muidu märkimisväärselt keerulisem edastada.

Oma raamatus kirjutab Nye, et ka kõige parem reklaam ei suuda müüa ebapopulaarset toodet²⁵ ning efektiivse avaliku diplomaatia eelduseks on see, et ta toimib kahesuunalisena ehk lisaks sõnumite edastamisele kasutatakse seda ka info kogumiseks.²⁶ Operatiivne tagasiside kogumine, analüüs ning keskne töötlemine võimaldab riikidel paremini ehitada oma strateegilist kommunikatsiooni ning kujundada sõnumeid ja positsioone, mida rakendada pikaajaliste kontaktide loomisel. Seega saame väita, et kõik kolm Leonard'i avaliku diplomaatia mõõdet on vastastikusel sõltuvuses ning parima tulemuse tagab nende tsentraalne koordineerimine ja koostöö. See on ka üks peamistest trendidest, mida on võimalik tuvastada riikide avalikus diplomaatias. Varasem praktika oli see, et riiklikud institutsioonid tegelesid avaliku diplomaatiaga pigem eraldiseisvalt, kuid nüüd on trend liikumas tsentraalse ja koordineeritud avaliku diplomaatia suunas, mida sageli juhitakse kõige kõrgemal tasandil.

Pehmest jõust ning avalikust diplomaatiast tulenevalt jõuame tagasi peatüki alguses käsitletud Nye artiklini, kus ta lisaks pehme jõu definitsiooni arendamisele ning oma käsitlusele avalikust diplomaatiast käis välja ka termini „smart power“ ehk nutikas jõud.²⁷ Nutikas jõud kombineerib endas nii pehme kui kõva jõu elemente ning selle strateegia rakendajatena on nähtud nii Clintoni kui Obama administratsioone. Nutikas jõud võtab küll aluseks sõjalise ja majandusliku võimekuse kuid ei defineeri end nende kaudu ning sõjalist konflikti või majandussanktsioone pigem välditakse. Küll aga meelitatakse endale uusi liitlasi ja partnereid läbi majandusliku või sõjalise üleoleku ning luuakse uusi institutsioone ja koostööformaate, milles osalemisest võidaksid kõik osapooled. Ühendriikide karjääridiplomaat Chester A. Crocker, kes teenis Reagani administratsioonis Aafrika asjade abi-välissekretärina, defineeris nutika jõu kui diplomaatia strateegilise kasutuse, mis hõlmab endas veenmist, võimekuse ehitamist ning

²⁵ Nye, Joseph S. *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, Public Affairs, 2004, lk. 10

²⁶ <http://www.publicdiplomacy.org/archives/1.htm> (külastatud 19.05.2018)

²⁷ „Public Diplomacy and Soft Power,“ Nye, Joseph S jr. *The Annals of the American Academy*, vol. 616, issue 1, 2008, lk. 94-109

võimu ja jõu projekteerimist, mis on kulutõhusad ning poliitiliselt ja sotsiaalselt legitiimsed.²⁸

Nutika jõu kontseptsiooni on eriti mõistlik rakendada eriti siis, kui vaatleme Venemaad, ei oleks otstarbekas vaadelda sõjalist jõudu ning pehmet jõudu täiesti eraldiseisvatena, sest infoajastu tingimustes ning riikidevahelise tehnoloogilise konkurentsi tingimustes ei oma sõjaline jõud tähtsust vaid realiseerimisel vaid ka sümbolina. Näiteks NATO liitlaste kohalolek Eestis on eelkõige demonstratsioon liitlaste koostööst ning ühendatud jõudude sõjalisest võimekusest, mitte ei tekita reaalselt vastupanuvõimet Venemaa rünnaku puhul. Venemaa puhul tuleb pehme jõu analüüsis arvestada selle sõjaväeliste tegevustega Ukrainas ja Süürias, sest see loob fooni ja keskkonna, kus pehme jõu vektorid peavad opereerima. Venemaa välispoliitiline kuvand on suuresti üles ehitatud sõjalisele võimekusele või vähemalt muljele sellest. Paljude ekspertide sõnul võib Venemaa sõjaline võimekus reaalsuses küll olla piiratud, kuid avalikus diplomaatias on Vene Föderatsiooni relvajõududel siiski oluline roll ning sõjalise jõu suurust ning otsustuskindlust selle rakendamisel demonstreeritakse näiteks läbi suurõppuse ZAPAD, aga ka relvastuse demonstratsioonide, mille kaudu Vene Föderatsiooni juhtkond leiab sageli ülemaailmset kajastust.

1.3 Mõistete koostoimest antud uurimustöö kontekstis

Andmaks selgem ülevaade sellest, kuidas pehme jõud, avalik diplomaatia ning nutikas jõud antud töös operatsionaliseeritakse on allpool toodud ülevaatlik tabel mõistetest ning sellest, kuidas antud uurimustöö neid käsitleb.

Mõiste	Soft Power (pehme jõud)	Public Diplomacy (avalik diplomaatia)	Smart power (nutikas jõud)
--------	-------------------------	---------------------------------------	----------------------------

²⁸ Crocker, Chester A. Hampson, Fen O. Aall, Pamela R. Leashing the Dogs of War: conflict management in a Divided World, US Institute of Peace Press, 2007, lk. 13

Tähendus antud uurimustöö kontekstis	<p>Ühe riigi, antud uurimustöös Venemaa, teadlik ja sihipärane strateegiline tegevus, millega parandatakse riigi kuvandit, tõstetakse selle atraktiivsust ning edendatakse Venemaa administratsiooni seisukohtade levikut välisriikides kasutades selleks riiklikke institutsioone ning riigi, riigiettevõtete või administratsioonile lähedalseisvaid ärimehi ja nende loodud organisatsioone.</p> <p>Analüüs lähtub viiest peatükis pakutud pehme jõu kategooriast.</p>	<p>Venemaa avalikku diplomaatiat vaatleme lähtuvalt Leonard'i pakutud kolmest avaliku diplomaatia mõõtmest, milleks on igapäevane kommunikatsioon, strateegiline kommunikatsioon ning pikaajaline kontaktide loomine. Läbi uurimustöö näeme, kuidas erinevates valdkondades domineerivad teatud määral kõik kolm mõõdet erinevas osakaalus.</p>	<p>Smart power pole töös kesksel kohal vaid selle abil proovime lihtsalt näitlikustada ülevaatlikult kolme põhimõiste omavahelisi seoseid, mistõttu võib selle kohta leida viiteid empiirilises analüüsis.iku</p>
--------------------------------------	---	---	---

Tabel 1

2. Metodoloogia

Metodoloogiat käsitlev peatükk selgitab, kuidas antud uurimustöö analüüsib Venemaa pehme jõu rakendamist Prantsusmaal ning selle avaldumist Venemaa avalikus diplomaatias. Venemaa mõjutustegevust Prantsusmaal on oluline uurida, sest nende riikide omavaheline ajalugu ning bilateraalsete suhete kontekst nii kultuuriliste kui majanduslike seoste tõttu on üsna erinev nii teistest Lääne Euroopa riikidest, aga täiesti erinev endistest idabloki riikides, sealhulgas Eestist. Uurides, kuidas Venemaa on oma pehmet jõudu teostanud Prantsusmaa suunal saame loodetavasti konstrueerida läbi uue teadmuse ka värske perspektiivi Eesti välispoliitilises analüüsis, mis puudutab Venemaa mõjutustegevust välisriikides.

Analüüsimaaks Venemaa pehme jõu ning avaliku diplomaatia rakendamist Prantsusmaal Krimmi annekteerimise järgselt, lähtun *process tracing* ehk protsessianalüüsi metodoloogiast. Protsessianalüüs võimaldab kvalitatiivselt analüüsida Venemaa mõjutustegevust eri valdkondades ning selle sisulisi ja vormilisi muutusi olukorras, kus Venemaa on olnud aastaid kasvava rahvusvahelise surve all.

Protsessianalüüs võimaldab süsteemselt uurida diagnostilisi alusmaterjale ja neid analüüsida lähtuvalt uurimustöös püstitatud küsimustest ja hüpoteesidest.²⁹ Mahoney kirjelduses võimaldab protsessianalüüs meil järeldada, kas:

- 1) mingi sündmus või protsess leidis aset
- 2) selle sündmuse või protsessiga kaasnes ka mingisugune tagajärg
- 3) need on ka omavahelises seoses³⁰

Collier'i põhjal eristub protsessianalüüs meetodina peamiselt kolmel viisil:

- 1) Protsessianalüüs suhestatuna põhjusliku protsessi vaatlusega (CPO), kus viimane rõhutab kontrasti kvalitatiivse uurimuse empiirilise aluspõhja ning kvantitatiivse andmeanalüüsi vahel. Collier näeb neid metodoloogilisi vahendeid

²⁹ Understanding Process Tracing, Collier, D. Political Science and Politics, vol. 44, issue 4, 2011, lk. 823-830

³⁰ The Logic of Process Tracing Tests in the Social Sciences, Mahoney, J. Sociological Methods & Research, Vol. 41, 2012, lk. 570

uurimistegevuses üksteist täiendavana, sisuliselt sama mõõga kahe terana, mis oma sümbioosis moodustabki protsessianalüüsi.

- 2) Kirjeldus, mis oma põhjalikkuses moodustab protsessianalüüsi aluspõhja. Analüüsides mingit protsessi peab tulemuslikkuse saavutamiseks olema vaadeldava nähtuse kirjeldamisel põhjalik ning seda igal sammul. Kuigi olemuselt staatiline on protsessi elemendi kirjeldus ääretult oluline selleks, et tagada kvaliteeti materjali analüüsis ning seeläbi ka uurimustöö tulemuslikkuses.
- 3) Protsessianalüüs sisaldab endas ka teravdatud fookust sõltumatute, sõltuvate ning sekkuvate muutujate osas.³¹

Uurimustöö eesmärgiks on vaadelda Venemaa pehme jõu ja avaliku diplomaatia rakendamist Prantsusmaal laiemalt, aga seda just keskendudes ajavahemikule 2014-2017 tuvastamaks, kas Venemaa on oma taktikas, strateegias, sõnumite sisus või nende edastamise intensiivsusel ja meediumites teinud märkimisväärsed muutuseid Krimmi annekteerimise järgselt ning Ukraina kestva relvakonflikti taustal. Protsessianalüüs on selleks sobivaim meetod, sest see võimaldab hinnata konkreetsete tulemuste põhjuste hüpoteese konkreetse piiritletud juhtumi põhjal³² ning on seeläbi üks olulisemaid vahendeid põhjuslikku sekkumise uurimisel kvalitatiivses ja juhtumianalüüsi uurimistöös. Ühtlasi keskendub protsessianalüüs mingite sündmuste või arengute toimumisele mingi teatud aja vältel, mis toetab antud uurimustöö fokuseeritust konkreetsele ajaperioodile. Selleks, et iseloomustada protsessi, peame olema võimelised iseloomustama võtme-elemente või –sündmusi protsessis ning käesoleva uurimustöö kontekstis tähendab see seda, et tuleb tuvastada märgilisemad arengud, konfliktid või kokkulepped ning seda, kas ja kuidas on Venemaa neid rakendanud oma pehme jõu või avaliku diplomaatia praktikas.

Peamiselt kasutatakse nende eesmärkide saavutamiseks kahte tüüpi teste, mida Van Evera on kirjeldanud hüpperõnga (*hoop*) ja suitseva relva (*smoking gun*) testidena³³. Hüpperõnga testi mitteläbimine välistaks hüpoteesi, kuid selle läbimine hüpoteesi ka ei kinnita. Suitseva relva testi puhul on aga teatava tõenduse olemasolu hüpoteesi

³¹ Understanding Process Tracing, Collier, D. Political Science and Politics, vol. 44, issue 4, 2011, lk. 823

³² From Causes to Events: Notes on Narrative Positivism, Abbott, A. Sociological Methods and Research vol. 20, 1992, lk. 55

³³ Understanding Process Tracing, Van Evera, S. Political Science & Politics, Vol. 44, issue 4, 2011, lk 823-830

kinnituseks, sest antud test toetab otsustavalt hüpoteesi. Samas suitseva relva testis põrumine lõplikult hüpoteesi ei välista. Samas mõlema testi puhul on tegu jäiga meetodiga, sest erinevate tegurite koosmõjus võib esile kerkida põhjendatud ent piisavaid kahtlusi, mis välistaks konkreetsemad järeldused. Sellisel juhul on tegu „õlekõrs tuules“ (*straw in the wind*) testiga, kus testid pakuvad mingisugust tõendust hüpoteesi poolt või vastu, kuid seda ei saa pidada otsustavaks ja lõplikuks.

Lähtuvalt antud uurimisteema kompleksisusest ning toimijate rohkusest kasutame analüüsi käigus kogutud kvantitatiivse materjali töötlemisel õlekõrs tuules – tüüpi testi. Seda põhjusel, et oleks keeruline seostada mingit Venemaa tegevust konkreetset Ukraina relvakonflikti või Krimmi annekteerimisega ning ühtlasi võib osutuda keeruliseks, kui mitte võimatuks, tuvastada lõplikult selle tegevuse konkreetset tulemust. Samas oleks ennatlik ning ebapiisav teha lõplikke järeldusi juhtumi või protsessi elemendi põhisealt vaid hüpoteesi kas toetab või lükkab ümber uurimustöö tervikuna ning selle kirjutamise käigus kogutud ja töödeldud andmete koosmõju, mille põhjal saab teha vastavad järeldused.

Selgitamaks töö struktuuri ja selle metodoloogiat lähtuvalt teoreetilisest raamistikust on allpool toodud tabel, mis seletab kvalitatiivse vaatluse alla võetud kategooriaid/tegureid ning nende tähtsust Vene Föderatsiooni pehme jõu ja avaliku diplomaatia instrumentidena. Uurimustöös vaadeldakse antud kategooriaid peamiselt seetõttu, et läbi nende kategooriate näeme, kuidas erinevad või sageli ka samad organisatsioonid opereerivad eri valdkondade lõikes. Kitsam valik kategooriaid tekitaks olukorra, kus paljud olulised pehme jõu ja avaliku diplomaatia vektorid jäävad vaatlemata ning see kahjustaks uurimustöö kvaliteeti ja lõppjäreldusi. Tulenevalt paljude organisatsioonide tegevuste mitmekesisusest on uurimustöö empiirilises osas valdkondade lõikes täheldada samade organisatsioonide ja isikute kordumisi, kuid nende mainimine on vajalik ainult seetõttu, et anda lugejale parem ning näitlikustatud pilt Venemaa strateegia ja taktikate mitmekesisusest ja paindlikkusest oma pehme jõu ja avaliku diplomaatia ülesehituses.

Kategooria	Seos teooriaga	teemad/aspektid kategoorias	Pehme jõu ja avaliku diplomaatia analüüs	Piirangud - ajaperiood

			Prantsusmaa kontekstis	
Religioon, kultuur, haridus	Õigeusu olulisus antud kontekstis tuleneb selle rollist venekeelse diasporaa ühendaja ja laiendajana. Haridus ja kultuur, sageli kombineerituna või teostatuna usu pinnalt on meetmed, kuidas kasvatada Venemaa atraktiivsust noorte haritud inimeste ning tulevaste arvamusiidrite ja professionaalide hulgas.	Vaatluse alla tuleb Õigeusu kirikute arv ning kogukonna suurus ja aktiivsus. Eestkätt vaatleme Vene-Prantsuse tudengiühenduste ja sõprusühenduste tegevust ning aktiviseerumist ning laienemist. Selles peatükis analüüsime ka kultuuriühenduste aktiivsust.	Õigeusu kirikud toimivad omamoodi kultuurikeskuste na, mis ei piirdu vaid kiriklike rituaalidega vaid pakuvad eri programmide raames ka keelekursusi, kultuuriringe. Nendega sageli koostoimes opereerivadõpila s- ja õppejõudude vahetamise programmid kõrgkoolides loovad kultuurilisi sildu, mille kaudu on võimalik kasvatada Vene Föderatsiooni atraktiivsust ning kaasata noori, kes tulevikus võiksid olla avatumad Venemaa	2014 – 2018 (e. Krimmi annekteerimise järgselt, pärast Ukraina relvakonflikt i algust.)

			seisukohtadele ning mõjutada omakorda ka avalikku arvamust.	
Majandus	Pehme jõu teooriast lähtuvalt on majandus vaadeldav tugeva jõu meetmena eriti olukorras, kus rakendatakse sanktsioone. Antud peatükis analüüsime otseinvesteeringuid Prantsusmaalt Venemaale.	Vaatluse alla tulevad otseinvesteeringud Prantsusmaalt Venemaale.	Otseinvesteeringud Prantsusmaalt Venemaale ning nende muutus või muutusetus näitab, kas Venemaa pehme jõu ja avaliku diplomaatia tegevus on suutnud säilitada Venemaa artaktiivsust investorite jaoks ka turbulentses majanduskliimas.	2014 – 2018 (e. Krimmi annekteerimise järgselt, pärast Ukraina relvakonflikt i algust.)
Poliitika	Poliitilised kontaktid ning suhtlus Venemaa ja Prantsusmaa tegevpoliitikute antud ajaperioodil on oluline, sest selle kaudu saab näha, kas Krimmi	Vaatluse all eelkõige Prantsusmaa parlamendisaadikute ning erakondade kontaktid Venemaa administratsiooni ning sellega	Poliitikute kaudu on võimalik mõjutada nii erakondlikke seisukohti Venemaa-suunalise poliitika osas ning ühtlasi ka avalikku	2014 – 2018 (e. Krimmi annekteerimise järgselt, pärast Ukraina relvakonflikt i algust.)

	sõda, Ukraina konflikt ning sanktsioonid on toonud selles mingisuguseid erakorralisi muudatusi ning kas see on vaadeldaval ajaperioodil aktiveerunud.	seotud äriteeste ja selle rahastatud organisatsioonidega.	arvamust, sest poliitikut edastavad oma kogemusi ja mõtteid nii meedias kui oma isiklikes (sotsiaal-) meediakanalites.	
Meedia	Pehme jõu ning avaliku diplomaatia seisukohast on meedia selle igasuguses vormis üks paremaid viise, kuidas kujundada riiklikku kuvandit ning mõjutada lisaks poliitilisele eliidile ka avalikku arvamust võõrriigis. Antud uurimustöö kontekstis on möödapääsmatu	Meedia osas vaatleme tervikpilti, kuhu kuuluvad nii otseselt Venemaa poolt rahastatavad väljaanded, aga ka eri laadi partnerlussideme d kohalike väljaannetega. Meedia analüüsis vaatleme muuhulgas järgmisi muutujaid: Venemaa investeeringud, kanalite hulk ja sihtgrupid, auditooriumi	Vene Föderatsioon on teinud mahukaid investeeringuid ehitamaks üles riiklikku meediaimpeeriumit, mis opereeriks paljudes keeltes ning eri riikides. Selle peamiseks funktsioonina võiks näha VF-i riiklike seisukohtade edastamist ning kuvandi arendamist välisriikides. Muuhulgas ei	2014 – 2018 (e. Krimmi annekteerimise järgselt, pärast Ukraina relvakonflikt i algust.)

	vaadelda Vene Föderatsiooni poolt opereeritava meedia rolli Prantsuse ühiskonnas ning selle kõlapinna muutumist viimase 4 aasta jooksul.	suurus ning sisuanalüüs	kasutada neid meediakanaleid vaid avaliku arvamuse kujundamiseks vaid need pakuvad kõlapinda ka sihtriigi poliitikutele, kes oma seisukohtades Venemaad toetavad.	
--	--	----------------------------	--	--

Tabel 2

3. Vene Föderatsiooni pehme jõu agentide tegevus Prantsusmaal

Antud peatüki eesmärgiks on anda sissejuhatava loomuga ülevaade Venemaa pehme jõu ülesehitusest – millised organisatsioonid ja isikud mängivad antud küsimuses kõige olulisemat rolli. Ühtlasi võimaldab antud taustainfo ja ülevaade Venemaa ülemaailmsetest võrgustikest ning selle sihtriikides opereerivatest osistest paremini mõista, kuidas need üksteist toetavad pehme jõu teostamisel.

2012. aasta presidendivalimiste käigus avaldas toonane peaminister ja presidendikandidaat Vladimir Putin artikli, kus ta defineeris Venemaa kultuurilise, majandusliku ja informatiivse rolli maailmas. „Me ei saa olla isoleeritud ja me ei soovi olla isoleeritud. Me tahame, et meie avatus kasvataks venemaa heaolu ning ehitaks usaldust, mida viimasel ajal on nappinud.“³⁴ Avaldus sai suunanäitajaks uuele riiklikule strateegiale, kus pehmel jõul, avalikul diplomaatial ja riikliku meediaruumi laiendamisel globaalselt saab olema märkimisväärne roll Venemaa välis- ja julgeolekupoliitikas. Napilt kaks kuud pärast ametivande andmist kutsus tagasivalitud president Putin kokku kõrgemad Venemaa diplomaadid välisriikides ning rahvusvaheliste organisatsioonide juures, et selgitada neile pehme jõu olulisust Venemaa järgnevate aastate välispoliitikas.

„Kolleegid, meie diplomaadid on väga oskuslikud traditsiooniliste rahvusvaheliste suhete meetmete kasutajad, kui mitte meistrid selles. Mis aga puudutab kaasaegseid meetmeid, siis on palju veel teha. Lubage ma meenutan teile, et „pehme jõud“ tähendab oma huvide ja poliitikate edendamist läbi veenmise ja positiivse kuvandi loomise. See kuvand ei põhine ainult materiaalsel saavutustel, aga ka vaimsel ja intellektuaalsel pärandil.“³⁵ (oma tõlge)

Mõjutustegevuse koordineerimise ja konsolideerimisega tehti algust juba Gruusia konflikti päevil 2008. aastal, mil endine Nõukogude Rahvaste ja Välisriikide Sõpruse ja Kultuurisuhete Ühenduse järeltulija, Venemaa Rahvusvaheline Teaduse ja Kultuurikoostöö Keskus (Roszarubeshentr) baasil moodustati Rossotrudnichestvo³⁶.

³⁴ Russia and the changing world, Russia Today, 27.02.2012

³⁵ Kremlin.ru, Meeting with Russian ambassadors and permanent representatives in International organisations, 9.07.2012, stenogramm

³⁶ "The KGB Playbook for Turning Russians Worldwide Into Agents," Michael Weiss, The Daily Beast, 29.12.2017

Selle kõrval tegutses juba toona mitmeid institutsioone nagu näiteks Kaasmaalastega Töötamise Osakond Vene Föderatsiooni välisministeeriumi koosseisus, aga ka kohalikud organisatsioonid nagu näiteks Moskva endise linnapea Yuri Luzhkovi asutatud Moskva Kaasmaalaste Maja. Lisaks on nii Moskvale ja Peterburgi linnavalitsustel koosseisulised välissuhete osakonnad, mille üheks funktsiooniks on luua ja säilitada sidemeid kaasmaalastega.³⁷

Endise Riigiduumale välispoliitika komitee juhi ning hilisema Rossotrudnichestvo hinnangul on Venemaal 859 rahvusvaheliselt tegutsevat mittetulundusühingut. Eesmärgiga levitada infot, luua kuvandit ning kaasata ja aktiveerida kaasmaalasi välismaal on Vene Föderatsioon läbi aastate juhtinud organisatsioonide konsolideerimist ning käivitanud mitmeid riiklikult rahastatavaid meetmeid. Päev pärast eelpool kirjeldatud kohtumist kõrgemate diplomaatidega 2012. aasta juulis, käskis president Putin aastal muuhulgas kolmekordistada ka rahvusvahelise haardega organisatsioonidele suunatud riiklikke toetusi.³⁸ Selleks, et mõista paremini Venemaa pehme jõu ja avaliku diplomaatia kasutamist vaatleme suuremaid organisatsioone ning laiemat võrgustikku, sest märkimisväärne osa mõjutus- ja kaasamistegevusest välisriikides toimub just läbi nende agentide. Kaks suuremat organisatsiooni ning Vene pehme jõu ja avaliku diplomaatia kanalit, millega paljud teised riiklikult rahastatud organisatsioonid on Rossotrudnichestvo ning Russkiy Mir.

Mõlema organisatsiooni tööpõhimõtted on muuhulgas loetletud 2016. aastal avaldatud Vene Föderatsiooni Välispoliitilises Kontseptsioonis.³⁹ Muuhulgas on seal mainitud:

- Lisaks traditsioonilisele diplomaatiale, on pehmest jõust saanud asendamatu instrument välispoliitiliste eesmärkide saavutamisel. Eelkõige sisaldab see endas vahendeid, mida võimaldab kodanikuühiskond, aga ka meetodid ja tehnoloogiad – informatsioonist ja kommunikatsioonist humanitaarsete ja muud tüüpi vahenditeni.

³⁷ Russian Soft Power in France: Assessing Moscow's Cultural and Business Para-diplomacy, Laruelle, M. Carnegie Council, 2018

³⁸ Путин поправил где надо, Interfax, 10.07.2012

³⁹ Foreign Policy Concept of the Russian Federation (approved by President of the Russian Federation Vladimir Putin on November 30, 2016), http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptlCk6BZ29/content/id/2542248 (külastatud 20.05.2018)

- Propageerida vene keele õppimist ja kasutust globaalse kultuuri integraalse osa ning rahvusvahelise ja rahvuste ülese kommunikatsioonivahendina
- Hoida ja arendada Venemaa haridusasutuste võrgustikku välismaal
- Kaasata kodanikuühendusi rahvusvahelistes küsimustes tõstmaks Venemaa välispoliitika efektiivsust
- Arendada, muuhulgas läbi avaliku diplomaatia, rahvusvahelist kultuurilist ja humanitaarkoostööd
- Toimetada rahvusvahelise üldsuseni erapooletut informatsiooni Venemaa seisukohtadest rahvusvahelistes küsimustes, initsiatiividest ja panustest, protsessidest ja plaanidest ning Venemaa kultuurilistest ja teadustöö-alastest saavutustest.
- Venemaa soovib teha kindlaks, et maailmal on objektiivne kuvand riigist ning seetõttu arendab oma efektiivsed meetodid mõjutamaks välisriikide üldsust. Sealjuures kasutatakse selleks uusi info- ja kommunikatsioonitehnoloogiaid.
- Suurem Venemaa teadlaste osalus rahvusvahelisel tasandil, tutvustamaks Venemaa vaateid globaalses poliitikas ja rahvusvahelises julgeolekus, on oluline prioriteet Venemaa avaliku diplomaatia seisukohast.⁴⁰

3.1 Rossotrudnichestvo

Rossotrudnichestvo (vene keeles *Федеральное агентство по делам Содружества Независимых Государств, соотечественников, проживающих за рубежом, и по международному гуманитарному сотрудничеству*) ehk Sõltumatute Riikide Ühenduse, Välismaal Elavate Kaasmaalaste ja Rahvusvahelise Humanitaarkoostöö Föderaalne Agentuur allub Vene Föderatsiooni Välisministeeriumile ning mis loodi 2008 aastal president Dmitri Medvedevi käsul. Agentuuri loomise üks eestvedajaid oli Vladislav Surkov, Venemaa presidendi nõunik, kes 2006. aastal deklareeris vajadust taastada vene kultuuri vallutav võlu⁴¹. Sealt edasi algatati mitmeid avaliku diplomaatia kanaleid, Rossotrudnichestvo sealhulgas. Agentuur loodi paljuski

⁴⁰ Foreign Policy Concept of the Russian Federation (approved by President of the Russian Federation Vladimir Putin on November 30, 2016), http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/2542248 (külastatud 20.05.2018)

⁴¹ Russian World: Russia's Policy towards its Diaspora, Mikhail Suslov, IFRI, 07.2017, lk. 23

katuseorganisatsioonina juba varem eksisteerinud esindustele ja keskustele, mis lihtsalt ühendati ühtse juhtumisstruktuuri alla. Oma missioonina defineerib Rossotrudnichestvo riikliku humanitaarkoostöö teostamise kõrval ka kaasaegse Venemaa objektiivse kuvandi edastamise.⁴²

Üheks Rossotrudnichestvo loomise peamiseks põhjuseks oli Gruusia sõda. Nimelt oli Venemaa olnud sõjategevuses efektiivne ning suutnud kindlustada oma mõju Abhaasias ja Lõuna-Osseetias, kuid oli täielikult kaotanud infosõja,⁴³ sest Venemaa tegevust kritiseeris tugevalt terve ülemaailmne meedia. Kreml oli juba varem teadvustanud endale pehme jõu olulisust, kuid Gruusia sõda oli selge indikatsioon sellest, et Venemaa senine lähenemine avalikule diplomaatialle ning pehmele jõule ei olnud piisavad tagamaks Venemaa huvide piisavat esindatust. Näiteks Vene kultuurikeskused välismaal olid seni keskendunud kultuurieliidile ning toimis ülalt-alla põhimõttel samas kui USAID ei tee koostööd mitte ainult riikide valitsuste, aga ka kohapeal töötavate kodanikuühenduste ja mittetulundusorganisatsioonidega.⁴⁴ Hakkasid ilmema ka esimesed märgid Vene administratsiooni katsetest piirata välisagentide, sealhulgas USAID-i, tegevust Venemaal võttes paralleelselt ise üle nende meetmeid ja töömetoodikaid.

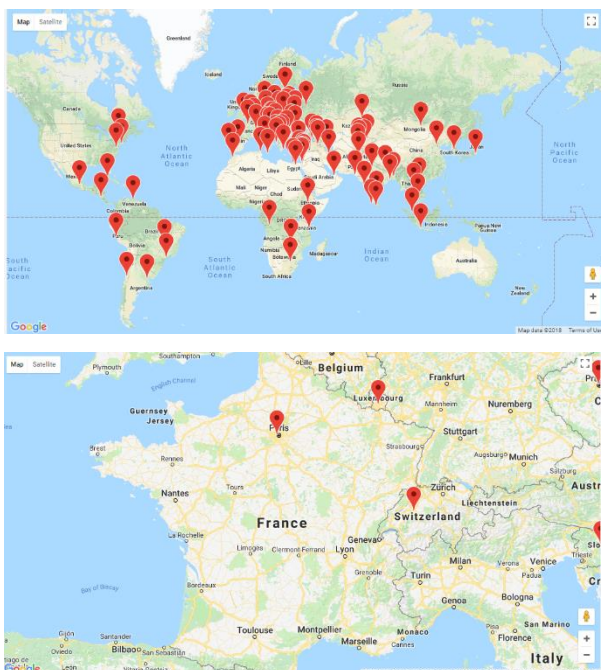
Rossotrudnichestvo puhul on oluline ära märkida, et see organisatsioon pidi algselt oma tegevuses keskenduma eelkõige lähisvälismaale ning kasvatama Venemaa mõju selle lähiümbruses ning endistes kommunistlikes vennasvabariikides, sealjuures on eraldi prioriteedina välja toodud SRÜ (Sõltumatute Riikide Ühendus), kus igas riigis tegutsevad Vene Teaduse ja Kultuuri keskused. Ühtlasi defineeriti eesmärk laiendada 2020. aastaks keskuste võrgustikku täiendavalt. Paralleelselt on Rossotrudnichestvo tegevus järkjärgult arenenud ülemaailmseks ning praeguseks on organisatsioon esindatud 80-s riigis 95 asutuse näol. 72 Vene Teaduse- ja Kultuurikeskust 62-s riigis ning 23 Agentuuri esindajat töötamas 21-s Vene saatkonnas, ühtlasi näeme, et Rossotrudnichestvo

⁴² Ülevaade leheküljel <http://www.rs.gov.ru/en/about>

⁴³ Les Strategies et les pratiques d'influence de la Russie, Marange, C. Institut de Recherche Strategique de l'Ecole Militaire, 2017

⁴⁴ Van Herpen, M.H. Putin's Propaganda Machine: Soft Power and Russian Foreign Policy, Rowman & Littlefield, 2016, lk. 35

mõjuvõimu laienemine peegeldub ka selle eelarves, mis 2017 aastal oli 21 miljonit dollarit, kuid 2020. aastaks on planeeritud seda tõsta 95 miljoni dollarini.⁴⁵

Joonis 1 - Rossotrudnichestvo esindused maailmas ja Prantsusmaal (allikas: <http://www.rs.gov.ru/en/contacts> - külastatud 20.05.2018)

Pariisis asuv Vene Teaduse- ja Kultuuri keskus loodi juba 1995. aastal bilateraalse kokkuleppe alusel eesmärgiga arendada koostööd teaduse ja kultuuri vallas, kuid olulise rolli omandas ta 2010-ndate teisel poolel, kui Venemaa otsustas investeerida Iga-föderaalsete arenguprogrammi „Vene keel 2016-2020.“ Selle programmi rakendamisel sai oluline roll olema Pariisi Vene Teadus- ja Kultuurikeskusel, mille kodulehe andmetel läbib selle vene keele koolituse iga-aastaselt enam kui 1000 õpilast erinevatelt elualadelt ning lisaks kohalikule õppele organiseerib keskus ka praktikaid ja suvekoole Moskvas ning Peterburgis.

3.2 Russkiy Mir

Russkiy Mir loodi Vladimir Putini dekreediga aastal 2007. ning selle organisatsiooni keskne fookus on vene keele rolli kasvatamisel maailmas. Seda tehakse läbi arvukate

⁴⁵ Les Strategies d’Influence Culturelle Exterieur de la Russie, Victor Lerin; Arthur Bramsen; Mathilde de Gournay; Yasmine Douadi ; Antoine Reverdy, Infoguerre, Ecole de Guerre Economique, 2017

haridusprogrammide, mis muuhulgas peaksid kasvatama ka avalikku poolehoidu Venemaa suunal selle sihtriikides. Russkiy Mir on vahend viimaks ellu Vene Keele Riiklikku Sihtprogrammi aastatel 2016 kuni 2020. Selle programmi eelkäija pidi algselt oma tegevuse lõpetama aastal 2015, kuid samal aastal võeti vastu otsus programmiga jätkata ning eraldada selleks riigieelarvest 7,6 miljardit rubla⁴⁶ selleks, et kasvatada vene keele rääkijate arvu nii lähisvälismaal, Venemaa geopoliitilises mõjuväljas, kus vene keele oskus pärast Nõukogude Liidu lagunemist kiiresti kahanes, aga ka mujal riikides. Russkiy Mir'i loomisel võeti eeskujuks muuhulgas Suurbritannia British Council, Prantsusmaa Institut Francais ning Saksamaa Goethe Instituut.⁴⁷

Russkiy Mir'i ja Rossotrudnichestvo peamine erinevus peitubki selles, et esimene on rangelt keskendunud just vene keele levitamisele, teine on oma tegevuses laiem ning loomult poliitilisem. Kui Russkiy Mir'i Prantsusmaa vasteks on Institut Francais siis Rossotrudnichestvo vaste on pigem Agence Francais de Developpement, kuna Rossotrudnichestvo eesmärgiks on pigem juba vene keelt rääkivate, kuid mujal riikides elavate kaasmaalaste kaasamine, ühendamine, mobiliseerimine ning läbi selle parema kuvandi loomine. Küll aga on mõlema organisatsiooni loomine osa ülemaailmsest kampaaniast, millega soovitatakse läbi vene keele laiendada Venemaa mõju maailmas.⁴⁸

Russkiy Mir'i, Rossotrudnichestvo ning Riikliku Puškini Keeleinstituudi koostöös loodi ka programm, mis muuhulgas võimaldab välisüliõpilastel omandada vene keelt ning seda äärmiselt taskukohase hinna eest (ca. 450 eurot). Kursus kestab ühe kuu ning 24 tundi nädalas, sealjuures sisaldab hind majutust. Lisaks sellele organiseerib programm veebikursusi, teemafestivale ja rändavaid keelekursusi. Programmi loojad sealjuures mõistavad, kuivõrd olulist rolli mängib keele levikus infotehnoloogia ning internet ning selleks loodi eraldi internetiportaal Education in Russian. Veebipõhise programmi läbinud saavad vastava kvalifikatsiooni läbi Test of Russian as a Foreign Language (TORFL) testi, mis vastab oma struktuurilt Euroopas kohaldatavale CEFR-ile. Pushkini

⁴⁶ „What does Russia do to promote the Russian Language?“, Sevcova, G. M. The Language Industry, 2017

⁴⁷ Van Herpen, M.H. Putin's Propaganda Machine: Soft Power and Russian Foreign Policy, Rowman & Littlefield, 2016, lk. 148

⁴⁸ „What does Russia do to promote the Russian Language?“, Sevcova, G. M. The Language Industry, 2017

instituudi kodulehekülj pakub enam kui 6000 testi, 222 videot ning 23 tuhandet audiofaili.⁴⁹

2016. aastal avati Pariisis Puškini Instituut osana Vene Vaimse ja Kultuuri Keskusest Eiffeli torni lähistel, Branly kaldal. Keskuse silmapaistvam osa on Püha Kolmainuse kirik ning Puškini Instituudi ruumid on selle kompleksi osa. Prantslasest kirjanik Dimitri de Kochko ütles avamisel, et Venemaa on Euroopa suurim riik ning vene keel on hädavajalik kontinendi majandusliku arengu seisukohast. Kochko lisas, et vene keel ei taandu Prantsusmaal vaid vastupidi – konsolideerub.⁵⁰ Romanovite dünastia vanim liige, prints Dimitri Romanovich nimetas Vene Vaimu ja Kultuurikeskuse avamist ajalooliseks sündmuseks kõigile sealsetele kaasmaalastele, millega kantakse edasi Venemaa ajaloo- ja kultuuripärandit. Keskuse eesmärk on olla ehedaks sümboliks ajaloolisest sõprusest, kus Prantsusmaa jaoks on alati olnud oluline roll liitlassuhetel Venemaaga.⁵¹

Vene keel ning selle rolli taastamine on Vene Föderatsioonile imagoloogiliselt mõõdapääsmatu, sest just keel on üks tõhusamaid pehme jõu instrumente. Keele abil on võimalik inimestele pakkuda ajalugu, kunsti ja kultuuri, aga ka tänapäeval veelgi olulisem – meediat ja meelelahutust. Nõukogude liidu ajal oli vene keel lingua franca, teaduse ja kultuuri keel, mis ulatus üle terve kontinendi. Nõukogude Liidu lagunemisele järgnenud regionaalse sotsiaalmajandusliku kollapsi ning sellest tulenenud massilise emigratsiooni tulemusena sai Venemaa rahvusvaheline maine tugevasti kannatada ning välismaalastele mõjus ta ehk põneva ja köitvana ent pigem mitte atraktiivse kohana, kuhu investeerida või kuhu elama minna.

Seega on mõistetav, et riik on läbi aastate kasvatanud oma investeeringuid ja arendanud organisatsioonide võrgustikku, mille kaudu keeleõpet pakkuda. Samas tuleb nentida, et võrreldes teiste riikidega on eelarve siiski üsna lahja. Kui Venemaa kavatseb „Vene Keele Strateegia 2016-2020“ seotud tegevustesse investeerida 7,5 miljardit rubla ehk natuke rohkem kui 100 miljonit eurot siis esialgsete hinnangute kohaselt investeerivad Prantsusmaa, Saksmaa, Hispaania, Itaalia ja Hiina umbkaudu 800 miljonit eurot oma

⁴⁹ Pushkininstitute.ru seisuga 2.05.2018

⁵⁰ „Pushkin Institute opens in Paris to teach Russian“, Russia Beyond the Headlines, november 2016

⁵¹ „Prince Romanov sees opening of Russian Center in Paris as milestone event“, Russia Beyond the Headlines, 10.2016

keeleruumi kasvatamisesse⁵². Näiteks ainuüksi 2017 aastaks eraldas Prantsusmaa senat Prantsuse Instituudi tegevuseks 28,69 miljoni euro suuruse toetuse.⁵³ 2018 aastal on plaanis ühendada Institut Francais ja tema sõsarorganisatsioon Alliance Francaise, mis keskendub prantsuse keele õpetamisele ja levitamisele ning mille käive aastal 2016 oli muljetavaldav 203 miljonit eurot.⁵⁴

Ülevaade Russki Mir-i taustast ja tegevusest on vajalik selleks, et näitlikustada üht esimest konkreetsemat märki sellest, kuidas Venemaa hakkas 2008. aastal teadlikumalt üles ehitama oma pehme jõu toimimismehhanisme ning selleks, et analüüsida kas ja kuivõrd mängib see otsest rolli Prantsusmaal kontekstis.

3.3 Prantsusmaal tegutsevad Venemaaga seotud NGO-d

Loomulikult ei piirdu Prantsusmaal tegelevad Venemaaga organisatsioonid vaid riiklike organisatsioonide esindustega, mille tegevust koordineerib kohapealne saatkond. Organisatsioone on rohkem ning nende saamislood ja tegevuspõhimõtted erinevad lähtuvalt sellest, kelle poolt ja milleks nad asutatud on. Vene diasporaa Prantsusmaal pole tegelikult märkimisväärne – kuna seal elavad venelased pole kohustatud end konsulaatides registreerima siis täpne ülevaade numbritest puudub, kuid väljaande L'Observateur Russe looja ja peatoimetaja Elena Jakunina hinnangul peaks see number jääma 200 000-500 000 inimese vahele⁵⁵. Isegi eeldusel, et vene diasporaa küündib poole miljonini, on see siiski üsna kesine number, sest näiteks Armeenia diasporaa oletatav suurus Prantsusmaal oli 2013. aastal 600 000.⁵⁶

Diasporaa suurus ei defineeri aga kaugeltki selle võimekust – märksa olulisemat rolli mängib diasporaa integreeritus ühiskonda ja institutsioonidesse ning võimekus suunata avalikku debatti endale soovitavad suunas.

Oma pehme jõu ja avaliku diplomaatia teostamises proovib Venemaa kaasata oma Prantsusmaa diasporaad, kes on hästi integreerunud, mõjukas ning aktiivne nii poliitika kui ka ärimaailma kõrgemates ešelonides. Peamiselt on sihiks Oktoobrirevolutsiooni eest

⁵² Les strategies d'influence culturelle extérieure de la Russie, Lerin, V. Bramsen, A. de Gournay, M. Douadi, Y. Reverdy, A. Infoguerre, Ecole de Guerre Economique, 2018

⁵³ Projet de loi de finances pour 2017 : Action extérieure de l'État : diplomatie culturelle et d'influence

⁵⁴ Projet de loi de finances pour 2018 : Action extérieure de l'État : Diplomatie culturelle et d'influence

⁵⁵ „La communauté russe en France est „eclectique“,“ Maureen Demidoff, Russie Info, 30.10.2014

⁵⁶ Comité de Défense De la Cause Arménienne, Centre de Recherches Sur la Diaspora Arménienne

põgenenud aadlike, kultuurieliidi, teadlaste ja kõrgete tsaari sõjaväelaste järeltulijad, kes on tänaseks integreerunud Prantsusmaa ühiskonda.. Küll aga pole neid inimesi võimalik aktiviseerida pelgalt massimeedia või propagandavahenditega vaid pigem toetades äri- ja kultuurivõrgustikke, mis neile atraktiivsed võiks olla.

2014. aastal oma 10-ndat sünnipäeva tähistanud Association Dialogue Franco-Russe (Prantsuse-Vene Dialoogi Ühendus) on üks nendest spetsiifiliselt Prantsusmaale suunatud pehme jõu instrumentidest, mille kaudu Venemaa kaasab ärimehi, poliitikuid, ajakirjanikke ja teadlasi. Alates 2012. aastast juhivad seda endise nimega Union Mouvement Populaire (UMP), tänase vabariikaste (Republicains) erakonna endine minister Fillon'i valitsuses ning praegune saadik rahvussammas Thierry Mariani ning Putini lähikondlane Vladimir Jakunin, kes 2015. aastani juhtis Vene Riigiraudteed ning on ühtlasi seotud ka Russkiy Mir-iga. Mariani on tuntud ka kui raamatu „Ukraina: miks Prantsusmaa eksis“⁵⁷ kaasautor koos Xavier Moreau'ga, kelle vaateid edastab sageli telekanal Sputnik. Raamat ise on sügavalt kriitiline Ukraina revolutsiooni suhtes ning peab Prantsusmaa ja liitlaste välispoliitikat vastutavaks Ukrainas toimuva verevalamise osas.

Kodulehe kohaselt on Prantsuse-Vene Dialoogi Ühendus eelistatuim kommunikatsioonikanal nii poliitika-, äri- kui ka kultuuriringkondadele mõlemas riigis ning ühenduse eesmärgiks on panustada bilateraalse strateegilise suhte elavdamisesse läbi dialoogi elavdamise nii ametlikul tasandil, aga ka äris ja kodanikuühiskonnas.⁵⁸ Ühendus on avatud nii suurettevõtetele, väikestele firmadele, avalikele ühendustele, institutsioonidele kui ka eraisikutele. Täiendavalt on fookuses hariduskoostöö ning noorte kaasamine.

Prantsuse-Vene kultuurisildu ehitavad organisatsioonid ei piirdu vaid loetletud suurtega vaid võrgustik on märksa laiem ning kohalikul tasandil leidub veel omakorda kümneid organisatsioone, mis erinevad nii oma liikmete arvult, eelarvelt, fookuselt kui ka aktiivsusest. Suurem osa neist on keskendunud vene kultuurile ja keelele, aga paljud ka turismile, käsitööle ja gastronoomiale. Kohalike erinimeliste organisatsioonide (sageli

⁵⁷ Moreau, X. Mariani, T. Ukraine: pourquoi la France s'est trompée, Broche, 2015

⁵⁸ <http://dialoguefrancorusse.com/en/association-uk/the-association.html> (külastatud 19.05.2018)

sisaldavad sõnu „amitie“ või „droujba“ – sõprus) koondajaks on organisatsioon nimega France Russie CEI, kes on seadnud oma eesmärgiks sõbralike ja rahumeelsete suhete arendamise Prantsusmaa ning Sõltumatute Riikide Ühenduse liikmesriikide vahel.⁵⁹

Joonis 2 - France Russie CEI organisatsioonide võrgustik Prantsusmaal, allikas: http://francerussie.cei.free.fr/p_associations.htm (külastatud 19.05.2018)

See võrgustik on pika ajalooga ning selle eelkäijad ulatuvad veel eelmise sajandi algusesse ning täna teevad nad koostööd Vene Saatkonna ja Vene konsulaadiga Marseille's, kes neid toetavad kontaktide loomisel ning kaasavad neid oma tegevustesse näiteks läbi Prantsusmaa ja Venemaa kultuuriaasta 2016-2017 programmi.

Kohalikul tasandil tegutseb veel Conseil du Forum des Russes de France, mis taaselustati 70-ndatel loodud organisatsiooni baasil ning koondab enda alla erinevatel andmetel 170 kuni 300⁶⁰ diasporaa ühendust – kultuuriklubid, erialaliidud, äriühendused, regioonide ja linnade omavahelised ühendused. Kui algusaastatel domineerisid ühenduse tegevuses valged emigrandid siis viimaste aastate jooksul on progressiivselt liitunud ka emigrandid teistest migratsioonilainetest⁶¹ ning sellest võib järeldada, et kaasmaalaste mobilisatsioon ja konsolideerimine on olnud tulemuslik.

⁵⁹ http://francerussie.cei.free.fr/p_associations.htm

⁶⁰ Henin, N. La France Russe, Favard, 2016, lk.174

⁶¹ Russian Soft Power in France: Assessing Moscow's Cultural and Business Para-diplomacy, Laruelle, M. Carnegie Council, 2018

Kohalikul tasandil opereerib tõhusalt veel Assotsatsioon Maxime-and-Co „Le monde russophone en France,“ mis asutati juba 1901 aastal. 2010 aastal arendas sama assotsiatsioon välja veebilehekülje infos-russes.com, mille peamine eesmärk on anda infot kõigi Prantsusmaal toimuvate Venemaaga seotud ürituste kohta, sealhulgas kontserdid, seminarid, peoõhtud. Kodulehekülj kutsub üritustega liituma ka neid, kellel otsene seos Venemaaga puudub ning lisaks pakub abi äriameestele, assotsiatsioonidele ja koolidele Venemaa tundma õppimisel ning sellega kontaktide loomisel.⁶² Lisaks pakub veebilehekülj interaktiivset kaarti, mille abil on võimalik otsida endale lähim saatkond, kirik, pood, restoran, vene keele kursus, kultuurikeskus, assotsiatsioon ning ühtlasi on saadaval ka info kasulike veebisaitide ja meediakanalite kohta. Sama organisatsioon haldab ka veebilehekülge maxime-and-co.com, mis on infosrusses.com venekeelne versioon. Lehekülje külastajate üldisest meelestatusest annab teatavat aimu leheküljel läbi viidud küsitlus, milles 65% vastanutest pole absoluutselt rahul Prantsusmaa presidendivalimiste tulemusega.

Joonis 3 (Allikas: infos-russes.com külastatud 10.05.2018)

Institut de la Democratie et de la Cooperation (IDC) asutati Pariisis 2008 aastal mõjuka Venemaa advokaadi Anatoly Kutšerena poolt. Kui Vladimir Putini käsul institutsioon loodi, teatati ühtlasi ka selle rahastamisest 70 miljoni euro ulatuses, mis on ühe mõttekoja kohta küllaltki arvestatav summa. Hiljem on teada niipalju, et instituuti rahastavad

⁶² <http://infos-russes.com/notre-projet/>

eraettevõtted Moskvast tegutseva Ajaloolise Perspektiivi Fondi (Фонд исторической перспективы – FIP) kaudu.⁶³

Anatoly Kutšerena on Venemaal kõrgelt tunnustatud ja heade sidemetega ekspert – mitte ainult ei ole ta täitnud kõrgeid ametikohti riigisüsteemis, aga on kohtuasjades kaitsnud väga kõrge profiiliga kliente nagu näiteks oligarh Suleyman Kerimov, Ukraina ekspresident Viktor Janukovitš ning vilepuhuja Edward Snowden. IDC-d juhivad ajaloolane ning endine riigiduumasaadik Natalia Narotšnitskaja ning konservatiivsest euroskeptikust akadeemik John Laughland. Instituut defineerib end mõttekojana ning selle logoks on 1900. aasta ülemaailmse näituse ajaks valminud Aleksander 3-nda sild, millele tsaar Nikolai II isiklikult asetaski esimese kivi. IDC asutajad on selle eesmärgiks seadnud inimõiguste rikkumiste tuvastamise Euroopas ja Ameerika Ühendriikides ning nende pinnalt vastavate riikide juhtidele tehtavate soovitude ja nõuannete koostamise.

Mõttekoda torkab silma terava kriitikaga teiste pigem läänemeelsete ning Venemaa-kriitiliste mõttekodade suunal. Muuhulgas on IDC tugevalt kritiseerinud Freedom House'i, mis annab oma aastaraportites Venemaale madalama hinnangu kui enamikele Aafrika riikidele. Oma narratiivis keskendub instituut traditsioonilistele väärtustele, ristiusu tähtsusele ja rahvusriikide ülimuslikkusele vastandades end läänelikule väärtusvaakumile, mis kujutab endast ohtu nii Euroopale kui tsivilisatsioonile laiemalt. Muuhulgas on Narotšnitskaja seisukoht, et lääne julgustusel tiriti Baltimaad ja Krimmi lääneriikide ohutusel ajaloolise Venemaa koosseisust ning õiged Venemaa piirid on need, mis kehtisid aastani 1917, enne post-sovietlike pseudoriikide eraldumist.⁶⁴

Narotšnitskaja puhul on huvitav see, et IDC kujul ta justkui ise loos endale töökoha. Nimelt rahastatakse IDC-d FIP-i kaudu, mille asutajaks oli Narotšnitskaya ise ning seda juba 2004. aastal. FIP-i ülim eesmärk on ühendada Venemaa eksperte rahvusvaheliste suhete, geopoliitika, ajaloo ja meedia alal, et taastada ajalooline mälu Vene tsivilisatsioonist ning tugevdada rahvuslikku eneseteadvust. FIP-i esimesed projektid olid suunatud eelkõige sellele, et võidelda ajaloo falsifitseerimisega, oranžide

⁶³ „Les poupees russes de la propaganda de Poutine en France,“ Andrew-Sebastien Aschehoug, Slate FR, 11.02.2015

⁶⁴ „Les poupées russes de la propaganda de Poutine en France,“ Andrew-Sebastien Aschehoug, Slate FR, 11 veebruar 2015

revolutsioonidega ning tugevdada seeläbi Venemaa suveräänsust⁶⁵. Aastaks 2014 sai FIP-ist juhtivstruktuur ajaloolise poliitika kohaldamisel Venemaal, mille abil tõrjutakse erinevaid rahvusvahelisi, poliitilisi, majanduslikku ja kultuurilisi probleeme.⁶⁶ Fond määratleb oma peamiste eesmärkidena:

- Panustada Venemaa intellektuaalse, finantsiliste ja inforessursside koondamisse eesmärgiga taastada selle spirituaalne (vaimne, religioosne) ning majanduslik võim.
- Panustada moraali tõstmisesse ning sotsiaalse ühtsuse tugevdamisesse, kasvatada kodanike seadusekuulekust võttes arvesse Venemaa rahvuskultuuri eripärasid.
- Luua objektiivne inforuum Venemaad ümbritsevad rahvusvahelises keskkonnas.

Kokkuvõtlikult saab öelda, et IDC puhul on tegu ühe Kremli esimese pehme jõu vahendiga, mis loodi Gruusia konflikti järel ning sai uue tõuke aastal 2015, mil saavutati nõuandev staatus ÜRO ECOSOC'i juures. Eraldiseisvana oleks antud organisatsiooni väärtus küllaltki kaheldav, aga kui me seame selle laiemasse raamistikku ja võrgustikku, siis võib selles näha legitiimset sisuloome allikat. Nii IDC-l, aga ka paljudel teistel organisatsioonidel, nii eelpool kirjeldatud kui ka arvukatel väiksematel, mis mainimata jäid, on märkimisväärne roll Vene Föderatsiooni pehme jõu ja avaliku diplomaatia teostamisel. Eraldi osised – mõttekojad, instituudid, meediakanalid, Õigeusu Kirik – moodustavad terviku ja organismi.

Avalikku arvamust saab mõjutada läbi meedia, aga selleks, et meedial oleks millestki kirjutada, peab olema kõneisik ja organisatsioon, mida see kõneisik esindab ning peab korraldama sündmusi ja diskussioone, mille raames neil oleks võimalik neid seisukohti väljendada. Selleks, et riiklik sõnum jõuaks läbi kõneisikute ja organisatsioonide meediasse, on Venemaa järk-järgult üles ehitanud riikliku meediaimpeeriumi, mis järjest laiendab oma haaret Euroopas ja maailmas, aga mille üks prioriteete on Prantsusmaa, kuna sealne ühiskond on ülenende sõnumitele ja seisukohtadele kõige vastuvõtlikum. Esiteks ajalooliste sidemete ja suhteliselt russofiilse eliidi⁶⁷ tõttu ning teiseks on Prantsusmaa publik tervikuna väga tundlik problemaatikas, mis puudutab riigi

⁶⁵ <http://www.fiip.ru/about/> (külastatud 19.05.2018)

⁶⁶ <http://www.fiip.ru/about/> (külastatud 19.05.2018)

⁶⁷ The Institute for Statecraft, Françoise Thorm, 15.06.2016

suveräänsust. Venemaa kasutab seda oma avalikus diplomaatias ja pehmes jõus osavalt ära ning suunab oluliselt energiat selleks, et sütitada inimestes vastumeelt Euroopa Liidu, aga eelkõige NATO ja Ameerika Ühendriikide suhtes, kes kasutab NATO-t instrumendina, millega kontrollida oma liitlasi ning säilitada oma globaalne hegemoonia.

3. Venemaa pehme jõu ja avaliku diplomaatia mõju Prantsusmaa poliitikas

Käesolevas peatükis vaatleme Venemaaga seotud organisatsioonide ja isikute tegevust Prantsusmaa poliitikas ning kas ja kuidas selle kaudu mõjutatakse avalikku arvamust ja debatti ning peegeldatakse Venemaa seisukohti poliitikas ja ühiskonnas. Vaatluse alla tulevad märkimisväärsamad isikud ja organisatsioonid ning ühtlasi vaatleme nende tegevuse ajalist raamistikku.

Putini naasmisega presidendiks 2012. aastal sai pehmest jõust ja avalikust diplomaatiast üks Venemaa rahvuslikke prioriteete⁶⁸ ning selle edukaks teostamiseks on pidev töö poliitiliste kontaktide loomisel ja säilitamisel pea esmatähtis. Prantsusmaa on Venemaa mõjutustegevuses erilisel kohal, sest Venemaa perspektiivist vaadates jaguneb Euroopa laias laastus kaheks – Suurbritannia, mis alati on Venemaaga opositsioonis ning Saksamaa ja teised riigid, kellega on võimalik läbi rääkida. Prantsusmaal on sealjuures eristaatus n-ö „kaalukeelena“ – Prantsusmaad mõjutades on võimalik nihutada jõudude tasakaalu EL-i otsustusprotsessis Venemaa huvides, mistõttu on ka tõhus Venemaa mõjutustegevus Prantsusmaal Kremli jaoks prioriteetne.⁶⁹ Ühtlasi on tõhusa mõjutustegevuse läbiviimine Prantsusmaal märkimisväärselt lihtsam, kuna seal on poliitikas, hariduses ja majanduses hästi orienteeruv Vene diasporaa ning kultuurilised ja ajaloolised sidemed, mille pinnalt kontakte luua.

3.1 Venemaa koostöö paremäärmuslike poliitiliste jõududega

Analüüsides Venemaa mõjutuskanalite mõju Prantsusmaal on üheks suuremaks väljakutseks nende segmenteerimine valdkondade lõikes, sest organisatsioonid, huvid ja ka isikud suuresti kattuvad ning nagu kinnitab ka muu uurimustöö empiirika, on see üsna iseloomulik Venemaa pehmele jõule, mis opereerib osavalt eri huvide ristumispunktides. Poliitikas on Venemaa üheks peamiseks mõjutusvahenditeks olnud koostöö erinevate paremäärmuslike parteide ja rühmitustega ning seda terves Euroopas, kuid kõige nähtavam ja tuntavam on see olnud just Prantsusmaal, kus parempopulistlik Front

⁶⁸ „Les paradoxes du soft power russe,“ Loukianov, F. *Revue internationale et stratégique*, 2013/4 (n° 92), lk. 147-156

⁶⁹ Perspectives: Russia boosts its influence in France, European Institute, Juuli 2016

National (FN) ning selle liidrid pole end Venemaa administratsiooniga sidunud pelgalt deklaratiivsel tasandil, aga mängus on ka otsesed rahalised huvid.

Koostööd paremäärmuslastega toetab pidevalt arendatav ja rahastatav meediamasin, mis võimaldab parempopulistidele ja äärmuslastele pakkuda kohalikku kõlapinda, mida peavoolumeedia ei paku. 2017. aasta presidendivalimised Prantsusmaal andsid tugeva signaali sellest, kuivõrd märkimisväärselt võivad Kremli poolt rahastatud ja juhitud meediakanalid ning nende kõikehõlmav võrgustik mõjutada poliitilisi protsesse, sest kui veel mõned aastad tagasi oli FN pigem nišipartei, siis 2017. oli nende kandidaat Marine Le Pen lõppvoorus vastamisi Emmanuel Macroniga. Mõju kohalike erakondade kaudu kandub edasi ka Euroopa tasandile ning eelmistel EL parlamendi valimistel 25% häältest kogunud FN on nüüd Euroopa Parlamendis tuntud kui venemeelse bloki eestvedaja.⁷⁰ FN-i Euroopa Liidu parlamendisaadik Jean-Luc Schaffhauser, kes enne poliitikasse minemist töötas konsultandina Auchani, Dassault'i ja Totali juures, mis kõik on investeerinud Venemaale ning omavad seal märkimisväärsed ärihuve, teenis FN-ile laenu vahendades 140 tuhat eurot vahendustasu.⁷¹

Propagandameediast paraku ei piisa selleks, et osaleda edukalt EL parlamendi- või presidendivalimistel. Skandaalse minevikuga ja äärmiselt vastuolulise ning konfliktse ideoloogiaga FN-il pole Prantsusmaal lihtne leida rahastajaid oma kampaaniatele, sest suurem osa ettevõttest ei soovi end imagoloogilistel põhjustel selle erakonnaga siduda. Niisiis tekibki vajadus otsida välisabi ning vahendajate ja visiitide tulemusena laenas Kremli poolt kontrollitav Moskvas baseeruv Esimene Tšehhi-Vene pank FN-ile 2014 aasta lõpus 9,4 miljonit eurot. Lisaks sellele tunnistas partei asutaja Jean-Marie Le Pen, et ta laenas täiendavad 2 miljonit eurot ühelt Küprosel asuvalt, Vene oligarh Konstantin Malofejeviga seostatud ettevõttelt.⁷² Kõik see toimus peagi pärast seda, kui Front Nationali juhatus oli tunnustanud Krimmi Venemaa osana ning Jean-Marie Le Pen oli käinud visiidil Moskvas, mida aitas korraldada Konstantin Malofejev ning kus Le Pen kohtus muuhulgas radikaalse ideoloogi Duginiga.⁷³ Kremli poolt FN-ile võimaldatud

⁷⁰ "Marine Le Pen's confidence vindicated by Front National election triumph," Kim Willsher, The Guardian, 25.05.2014

⁷¹ „Emprunt russe du FN: la structure intermédiaire a touché 140 000 euros,“ Le Scan Politique, Le Figaro, 25.11.2014

⁷² „We should beware Russia's links with Europe's right,“ Luke Harding, The Guardian, 8.12.2014

⁷³ Les casseroles de Konstantin Malofeev, oligarque russe soutien du Front National,“ Agathe Duparc, Mediapart, 21.02.2016

laenu seostati FN-i aktiivse rolliga Venemaa Ukraina-tegevuse toetamisel ning ka selles, et FN tekitas Prantsusmaal avalikku survet, et Mistral-tüüpi lennukikandjate tehing vaatamata Ukraina konfliktile lõpule viidaks.⁷⁴

FN'i i huve ei teeni ainult Venemaalt laenuna saadud raha või selle rahastatud meedia, aga ka erakonna imagoloogiline seostamine Putini võimu ja Venemaaga. Venemaa pehme jõu ja avaliku diplomaatia peamisteks „müügiartikliteks“ on saanud kristlus, traditsioonilised väärtused ning vastuseis läänelikule pluralismile. Lisaks sellele on Putinil kuvand kui karmikäelisest ent kindlast juhust, kes vajadusel tegutseb. Uuringufirma Ipsos/Steria 2013. aastal Prantsusmaal läbi viidud uuringu kohaselt nõustuvad 87% küsitletutest, et „autoriteet on väärtus, mida tänapäeval liigselt kritiseeritakse“ ning 87% vastanutest leiavad, et „on puudus tõelisest juhust, kes lööks Prantsusmaal korra majja,“⁷⁵ mis näitab kuivõrd vastuvõtlik oli Prantsusmaa ühiskond Ukraina konflikti ja Krimmi annekteerimise eel Putini võimu kuvandile. Muidugi tasub siinkohal silmas pidada, et küsitluse ajal oli Prantsusmaa presidendiks Francois Hollande, kelle toetus oli äärmiselt madal pea terve tema valitsusaja vältel.

3.2 Vladimir Jakunin ning Association Dialogue Franco-Russe

2015. aasta juulis korraldas Vladimir Jakunin läbi enda juhitava Association Dialogue Franco-Russe visiidi Krimmi, millel osalesid 10 Prantsusmaa rahvusassamblee saadikut. Sealjuures tuleb ära märkida, et Jakunin ei korraldanud visiiti üksinda vaid teda toetas Rahvusassamblee poolt Thierry Mariani ⁷⁶– Jakunini kolleeg Association Dialogue Franco-Russe ridades, kes ühtlasi juhib assamblees Prantsuse-Vene sõprusrühma. Märkiline on ka see, et Mariani ise pole mitte FN'i liige vaid hoopis vabariiklane, endise nimega erakonnast Union Mouvement Populaire (UMP), mille tuntumad liikmed on ekspresident Sarkozy ning presidendikandidaat ja endine peaminister Francois Fillon. Kümneliikmelise delegatsiooni põhiosa moodustasid siiski FN'i liikmed. Visiit oli esimene kord pärast Krimmi annekteerimist kui Euroopa poliitikud territooriumile sisenesid, mistõttu oli tegu rahvusvahelise skandaaliga. Visiit sai laialdaselt

⁷⁴ „Emprunt russe: le FN se tourne vers l'Est pour se financer,“ AFP, 26.11.2015

⁷⁵ Nouvelle fractures francaises, resultats et analyse de l'enquete Ipsos/Steria, 21.01.2014 - <https://www.ipsos.com/fr-fr/nouvelles-fractures-francaises-resultats-et-analyse-de-lenquete-ipsos-steria>

⁷⁶ „Parlementaires francais en Crimée: une mission tres embarrassante,“ Le Parisien, 26.07.2015

meediakajastust ning eriti elasid sellele kaasa Kremli poolt rahastatud väljaanded nagu näiteks RBTH France, mis muuhulgas rõhutas, et Thierry Mariani korraldatud visiit Venemaale (sic!) eesmärgiks oli taastada Vene-Prantsuse dialoog ning tutvuda kohapealse olukorraga. Rahvusvahelisel malelaua proovis Prantsusmaa mängida konstruktiivset rolli Vene-Ukraina relvakonfliktis ning Pariis pole huvitatud konflikti eskaleerumisest mandri-Euroopas, kirjutab RBTH.⁷⁷ Venemaa administratsioon tervitas visiiti ning Riigiduum president Sergei Naritškin nimetas seda tõeliselt julgeks sammuks.

Prantsusmaa Väliministeerium (Quai D'Orsay) mõistis visiidi hukka nimetades seda rahvusvahelise õiguse rikkumiseks ning rahvusassamblee president Claude Bartolone keelas Krimmi reisinud saadikutele antud visiidi raames end tituleerida Rahvusassamblee esindajana.⁷⁸

Paljude Venemaa ekspertide hinnangul langes Jakunin Kremli soosingust välja 2015. aastal kui ta läks Venemaa Riigiraudtee juhi kohalt pensionile. Osalt peeti soosingust langemise põhjuseks tema poja Andrei Jakunini otsust võtta Suurbritannia kodakondsus. Võttes arvesse seda, kuivõrd aktiivselt on Jakunin Prantsusmaal tööd jätkanud ning samal ajal käib Venemaal uurimine tema võimalike korruptiivsete praktikate osas Vene Riigiraudtee juhina, võime oletada, et Putini soosingust langemise asemel saadeti ta hoopis Prantsusmaale uutes ülesannetes maandamaks siseriiklike probleeme Venemaal ning samas võimaldada Jakuninil jätkata tööd Kremli huvides.

Lisaks Prantsuse-Vene Dialoogi Assosatsioonile on Jakunin seotud veel Vene Rahvusliku Hiilguse Keskusega ning Püha Andreas Esmakutsutu Fondiga, mille kaudu viiakse ellu sotsiaal- ja humanitaarprojekte nii Venemaal kui väljaspool. Seda, kuivõrd kõrgelennulised kontaktid on Jakuninil Pariisis näitab muuhulgas asjaolu, et l'Expressile antud intervjuus sai Jakunin tsiteerida kohtumist Prantsusmaa ekspresident Valéry Giscard d'Estaing'iga 2015. mais, mil viimane olevat öelnud, et „Eurooplased on

⁷⁷ „La visite des deputes francais en Crimée cree un nouveau schisme,“ Ruslan Kostjuk, Russia Beyond the Headlines, 27.07.2015

⁷⁸ „Crimea Visit Spotlights Kremlin Sympathies Beyond French Fringes,“ Claire Bigg, RadioFreeEurope RadioLiberty, 29.07.2015

unustanud, et Krimm on alati olnud Venemaa osa.⁷⁹ D’Estaing on muuhulgas ka Jakunini ja Mariani juhitud Prantsuse-Vene Dialoogi Assosatsiooni auliige.

Venemaa koostöö Euroopa paremäärmuslike jõudude, sealhulgas FN-iga ei ole uudis ning seda teemas on palju käsitletud nii meedias kui ka politoloogide poolt. Ühtlasi on neid kontakte ja sümpaatiid suhteliselt kerge jälgida, sest Vene riigimeedia kajastab neid aktiivselt nii oma välismaa kanalites kui ka kodumaal, eesmärgiga kasvatada seeläbi toetust Putini administratsioonile ja poliitikatele. Prantsusmaa puhul teeb olukorra eriliseks asjaolu, et kontakte Venemaaga loovad poliitikud lisaks paremäärmuslastele ka ühest traditsioonilisest peavooluparteist, endine l’UMP – tänane les Republicains (vabariiklased), mille mitmetel liikmetel on sidemed Vene poliitikute ja äriühingutega Thierry Mariani, kes juhib koos Jakuniniga Prantsuse-Vene Dialoogi Assosatsiooni, on lisaks sellele üks noorte suunatud, 2015. aastal asutatud Cercle Pouchkine’i algatajatest. Sealjuures ei ole Prantsuse-Vene Dialoogi ja Cercle Pouchkine kujul tegu ad hoc projektidega vaid reaalsete igapäevaselt toimivate organisatsioonidega, mille kontor asub Pariisi tuisksoonel, Champs-Élysées.

Cercle Pouchkine eesmärk on eelkõige kaasata noori ning tutvustada neid säravate isiksustega, kelle seas on sageli venemeelsed rahvussassamblee saadikud (enamasti l’UMP-st) ning ajakirjanikud, ärimed ja teadlased, kes teevad koostööd näiteks IDC (Institut de Defense et Cooperation) või mõne muu Moskva poolt rahastatud mõttekoja, meediaväljaande või heategevusfondiga. Cercle Pouchkine’i üritused toimuvad igakuiselt ning näiteks 2018. aasta märtsis toimunud seminari peakülaliseks oli Alexandre Jevakhoff, valgete emigrantide järeltulija, kelle esivanemad põgenesid Krimmist 1920. aasta novembris ning kes on Prantsusmaal tunnustatud ajaloolane ja ökonomist. Ürituse põhiteemaks oli „Kristlus: milline minevik ja milline tulevik Prantsuse-Vene suhetes?“. ⁸⁰Kuu aega varem esines samal üritusel Gilles Remy – tuntud ärimed, kes alustas assistendina parlamendis kuid sai 1985. aastal reisibüroo „France-URSS“ tegevjuhiks. Hiljem laiendas ta oma tegevust kütuse- ja tuumaenergiasektoritesse. 2010. aastal andis Prantsusmaa Remy-le Auleegioni ordeni, 2017. aasta novembris andis Vladimir Putin Remyle Venemaa Sõpruse ordeni. 2018. maikuu seisuga oli Gilles Remy ka Prantsuse-

⁷⁹ „Vladimir Jakunin: les Russes on change le cours de la guerre en Syrie,“ Axel Glyden, l’Express, 23.02.2016

⁸⁰ <https://www.cerclepouchkine.com/copie-de-conference-gilles-remy> (külastatud 19.05.2018)

Vene Dialoogi Assosatsiooni liige. Need on küll vaid mõned külalised ja üritused, mida Cercle Pouchkine on oma liikmetele pakkunud, ent need annavad aimu külaliste kõrgetasemelisusest, aga ka nende ulatuslikest vene-sidemetest. Üritusi vaadeldes on ka tähelepanuväärne, et mitmed neist on seotud ka usuga. Poliitikaga seovad Cercle Pouchkine'i lisaks selle patroonidele (Mariani, Moreau) nende asutajad, näiteks Pierre Gentillet, kelle eelnev ametikoht oli Parempoolse Rahvaerakonna Noortekogu president.⁸¹

Üritused, mida Prantsuse-Vene Dialoogi Assotsiatsioon korraldab, on tihtipeale üsna kõrgetasemelised – 2017. aasta Prantsusmaa presidendivalimiste raames korraldas ühendus näiteks presidendikandidaatide debati. Mariani on kõigist parlamendisaadikutest kõige aktiivsem tegeledes pidevalt Prantsuse-Vene suhete tihendamisega ning meediaväljaanne France Inter nimetas teda koguni Venemaa saadikuks⁸² Prantsusmaal, kuna Mariani on juhtinud prantsuse-vene sõprusrühma parlamendis juba aastast 1993.

3.2 Konstantin Malofejevi tegevus Prantsusmaal

Olulist rolli Venemaa pehme jõu toetamisel ja teostamisel Prantsusmaal, aga ka mitmes teises Lääne-Euroopa riigis, mängib oligarh Konstantin Malofejev, kes erinevate fondide kaudu rahastab poliitilisi üritusi, parlamendisaadikute visiite ning traditsiooniliste väärtuste propageerimist. Selleks on ta muuhulgas korraldanud foorumeid, kuhu on kokku kutsutud paremäärmuslikud poliitilised rühmitused üle terve Euroopa ning loomulikult on seal olnud esindatud ka Front National. Üheks selliseks ürituseks oli 2014. aasta mais korraldatud salajane kohtumine Austrias Viinis, kus Front Nationali poolt osalesid Marion Marechal-Le-Pen ning Aymeric Chauprade ning esines teiste seas Kremli ideoloog Aleksandr Dugin. Kohtumise põhiteemaks oli saatanliku homopropaganda vastu võitlemine ning kuidas päästa Euroopa liberalismi küüsisist.⁸³ Ühtlasi peetakse Malofejevit võtmeisikuks Kremli ja FN-i vaheliste kontaktide loomisel.⁸⁴

⁸¹ Henin, N. La France Russe, Favard, 2016, Favard, lk. 73

⁸² „Enquete sur les reseaux russes en France,“ Jaques Monin, France Inter, 27.11.2015

⁸³ „Profile: Konstantin Malofeev,“ Anton Shekhovtsov, Underminers.info, 3.12.2017

⁸⁴ „Les casseroles de Konstantin Malofeev, oligarque russe soutien du Front National,“ Agathe Duparc, Mediapart, 21.02.2016

Poliitika, äri ja julgeolek segunevad kui rääkida vendadest De Villiers’-idest, kellest üks – Pierre de Villiers – oli endine Prantsusmaa relvajõudude juht kuni tema teed ristusid värskelt ametisse valitud president Emmanuel Macroniga. Teine vend Philippe de Villiers on paremäärmuslasest ärimees, kes imetleb Putinit ning on investeerinud koos Malofejeviga kokku 420 miljonit eurot lõbustusparkide rajamisse Krimmi ja Moskva lähiste.⁸⁵ Philippe De Villiers pole ainult ärimees vaid on olnud aktiivne ka poliitikas, kus ta 94-ndal aastal asutas erakonna Mouvement Pour la France, mida ta juhib tänaseni. Aadlisuguvõsast pärit katoliiklasena on ta lisaks ajaloooteemaliste lõbustusparkide ehitamisele olnud saadik rahvusassamblees, Euroopa Parlamendis ning teeninud Mitterrandi valitsuses ka kultuuriministrina. Philippe de Villiers pole oma imetlust Putini suhtes tagasi hoidnud ning kohtumisel Putiniga 2014. aasta suvel ütles ta, et oleks meelsasti nõus vahetama Francois Hollandi ja Nicolas Sarkozy ühe tõelise juhi vastu, nagu seda on Vladimir Putin.⁸⁶ Ühtlasi on Philippe De Villiers’i hinnangul Venemaal rohkem arvamusvabadust kui Prantsusmaal⁸⁷ ning Krimm on ajalooliselt Venemaa osa.

3.3 Vene Föderatsiooni saatkond ning suursaadik Orlovi koordineeriv roll

Kogu eelpool kirjeldatud võrgustiku tööd toetab ja koordineerib Vene Saatkond Pariisis ning kahtlemata on viimase kümne aasta jooksul olnud suur roll sealse Venemaa suursaadikul Alexandre Orlovil, kes, lõpetanud MGIMO, alustas oma tööd Nõukogude Liidu Välisministeeriumis ning alates 1993. aastast tegutses ta Venemaa Pariisi saatkonnas nõunikuna. Venemaa suursaadikuks Prantsusmaal sai ta 2008. aasta oktoobris. Oma kümneaastase ametiaja jooksul ehitas ta Pariisis üles tugeva kontaktide võrgustiku ning koordineeris ja toetas erinevate organisatsioonide tööd. Nende aastate jooksul väljendas ta pidevalt oma veendumusi sellest, et Prantsusmaa rahvas ja poliitiline eliit on piisavalt targad, et säilitada oma välispoliitikas gaullistlikud traditsioonid, mille kohaselt tuleb Ameerika rolli suhtuda skepsisega ning panustada Prantsusmaa ja Venemaa ajaloolistele sidemetele⁸⁸ ning tuleks tagasi pöörduda De Gaulle’i-aegse välispoliitika juurde, kus erisuhe Venemaaga mängis olulist rolli. Orlov korraldas rohkelt seminare ja

⁸⁵ „Seduit par Poutine, Philippe de Villiers exporte le Puy du Fou en Crimée,“ Anne Meyer, AFP, 15.08.2014

⁸⁶ „French politician defends plan for Crimean theme park,“ David Chazan, The Telegraph, 16.08.2014

⁸⁷ „Philippe de Villiers apporte son Puy du Fou as Poutine,“ Agence France Presse, 15.08.2014

⁸⁸ Institut Diderot, l’Avenir des relations franco-russes, Les Carnets des dialogues du matin, 2015

õhtusööke kuhu olid kutsutud tuntud inimesed nii poliitikute, ajakirjanike, akadeemikute kui ka ärieliidi seast. Eraldi rõhku pani Orlov suhete taastamisele valgete emigrantide järeltulijate diasporaaga, mistõttu olid üritustele alati kutsutud aadlike järeltulijad, keda ta ei unustanud kunagi kõnetada nende tiitlit kasutades.⁸⁹

2014. aasta septembris, Ukraina kriisi päevil, näitas Orlov oma oskuslikkust korraldades kohtumine Prantsuse poliitikute ja Riigiduumas presidendi Sergei Naritškini vahel ajal, mil viimasele oli sanktsioonide raames kehtestatud Euroopasse sissesõidukeeld. Ometi osutus tema sisenemine riiki võimalikuks Euroopa Nõukogu kohtumise raames nagu on kirjeldanud ajakirjanikud Anne Michel ja Claire Gatinois: Kuigi Prantsusmaa Välisministeerium oli oma riigiinstitutsioonide esindajatel selgelt keelanud igasugused ametialased kohtumised Naritškiniga, õnnestus Thierry Marianil suursaadik Orlovi abil see ometi korraldada ning veel õhtusöögi kujul suursaadiku residentsis. Teiste seas olid sinna kutsutud sotsialistist senaator Jean-Yves Leconte ning parlamendiliikmed Nicolas Dupont-Aignan, Yves Pozzo, Jean-Pierre Chevenement ja Front Nationali Aymeric Chaprade. Lisaks osalesid kohtumisel ka energeetikaettevõtte Total juht Christophe De Margerie, kes mõni aeg hiljem hukkus traagiliselt Moskva lennuväljal, GDF Suez'i asepresident Jean-Francois Cirelli, ning muuhulgas väljaannet Figaro omava Dassault Grupi juht Serge Dassault. Õhtusöögi arutelu keskseks temaks kujunes Euroopa Liidu venevastaste sanktsioonide ebaõiglus ja kahjulikkus mõlema osapoole majandusele.⁹⁰

Orlovi arendatud võrgustiku lobitöö tudub olevat tõhus, sest nii mõnedki Prantsusmaa assambleesaadikud on võtnud Venemaa seisukohad omaks õigustades Venemaa tegevust Süürias ja Ukrainas. FN-i ja teisi äärmuslasi on võimalik kõnetada läbi Venemaa ja Putini kuvandi kui kristluse ja traditsiooniliste väärtuste kaitsja, teisi poliitikuid on võimalik veenda luues kontakte suurte korporatsioonidega ning selgitades neile näiteks sanktsioonide kahjulikkust majandusele ning koostöö vajalikkust. Asjakohane näide on assambleesaadik Jaques Myard, kes osales Krimmi-visiidil ning on läbi aastate Venemaa huve Prantsusmaa seadusandlikul tasandil esindanud. Myardi hinnangul on partnerlussuhe Venemaaga oluline nii julgeoleku, terrorismivastase võitluse, aga ka majanduse seisukohast. Tema hinnangul on sanktsioonid eelkõige ultraeurooplaste nagu

⁸⁹ Henin, N. La France Russe, Favard, 2016, lk. 63

⁹⁰ „La diplomatie du business,“ Anne Michel, Claire Gatinois, Le Monde, 18.11.2014

Poola ja Balti riigid, avaldatud surve tulemus ning Prantsusmaa nende sanktsioonide ohver.⁹¹

Märkimisväärsimateks Venemaa pehme jõu saavutusteks võib pidada ekspresident Nicolas Sarkozy ning l'UMP'i juhtivoliitiku Francois Filloni avatust Venemaa mõjutustele. Kui oma kampaania ajal 2007. aastal Nicolas Sarkozy teravalt kritiseeris Putinit ning sõda Tšetšeenias ning pigem toetas Gruusia ja Ukraina liitumist NATO-ga siis aasta hiljem Bukarestis oli teda tabanud meelemuutus. Nimelt teatas Sarkozy Bukarestis, et Prantsusmaa taasühineb NATO integreeritud juhtimisstruktuuriga, kuid sama kohtumise taustal teatas Sarkozy toonane peaminister Francois Fillon, et Prantsusmaa on vastu Gruusia ja Ukraina sisenemisele NATO-sse. See kõik toimus 2008. aasta aprillis, loetud kuud enne Venemaa sissetungi Gruusiasse, mille kestel Sarkozy võttis positsiooni Venemaa ja alliansi vaheliste suhete parandaja ja rahu taastajana.

Francois Filloni märkimisväärne lähenemine Putinile sai nähtavaks tema presidendikampaania ajal. Võimalik, et selle taga oli osaliselt poliitiline oportunity ning püüd võita hääli FN-ilt, kuid Filloni seosed Venemaaga ulatuvad ka kaugemale, täpsemalt aastasse 2008. mil peaminister Filloni Venemaa ametivennaks oli Vladimir Putin ning mil peaministrid veetsid tunde Putini suvilas Novo-Ogaryovos.⁹² Hiljem on Fillon teinud Venemaa ja Putini kaitseks mitmeid avaldusi, näiteks aastal 2016. mil Hollande'i administratsioon keeldus Vladimir Putinile väljastamast kutset Prantsusmaale, et osaleda Püha Kolmainuse katedraali avamisel Pariisis. Peaministrina avaldas Fillon toetust Venemaa sekkumisele Süürias ning ISIS-e vastasele võistlusele ning ühtlasi pidas Krimmi tõttu kehtestatud sanktsioone otstarbetuteks.

Nii Prantsusmaa relvajõududes kui ka politseis on teatav kalduvus parempoolsusele, näitas 2015. aastal Sciences Po ülikooli uuringukeskuse poolt läbiviidud küsitlus, mille andmetel kavatses 51,5% sõjaväelastest ja politseinikest hääletada Front National'i poolt. Strateegiliste Uuringute Fondi (Fondation pour la recherche strategique) juhi Camille Grandi hinnangul on nii militaar- kui politseiringkondades tugev kalduvus paremäärmuslusele ning ühtlasi imetletakse Vene sõjaväe ülesehitust ning riiklikke

⁹¹ „Jacques Myard: Les sanctions contre la Russie sont suicidaires pour la France et l'Europe,“ Vladimir Garcin, Le Figaro, 8.8.2014

⁹² „Francois Fillon, l'ami de Vladimir Poutine,“ Marc Nexon, Le Point, 21.11.2016

konservatiivseid väärtusi.⁹³ Nimekaid (endisi) kõrgeid sõjaväelasi, kes on avaldanud toetust ja sümpaatiat Putini ja Venemaa suhtes, on veelgi ning see näitab, kuivõrd efektiivne on olnud Venemaa oma konservatiivse kuvandi kujundamisel. Erukindral Didier Tauzin on kuulutanud, et Venemaa on Prantsusmaa tõeline liitlane ning Prantsusmaa peaks tagasi pöörduma Venemaa poole, kellega jagatakse ühist tsivilisatsiooni.⁹⁴

Sõjaväelaste kaasamisel on olulist rolli mänginud ka Kremli poolt finantseeritud mõttekoda IDC, mis on kaasanud oma tegevustesse nii tegev- kui erusõjaväelasi ning julgeolekueksperte ja analüütikuid nagu näiteks eruadmiral Jean Dufourcq, Revue Defense National'i peatoimetaja; kindral Henri Paris või Võõrleegioni erukolonel Jaques Hofard. Ridamisi sõjaväelasi, aga ka diplomaate ja ajakirjanikke on seotud Comité Valmy'ga - iseseisvulaste ja gaullistide kollektiiv, mis koondab nii parem- kui vasakpoolseid. 2015. aastal esitas Comité Valmy rahvusassambleele petitsiooni, millega Prantsusmaa peaks lahkuma NATO-st ning selle integreeritud väejuhatusest.⁹⁵

⁹³ Henin, N. La France Russe, Favard, 2016, lk. 242

⁹⁴ <https://www.youtube.com/watch?v=Omz5Ou5ph8Q>

⁹⁵ <http://www.comite-valmy.org/spip.php?article6031>

4. Venemaa pehme jõud ja avalik diplomaatia Prantsusmaa äriühingondades

Riikidevahelised majandussuhted on üks paremaid indikaatoreid, mille põhjal analüüsida ühe või teise riigi pehme jõu ja avaliku diplomaatia võimekust, sest majandussuhted eeldavad investeringuid. Ettevõtjate valmisolek investeerida välisurule peegeldab nende usaldust sihturu suhtes ning riigi atraktiivsust nende silmis. Antud peatükk analüüsib olulisemate bilateraalse organisatsioonide tegevust majandussuhete edendamisel ning viimases alapeatükis saame investeringute mahtude pinnalt teha järeldusi Venemaa kaubandusdiplomaatia ning seeläbi ka pehme jõu ja avaliku diplomaatia tõhususe osas.

Kõige traditsioonilisem pehme jõu vahend riikide välismajanduspoliitikas on kaubandusmissioonid, mis tegutsevad sageli paralleelselt saatkondadega. Suurbritannia puhul on selleks DIT (Department of Investments and Trade), Prantsusmaal Business France ning Eestil ekvivalent võiks olla EAS-i välisesindused. Nende koht juhtimisstruktuuris erineb, sageli alluvad kohapealsed kaubandusmissioonid otseselt suursaadikule. Venemaa puhul on ametlikuks majandussuhete edendajaks Vene Föderatsiooni Kaubandusmissioonid, mis toimetavad sisuliselt iga saatkonna juures. See ei tähenda, et kaubandusmissioon oleks füüsiliselt saatkonnaga samas majas, kuid juhtimise mõttes allub ta ikkagi Vene suursaadikule sihtkohariigis.

Nagu paljudes teistes riikides, ei asu ka Prantsusmaal Vene saatkond ning kaubandusmissioon samas hoones, kuid kaubandusmissiooni deklareeritud põhilised eesmärgid on siiski samad: luua ja säilitada nii kaubanduslikke kui ka poliitilisi kontakte, suhelda Pariisis tegutsevate rahvusvaheliste majandusorganisatsioonidega ning arendada riikidevahelist majandus-, kaubandus- ja teaduskoostööd. Seda tehakse suuresti läbi erinevate ürituste organiseerimise – olgu selleks siis Venemaa esindajatele kohtumiste korraldamine nende prantsuse kolleegidega ja kontaktide vahendamine või näituste, messide, konverentside ja seminaride organiseerimine. Omaette eesmärgiks on võetud ka kohapealse vene kogukonna ärihuvi edendamine ja kaitsmine Prantsusmaal ning tagada, et vene teenuseid, tooteid ja intellektuaalset omandit ei diskrimineeritaks.⁹⁶

⁹⁶ http://france.ved.gov.ru/fr/about_trade_mission

Kodulehe vaatlemisel võib täheldada, et organisatsiooni tegevus pole olnud üleliia aktiivne – info viimaste ürituste kohta 2017. aasta juulist. Organisatsiooni juhtimisega võib olla praegusel ajal raskusi muuhulgas seetõttu, et senine kaubandusmissiooni juht saadeti riigist välja koos asesuursaadiku, Starsbourgi konsuli ning ühe Marseille konsulaadi liikmega seoses Skripali juhtumiga.⁹⁷

Venemaa kaubandusmissiooni tööd Prantsusmaal on kindlasti häirinud ka Ukraina konfliktist tulenevad riikidevahelised pinged ning ebastabiilsus, mille tõttu paljud ettevõtted ei söanda end Venemaaga seostada. Majandus- ja kaubandussuhteid on tarvis vaatamata pingetele diplomaatilises suhtes, mistõttu on Venemaal tarvis otsida muid võimalusi, meetodeid ja organisatsioone, mille kaudu oma pehme jõu, avaliku diplomaatia ning mõjutustegevusega Prantsusmaa poliitika- ja äriühingondades jätkata.

4.1 Prantsuse-Vene Dialoogi Assotsatsioon

Majanduskoostöö edendamiseks pakub head platvormi 2004. aastal toonase Prantsusmaa president Jaques Chirac'i ning Vladimir Putini patronaazi all loodud Prantsuse-Vene Dialoogi Assotsatsioon, mis opereerib Venemaa pehme jõu eri aspektide ristpunktis. Seda kinnitab juba asjaolu, et organisatsiooni loomisel kaasati Prints Nikolai Troubetskoi lapselaps Alexandre Trubetskoi, kes on valgete emigrantide järeltulijate diasporaa üks juhtfiguure. Tema rolli assotsiatsiooni ülesehitamisel toetasid mitmed organisatsioonid, milles ta varem aktiivselt osales – Traditsioonilise Vene Õigeusu Kohalik organisatsioon Eurooas (Orthodoxie Locale de Tradition Russe en Europe Occidentale) ning Impeeriumi Kaitsjate Assotsiatsiooni, mis mälestab tsaariaja sõjaväge. Troubetskoi on aastaid säilitanud suhteid Kremli ning selle poolt administreeritud riigiettevõtetega⁹⁸ ning tema kaasamist Kremli poolt võib kahtlemata vaadelda Kremli pehme jõu meetmena diasporaa kaasamisel ning majandushuvide edendamisel.

Peagi pärast Putini naasmist Venemaa presidendiks aastal 2012. ning Venemaa uue, pehmele jõule ja avalikule diplomaatialle keskenduva välispoliitika väljakuulutamist, hakkasid Prantsuse-Vene Dialoogi assotsiatsiooni juhtima Prantsusmaa rahvusassamblee liige ning seal juba 1994. aastast Prantsuse-Vene sõpruskomiteed juhtinud Thierry

⁹⁷ „Affaire Skripal: qui sont les quatre russes expulsés par la France?“ Oliver Poujade, France Inter, 29.03.2018

⁹⁸ „Prince agent de liaison,“ Julia Breen, Le Courrier De Russie, 1.09.2011

Mariani ning vene ärimees, endine Vene Riigiraudtee juht Vladimir Jakunin. Lisaks Jakuninile ja Marianile osaleb ühenduse juhtimises veel Bernard Loze, endine Yukose juht, kellele täna kuuluvad kaks ettevõtet Loze et Associates ning Alternative Leaders – Luksemburgis baseeruv, kuid Venemaal opereeriv ettevõtte, mis muuhulgas on teinud koostööd Gazprombank'iga.⁹⁹ Kodulehel tituleerib Prantsuse-Vene Dialoogi ühendus end privilegieritud kommunikatsiooniplatvormina kahe riigi poliitika-, majandus- ning kultuuriringkondade vahel.¹⁰⁰ Sealjuures on majandussidemete loomine määratud ühenduse peamise prioriteedina ning seda läbi foorumite, konverentside ja kohtumiste korraldamise, kuhu kaasatakse ettevõtete juhte, pankureid ning võimuesindajaid nii riigi kui regioonide tasandil. Viimaste aastate jooksul on organisatsioonist saanud üks peamisi foorumeid nendele, kes kutsuvad üles tugevdama Prantsuse-Vene sidemeid.¹⁰¹

Sellest, kuivõrd kõrgel tasemel ühendus opereerib, annab tunnistust selle toetajate ja auliikmete nimekiri. Auliikmetest tasub esile tõsta Prantsusmaa ekspresident Valéry Giscard d'Estaing'i, kõrgelt tunnustatud ajaloolast ja Prantsusmaa Teaduste Akadeemia juhti Helene Carrere d'Ecausse'i ning energiahiid TOTAL president Thierry Desmaresti. Ühendusi toetavad nimekad suurettevõtted CAC 40-st ning Venemaalt, nende hulgas Airbus, Alstom, Bouygues, Gilles Remy'i juhitud CIFAL, Engie, Gazprom, Konstantin Malofeevile kuuluv Marshall Capital Partners, Novatek, SNCF, Thales, VEB pank ning VTB Pank. VEB ehk Vnetšekonombank sarnaneb oma põhimõttelt Eesti Kredex-iga, ehk siis selle tegevus pole jaepangandus vaid tegu on riikliku toetusmeetmega ettevõtetele, kes soovivad eksportida ning VEB-i on ühena oma partneritest märkinud mitmed teised bilateraalsed äriorganisatsioonid. Dialogue Franco-Russe toetajate seas on muuhulgas ära mainitud ka mitmed Prantsusmaa poliitikaga seotud isikud, nende hulgas mitu endist Prantsusmaa suursaadikut Venemaal. Rohkelt leiab organisatsiooni toetajate hulgas ka Venemaa Riigiduumaa saadikuid, diplomaate ning valitsusasutuste, sealhulgas ka Venemaa Presidendikantselei, esindajaid. Vajtšeslav Nikonovi nimetamine ühenduse toetajana seob Prantsuse-Vene Dialoogi Assosatsiooni omakorda ühe peamise Venemaa riikliku pehme jõu ja avaliku diplomaatia kanali - Russki Mir-iga.

⁹⁹ Russian Soft Power in France: Assessing Moscow's Cultural and Business Para-diplomacy, Laruelle, M. Carnegie Council, 2018

¹⁰⁰ <http://dialoguefrancorusse.com/fr/association/l-association.html>

¹⁰¹ Russian Soft Power in France: Assessing Moscow's Cultural and Business Para-diplomacy, Laruelle, M. Carnegie Council, 2018

Ühenduse tegevust rahastavad selle liikmed, millest nii mõnedki said eelmises lõigus mainitud. 2015. aastal olid annetajate seas arvuliselt ülekaalus Prantsuse ettevõtted, mida oli kokku 21 võrreldes 5 vene ettevõttega. Seda märkimisväärssem on asjaolu, et 21 prantsuse ettevõtet annetasid kokku 113 450 eurot, kuid 5 vene ettevõtet annetasid organisatsioonile 300 tuhat eurot.¹⁰² Sellest võib järeldada, et Vene ettevõtete huvid selle organisatsiooni tegemistes on prevaleerivad, kuna ühenduse tegevus võimaldab neil kaitsta oma ärihuve ning luua partnerlussuhteid Prantsusmaal.

Võrreldes Prantsuse-Vene Dialoogi Assotsiatsiooni ja näiteks Vene riikliku kaubandusmissiooni aktiivsust kodulehekülgedel toodud info põhjal näeme, et Jakunini ja Mariani juhitud organisatsioon on märkimisväärselt aktiivsem ning üritusi toimub vähemalt kord kuus. Peamiselt on üritused poliitilised või sotsiaalsed, vahele ka üksikud kultuuriüritused. Küll aga on võimalik täheldada, et majandusele keskenduvaid üritusi on jäänud aasta-aastalt vähemaks ning viimane majanduskategooria alla kuuluv üritus toimus kodulehe andmetel 2016. aasta aprillis.¹⁰³ Vaatamata sellele võib Prantsuse-Vene Dialoogi Assotsiatsiooni pidada üheks tõhusamaks vahendiks majandussidemete loomisel ja hoidmisel ning Venemaal ja Prantsusmaal opereerivate ettevõtete huvide esindamisel. Seda kinnitab muuhulgas asjaolu, et organisatsiooniga on end sidunud mitmed Prantsusmaa poliitikud, tundud ärimehed ja teadlased ning see äratab ka võimalikes koostööpartnerites rohkem usaldust. Otseselt Venemaa saatkonna alluvuses töötav platvorm, nagu seda on kaubandusmissioon, tekitab teatavat umbusaldust ning turbulentsete bilateraalsete suhete taustal võib liigne seotus Vene Föderatsiooni saatkonna või selle allasutusega endast kujutada ettevõttele arvestatavat mainelist riski.

4.2 CCI France Russie – Prantsuse-Vene kaubanduskoda

1997. aastal asutatud Vene-Prantsuse Kaubanduskoda (Chambre de Commerce et d'Industrie France-Russie – CCI France-Russie) on üsna levinud majandusdiplomaatia vorm. Bilateraalsed kaubanduskojad on praktikas väga levinud ning paljud riigid investeerivad nendesse, et ehitada ärivõrgustikke sihtriikides, koondada sealset diasporaad ning elavdada majandussuhteid. Alates 2007. aastast on Vene-Prantsuse kaubanduskoda juhtinud ajaloolane Pavel Chinsky, kes on agaralt võtnud sõna

¹⁰² Henin, N. La France Russe, Favard, Favard, 2016, lk. 71

¹⁰³ <http://dialoguefrancorusse.com/fr/agenda.html?limitstart=0>

Venevastaste majandussanktsioonide osas. Ühest küljest on kaubanduskoja rolliks koguda ja edastada teavet Venemaa turu ja majanduse kohta pakkudes seda Prantsuse ettevõtetele, kes soovivad seal äritegevust alustada või laiendada, teisest küljest on koja funktsiooniks koguda samasugust teavet Prantsusmaa kohta Venemaa ettevõtetele. CCI France-Russie peakorter asub Moskvas ning selle meeskond koosneb valdavalt vene nimedega inimestest. Samas kui vaadata organisatsiooni nõukogu, siis seal domineerivad prantsusepärase perekonnanimedega inimesed, nende hulgas esindajad TOTAL-ist, EDF-ist, Saint-Gobain-ist, LVMH-st, Thalesest ja Credit Agricole'ist. Nõukogu tööd juhib Emmanuel Quidet, kogenud nõustaja rahvusvahelise konsultatsiooniettevõtte Ernst&Young juures, kes on ettevõtte Moskva kontoris tegutsenud juba üle 20 aasta.¹⁰⁴

Quidet'd, keda endine Prantsusmaa välisminister Laurent Fabius on tunnustanud kui Prantsusmaa parimat (mitteametlikku) suursaadikut Venemaal, on üritatud seostada nii Kremli kui ka Euroopa paremäärmuslike jõududega, sealhulgas FN-iga, kuna ta on alati jäänud diplomaatiliselt korrektseks ning vältinud seisukohtade võtmist näiteks Krimmi või Ukraina küsimuses. Quidet on seevastu rõhutanud, et tal puudub erisuhe Vladimir Putiniga, tema organisatsiooni rahastavad selle liikmed ning ta „jälestab“ Marine Le Pen-i ja Front National'i, sest on selleks liiga euroopa-meelne.¹⁰⁵ Quidet on küll veendunud, et kasvav lõhe lääne ja Venemaa vahel viimast ei aita ning Vene ühiskond ja demokraatia areneks paremini majandussuhete elavnemisel. Selleks, et pakkuda objektiivsemat ülevaadet Venemaast ja selle majandusest rahastab Quidet väljaannet *Courrier de Russie*.

CCI France-Russie loetleb oma kodulehel arvukalt koostööpartnereid, mille hulgas arvukalt kaubanduskodasid, riigiasutusi (Prantsuse saatkond Venemaal, Business France) ning muid mittetulundusühinguid. Kindlasti ei tasu oletada, et need partnerlussuhted tähendaksid rahastust, sest lõviosa loetletud organisatsioonidest, opereerivad ise liikmemaksudest ja toetustest. Pigem on tegu sisuliste koostööpartneritega, kellega koostöös tehakse üritusi, programme ja kaubandusmissioone. Vaadates ürituste kalendrit näeme, et CCI France-Russie on eelkõige keskendunud ürituste korraldamisele Venemaal, kuhu kutsutakse Prantsusmaalt delegatsioone. Seega kui Dialogue Franco-Russe tegutseb pigem Pariisis, siis CCI France-Russie peaesmärgiks on Prantsuse

¹⁰⁴ <https://www.ccifr.ru/fr/la-chambre/presentation/conseil-dadministration> (külastatud 20.05.2018)

¹⁰⁵ „Emmanuel Quidet, le Français qui monte dans les milieux russes“, Benjamin Quenelle, *Les Echos*, 26.05.2015

ettevõtete esindajatele korraldada üritusi ja foorumeid Venemaal, et neid seal kohapeal inimestega tutvustada.

2012. aastal laiendas CCI France-Russie oma tegevust algetades mõttekoja L'Observatoire, mis füüsiliselt tegutseb samamoodi Moskvast. L'Observatoire on kaasrahastatud akadeemiline platvorm, mis koostab iga-aastaseid raporteid, mis annab suurema ülevaate Venemaa ja Prantsusmaa majanduskeskkonnast. Jooksva töö käigus ja vastavalt vajadusele koostatakse ka ad-hoc raporteid¹⁰⁶. Mõttekoda juhib majandus- ja julgeolekuekspert Arnaud Dubien, kes kuulub ka Valdai Diskussiooniklubisse. Erinevalt teistest antud töös käsitletud mõttekodadest, nagu näiteks CDI, on l'Observatoire küll Venemaal soosiv platvorm, kuid koosseisu pinnal puudub neil konkreetne poliitiline suunitlus. Kodulehel on mõttekoja peamise missioonina väljatoodud ekspertiisi loomine ja koondamine Venemaast ning sealsest majanduskeskkonnast ning ühtlasi selgitada Venemaa otsustajatele protsesse ja realiteete Prantsusmaal.¹⁰⁷ CCI France-Russie ning l'Observatoire'i kodulehekülgede põhjal saab väita, et nende üheks peamiseks erinevuseks on korraldatavate ürituste toimumiskohad. Nimelt on l'Observatoire oluliselt aktiivsem ürituste korraldamisel Prantsusmaal ning seda nii Pariisis kui ka teistes linnades. Ühtlasi pole üritused niivõrd majanduskesksed vaid tunduvad olevat suunatud pigem poliitilistele küsimustele – 2018. märtsis toimus Grenoble'is näiteks Geopoliitika Festival ning 2018 juuni alguses on Pariisis oodata konverentsi, mis keskendub Venemaa tulevikule pärast Vladimir Putini tagasivalimist.¹⁰⁸ Vaadates l'Observatoire'i väljaandeid võib oletada, et l'Observatoire'i käsitus Venemaast on küllaltki objektiivne – viimane Carnets de l'Observatoire'i väljaanne Aurelie ja Thierry Bros-ilt keskendus Vene gaasile kui geopoliitilisele mõjutusvahendile ning võimu vektorile. L'Observatoire'i juhi Arnaud Dubieni kommentaare ning artikleid avaldavad ühest küljest sõltumatud Prantsuse väljaanded nagu Le Figaro, France24, Nouveau Magazine Littéraire, Agence France Presse ning L'Opinion, kuid samas ka Venemaa riiklikud väljaanded nagu Nezavisimaja Gazeta ja RIA Novosti.

¹⁰⁶ Russian Soft Power in France: Assessing Moscow's Cultural and Business Para-diplomacy, Laruelle, M. Carnegie Council, 2018

¹⁰⁷ <http://obsfr.ru/fr/lobservatoire.html>

¹⁰⁸ <http://obsfr.ru/fr/events.html>

Lisaks l'Observatoire' ile on CCI France-Russie'i alt välja kasvanud Le Conseil Economique, mis loodi 2010. aastal toimunud Rahvusvahelise Peterburgi majandusfoorumi raames. Konsiilium koondab enda alla Prantsusmaa ja Venemaa suurettevõtete juhid ning võtmeorganisatsioonide esindajad ning konsiiliumit juhivad Gennadi Timtšenko Volga Grupist ning Total-i juht Patrick Pouyanne. Erinevalt teistest organisatsioonidest, on selle konsiiliumi näol tegu küllaltki kitsa ringiga, kuhu kuuluvad vaid 29 liiget, kes on seadnud ühiseks eesmärgiks bilateraalsete majandussuhete elavdamise, finantseerimisprojektide algatamise, et aidata Prantsusmaa ettevõtetel siseneda Venemaa turule ning kehtestada ennast Venemaa võimude usaldusväärse partnerina. Konsiiliumi loomise patroonideks olid toonane Prantsusmaa majandusminister Christine Lagarde ning Moskva aselinnapea Yuri Rosliak, loomise initsiatiivi autoriks oli CCI France-Russie juht Emmanuel Quidet. Tegutsemisaastate jooksul on organisatsioon suutnud oma liikmetele korraldada arvukalt kõrgetasemelisi kohtumisi sealhulgas Venemaa välisministri Sergei Lavroviga, Prantsusmaa ekspresident Nicolas Sarkozy-ga ning kahel korral on nõukoguga kohtunud ka president Vladimir Putin.¹⁰⁹

Viimane kohtumine Putiniga toimus 2016. aasta maikuus ning kohtumisel osalesid Schneider Electric, Thales, Saint Gobain, Castorama-Kingfisher, Auchan, Danone, Pernod Ricard, Medef ning Total'i juht Patrick Pouyanne. Kohtumise üheks peamiseks korraldajaks oli nõukogu asepresident Gennadi Timtšenko ning Emmanuel Quidet' sõnul oleks kohtumine olnud võimatu, kui seda poleks organiseerinud Timtšenko ning Patrick Pouyanne. Kohtumisel lubas Putin Prantsusmaa äriilidritele oma toetust kui nad peaksid oma investeeringutes Venemaal vajama abi.¹¹⁰

Gennadi Timtšenko teenis oma esimese varanduse läbi 1997. aastal asutatud naftaettevõtte Gunvor. Timtšenko on ühtlasi seotud ka Dialogue Franco-Russe ühendusega, mille asepresidendiks ta sai 2011. aastal ning muuhulgas oli tal oluline roll Total-i juhi Christophe De Marguerie kontaktisikuna Prantsuse naftatootjale Siberi tegevuslubade väljakauplemisel¹¹¹. Timtšenko mõjukust Prantsusmaa äriiringkondades

¹⁰⁹ <https://www.ccifr.ru/fr/le-conseil-economique/conseil-economique>

¹¹⁰ „L'Oligarque Timchenko Prospere en Russie et Etend ses Reseaux en France,“ Agathe Duparc, Mediapart, 16.06.2016

¹¹¹ Henin, N. La France Russe, Favard, 2016, lk. 219

läbi CCI Franco Russe'i ning Dialogue Franco-Russe'i kinnitab ka asjaolu, et 2014. aastal sai temast Prantsusmaa suursaadiku ettepanekul Auleegioni Ordeni kavalier. Muuhulgas on Timtšenko patroon ka Volga Grupis, mis võimaldas Front National'il kurikuulsa laenu saada.

4.3 Cercle Kondratieff

CCI France Russie ja selle allorganisatsioonide (l'Observatoire ja Le Conseil Economique)' i üheks paljudeks partneritest on Cercle Kondratieff, mis loodi 1998. aasta Vene majanduskriisi ajal intellektuaalide, kõrgete riigiteenistujate ning erasektori esindajate poolt eesmärgiga teadvustada Euroopale selle suure naabri Venemaa majanduslikku potentsiaali. Ühenduse asutajaks ja eestvedajaks oli Christophe Cordonnier, kes oli toona Credit Agricole'i arenevate turgude analüütik. Tänapäeval tegeleb organisatsioon ürituste korraldamisega nii Prantsusmaal kui Venemaal ning keskseteks teemadeks on majandus, ühiskond ja kultuur. Üritused on avatud ning toimuvad kolmes formaadis: üritused (seminarid), kohtumised ja konverentsid. Erinevalt mitmest teisest organisatsioonist ei avalda Cercle Kondratieff oma liikmete nimekirja ning näidatud on ainult organisatsiooni juhtimisstruktuur, kuhu kuuluvad esindajad Prantsusmaalt ning kolmest regioonist Venemaal.¹¹² Tervet nimekirja on võimalik näha registreeritud liikmetel veebisaidile sisse logides. Küll aga on veebilehel avaldatud nimekiri varasematest üritustest, mille põhjal võib väita, et tegu on üsna aktiivse organisatsiooniga – ainuüksi mai seisuga oli Cercle Kondratieff korraldanud 2018. aastal 8 üritust, millest 4 Pariisis, 3 Peterburis ning üks ka Moskvas. Seminaridel on käsitletud Putini võimu, 2018. aasta jalgpalli maailmameistrivõistlusi, tehtud tutvumisõhtu tudengitele Decathlon'i Venemaa haruga ning 10. mail toimus seminar, kus Peterburgi Ärikooli doktoriprogrammi juhi Vera Agejeva juhtimisel arutleti Venemaa pehme jõu üle.

¹¹² <http://www.cercle-kondratieff.com/activites/publications-periodiques/flash-info/2017-12-31-publication-listes-des-membres-31-decembre->

- **Composition des groupes :**

- **Russie : 68 membres = 17%** (27% en 2016)
- **France : 172 membres = 83%** (68% en 2016)
- **Membres d'honneur = 19 membres**, soit **8%** (Dont 2 membres d'honneur résident en Russie)

- **Tableau d'évolution des membres depuis 2007**

	2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	2017	Ecart 2016/17	
Total	14	40	91	133	167	225	345	307	285	293	240	-53	-18%
France	14	40	90	128	152	180	241	241	214	200	172	-28	-14%
Russie	0	0	1	5	15	45	104	66	71	93	68	-25	-27%
Homme	12	28	51	83	104	134	215	158	157	164	140	-24	-15%
Femme	2	12	40	50	63	91	130	149	128	129	100	-29	-22%

Joonis 4 - Cercle Kondratieff'i liikmete arv ja koosseis 2007-2017 (allikas: <http://www.cercle-kondratieff.com/association/nos-membres> – külastatud 20.05.2018)

Nagu võime näha ülaltoodud tabelist, siis läbi aastate on lõviosa organisatsiooni liikmetest olnud Prantsusmaalt. Sealjuures on huvitav, et näiteks vahemikus 2008-2009 on Prantsusmaal liikmete arv kasvanud vaatamata sellele, et selle perioodi sisse jäi Gruusia sõda. Alates 2014-ndast aastast seevastu on Prantsusmaa-poolsete liikmete arv olnud pidevas kahanemises samal ajal, kui on hakanud kasvama liikmelisus Venemaa organisatsioonides ning seda võib tõenäoliselt seostada Venemaa rolliga sõjategevuses nii Ukrainas kui Süürias ning nendest tulenevate rahvusvaheliste pingete, meediasõja ja majandussanktsioonidega.

4.4 Venemaa majandusdiplomaatia mõjust Prantsusmaal

Majandusdiplomaatia puhul on kõige tõhusamaks vahendiks suurte ettevõtete ja tuntud ettevõtjate kaasamine. Kui suured ja tunnustatud ettevõtted julgevad ja riskivad turule investeerida siis julgustavad nad seeläbi ka teisi. Eelpool loetletud organisatsioonide ridades võisime täheldada mitmeid prominentseid ettevõtteid, kes on end sidunud Venemaa pehme jõu kanalitega ning edendavad sealtkaudu oma ärihuve. Leidub ka neid, kes arendavad oma ärihuve organisatsioonidest sõltumatult ning isiklikke kanaleid kaudu, üheks näiteks on eelpool käsitletud Prantsuse poliitik ning ärimees Philippe de Villiers, kes vaatamata Ukraina kriisile on huvitatud investeerimisest lõbustusparkide rajamisse

Krimmis ja Moskva lähistel. Villiers on märkimisväärne, sest tema on ka eraldi kohtunud Putiniga ning väljendanud suurt toetust Putini, tema poliitikate ja väärtuste suhtes¹¹³. Villiersi jaoks oli kohtumine kahtlemata suur tunnustus ja julgustus investeerima, kuid Moskva ja Putini seisukohast on Villiers hea võimalus tõsta oma nähtavust ja edendada oma agendat Prantsusmaal. Vaatamata Villiers'i paremäärmuslikele vaadetele on tegu siiski tuntud ja tunnustatud ärimehega ning tema kohtumist Putiniga kajastasid mitmed Prantsuse väljaanded. Venemaa pehme jõu lahutamatuks osaks sihtriikides, antud juhul Prantsusmaal, on tuntud ja tunnustatud äriilidrite kaasamine, nende meelitamine ning kasutamine oma sõnumite ja seisukohtade kandjatena. Lisaks Villiers' ile on Venemaa kaitseks agaralt sõna võtnud Total'i juht Patrick Pouyanne, kelle sõnul on Total oma investeeringute kaudu stabilisaator ja dialoogi vektor riikide vahel.¹¹⁴ Total on vaatamata sanktsioonidele jätkanud oma investeeringutega Venemaa suunal ning ühtlasi tehti Iraani tuumaleppe algusaegadel esimesed investeeringud Iraani.¹¹⁵

Organisatsioone ja ühendusi, mis Vene-Prantsuse majandussuhteid arendavad ning ettevõtjaid koondavad on veel – siin said toodud vaid märkimisväärsamad ja võimekamad, mille ümber teised koonduvad. Mida saame täheldada vaadeldes organisatsioone ja nende tegevusi on see, et nad on kõik üht või teist kanalit pidi omavahel seotud, sageli on samad või omavahel tihedalt ühendatud ka inimesed, kes nende organisatsioonide juhtimises osalevad ning tihti kattuvad ka sponsoreerivad ettevõtted Prantsusmaalt ja Venemaalt. Samas iga organisatsioon oma töömetoodikalt ja põhisõnumilt pisut erinev ning ka nende sihtrühmad pisut varieeruvad. Sisuline mõte on sama – tutvustada äri võimalusi Venemaal, propageerida Venemaa seisukohti ja majandushuve, ning kas otse või äri ringkondade vahendusel survestada ka võõrriikide valitsusi. Tuleb arvestada sellega, et potentsiaalne sihtgrupp on erinev ning kui näiteks CCI Franco-Russe on suunatud pigem Vene majanduskeskkonna ja turuvõimaluste tutvustamisele pigem ärilisest vaatevinklist siis näiteks Dialogue Franco-Russe on ürituste ja väljaannete põhjal oluliselt poliitiliselt laetum.

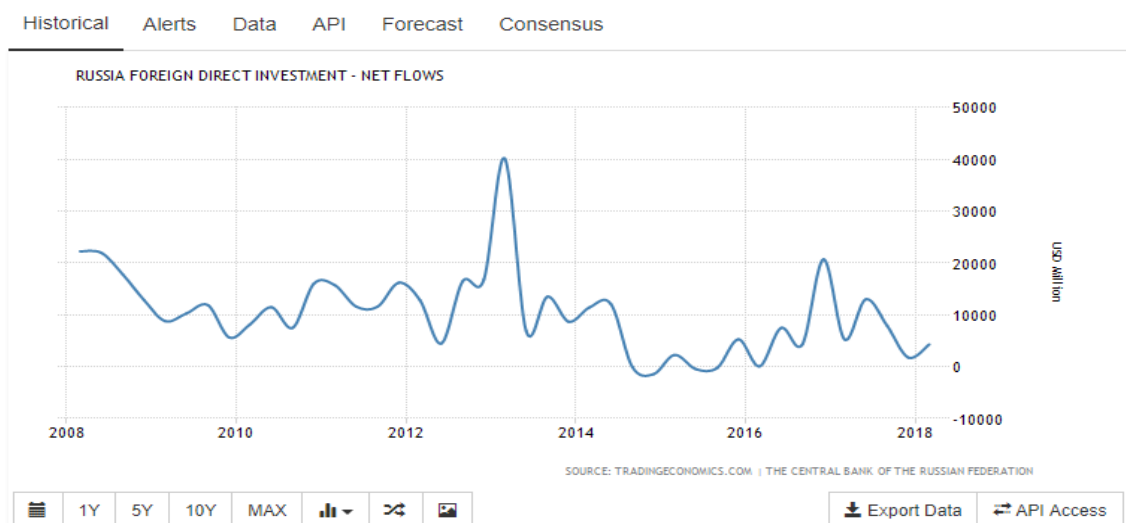
¹¹³ „Seduit par Poutine, Philippe de Villiers exporte le Puy du Fou en Crimée“, Anne Meyer, AFP, 15.008.2014

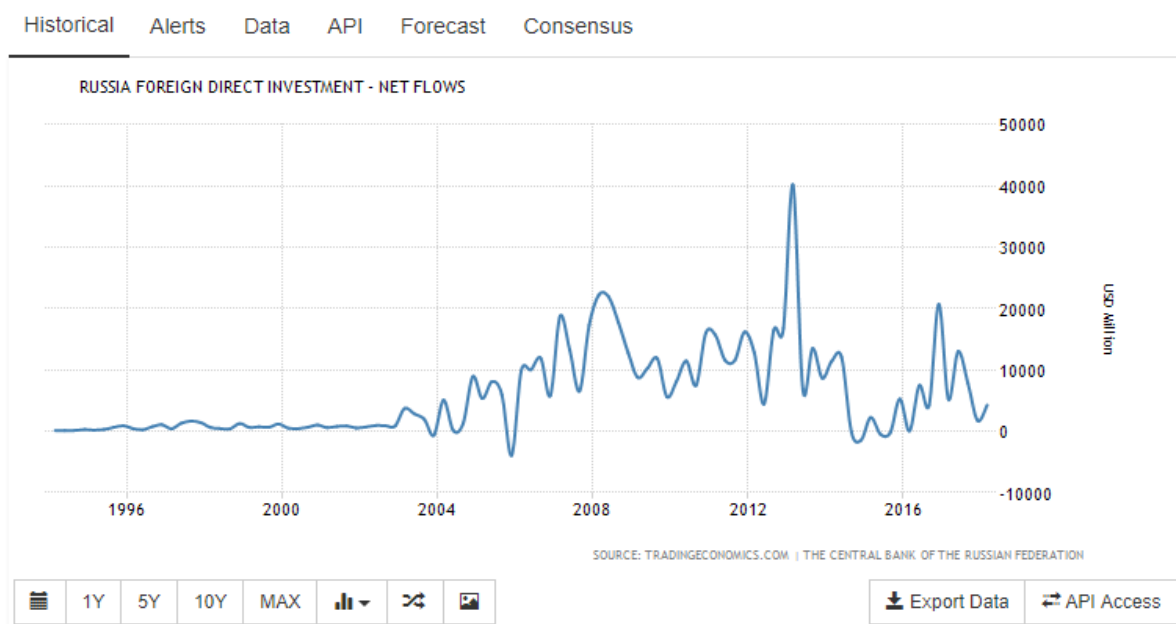
¹¹⁴ „Les deux facettes de la relation franco-russe“, Benjamin Quenelle, Les Echos, 24.06.2016

¹¹⁵ „Groupe Total: nous sommes toujours engagés en Russie malgré les sanctions“, France24, 22.01.2016

Erinevalt muudest valdkondadest nagu poliitika, haridus või kultuur, on majandussuhetes pehme jõu mõju võimalik analüüsida läbi konkreetsete numbrite ning antud juhul saame aluseks võtta Prantsusmaa ettevõtete Venemaale tehtud investeeringute kogumahu. Just need numbrid, võrdluses teiste riikidega, annavad aimu sellest, kas Venemaa pehme jõud ja avalik diplomaatia, muuhulgas läbi eelpool kirjutatud organisatsioonide, on suutnud kuidagi mõjutada otseinvesteeringute mahtu Venemaale. Olukorras, kus Venemaa ning lääneriikide vahelised suhted on olnud juba aastaid madalseisus nii Ukraina ja Süüria konfliktide, kui ka näiteks Skripal-i mürgitamisjuhtumi tõttu, võiks oletada, et Venemaa suunaliste investeeringute maht on järsult langenud, sest turg ja majandus on väga ebastabiilsed sanktsioonide ja rubla nõrga kursi tõttu ning see peaks potentsiaalsed investorid tegema väga ettevaatlikuks.

Allpool toodud diagrammid veebilehelt Tradeconomics.com annavad hea ülevaate Venemaa-suunalistest välisinvesteeringutest aastate lõikes. Esimene diagramm näitab meile, et kuni 2003. aastani olid välisinvesteeringud Venemaale stabiilselt nullilähedased, investeeringud hakkasid kasvama alles 2003-2004. aastatel, millele järgnevatel aastatel pole kasv olnud sugugi stabiilne vaid pigem vägagi volatiilne. Samas tuleks ära märkida, et kui vaadata sama diagrammi Eesti osas, on üldmulje küllaltki sarnane ning aasta-aastalt ongi välisinvesteeringute maht olnud väga kõikum. Venemaa puhul aga on selgelt näha, et nii 2008. aastal Gruusia-konflikti järgselt, kui ka 2014 on toimunud suuremat kukkumised. Sealjuures näeme, et 2013. aastal, enne Ukraina konflikti algust, Krimmi annekteerimist ning sanktsioonide kehtestamist, oli välisinvesteeringute maht Venemaale enneolematult kõrge – ligikaudu 40 miljardit dollarit.

Joonised 5 ja 6 (allikas: <http://www.fiip.ru/about/> - külastatud 20.05.2018)

Vaadeldes Prantsusmaa-Venemaa kaubandussuhteid saab esile tõsta, et 2017. aastal oli Venemaa jaoks Prantsusmaa mahtudelt kuues importija mahus 9,21 miljardit dollarit moodustades 4,2% koguimportist. Ekspordipartnerina oli Prantsusmaa Venemaa jaoks 5,9 miljardi dollarilise mahuga alles 18. kohal, edestades vahetult Lätit, mille ekspordituru maht Venemaa ettevõtetele on 4,9 miljardit dollarit. Võrdluseks tasub esile tuua, et Prantsusmaad edestas ekspordituruna Soome, kes oli 13-ndal kohal 8,64 miljardi dollarilise kogumahuga. Prantsusmaa poolelt vaadatuna on Venemaa ekspordipartnerite järjestuses oma 5,41 miljardi dollarilise mahuga alles 17-ndal kohal, 5,6 miljardilise ekspordituruga Rootsi järel. Ühtlasi on impordi mõttes Venemaa oma 6,12 miljardi dollarilise mahuga Tšehhi ja Portugali järel alles 16-ndal kohal. Selguse huvides tuleb ära mainida, et kui Venemaa-poolne statistika on tehtud 2017. aasta põhjal siis Prantsusmaa kohta olid viimased andmed leitavad 2016. aastast.

Vaadeldes ekspordi-impordi tasakaalu üldpilti oleks keeruline väita, et Venemaa ja Prantsusmaa vastastikused kaubandussuhted on kuidagi märkimisväärsed või eksklusiivsed. Sihtturuna pole Prantsusmaa Venemaa jaoks eriti oluline ning samuti pole ka Prantsusmaa seisukohast ekspordimahud Venemaale prioriteetsed. Küll aga on Venemaa seisukohast Prantsusmaa oluline importöör olles Hiina, USA ja teiste järel 6-ndal

kohal ning majandussuhetele annab teise perspektiivi vaade otseste välisinvesteeringute liikumisele Prantsusmaalt Venemaa suunal.

Tableau 1 : Répartition géographique des flux d'IDE entrant en Russie en M USD (hors zones à fiscalité privilégiée)

Pays	2010	2011	2012	2013	2014	2015	2016	Part 2016
France	2 592	1 107	1 232	2 121	2 224	1 686	2 018	6,1%
Autriche	1 353	1 563	1 135	-326	841	407	1 071	3,2%
Royaume-Uni	1 142	2 007	46	18 927	120	1 112	430	1,3%
Suède	1 831	2 025	1 322	-1 203	166	122	405	1,2%
Etats-Unis	435	276	285	485	708	209	403	1,2%
Kazakhstan	46	56	277	208	357	433	351	1,1%
Chine	336	126	450	597	1 271	645	350	1,1%
Hongrie	374	454	683	736	534	-452	338	1,0%
Allemagne	3 196	2 234	2 265	335	349	1 483	225	0,7%
Finlande	347	217	349	216	124	-272	224	0,7%
Total	43 168	55 084	50 588	69 219	22 031	6 853	32 976	100,0%

Source : Banque centrale de Russie

Joonis 7 – välisinvesteeringud Venemaale 2010-2016 (allikas: <http://www.fiip.ru/about/> - külastatud 20.05.2018)

Ülaltoodud tabelist näeme, et läbi aastate on Venemaa olnud Prantsusmaa jaoks oluline välisinvesteeringute sihtriik ning kuigi võrreldes 2010-nda aastaga on koguinvesteeringute maht 2016. aastaks kahanenud, saavutades madalpunkti 2011 aastal, siis aastatel 2014, 2015 ning 2016 on Prantsusmaa olnud suuremaid otseinvesteeringute tegijaid Venemaale. Kui aastani 2014 liikusid suured investeeringute mahud Venemaale Saksamaalt, Suurbritanniast, Austriast ning Rootsist, siis alates 2013. aastast on need järjepidevalt olnud languses samal ajal kui Prantsusmaalt väljuvad investeeringud on püsinud võrdlemisi stabiilsetena.¹¹⁶

Sellest võime järeldada, et Venemaa pehme jõud ning avalik diplomaatia on toiminud ning Prantsusmaa ettevõtete jaoks on Venemaa endiselt atraktiivne sihtriik vaatamata diplomaatiliste suhete ning Venemaa majanduse ja siseturu ebastabiilsusele. Ilmselt võib põhjus peituda ka selles, et nii Prantsuse energeetika kui ka tehnoloogiaettevõtete jaoks on Venemaa turg äärmiselt atraktiivne justnimelt suuremahulise energeetika- ja transpordisektori tõttu. Prantsusmaa järjepidevus välisinvesteeringutes ka pärast 2014. aastat ehk Ukraina sõja järgselt on seda märkimisväärssem, et mitmed suured Prantsuse ettevõtted kandsid sanktsioonide tõttu märkimisväärsed kahjusid – sealhulgas Renault, Peugeot, Alstom, Danone, Auchan, Total, Areva, Pernod Richard, Engie, EDF, Bonduelle

¹¹⁶ http://www.cbr.ru/statistics/credit_statistics/direct_investment/10-dir_inv.xlsx

ja mitmed teised. Renault müügid kukkusid sanktsioonide tõttu Venemaal 40%, kuid tema konkurentidel Peugeot'1 ja Citroenil 75%. ¹¹⁷EDF oli väga huvitatud investeerimisest South Stream'i koostöös Gazprom'iga, kuid kuna torujuhe pidi minema läbi Ukraina siis oli Gazprom sunnitud 2014. aasta detsembris projekti peatama. Lisaks sellele kandis suurt kahjumit Prantsusmaa pangandushiid Societe General, kes vahetult enne Ukraina sõda ja Krimmi Annekteerimist oli omandanud Rosbanki enamusosaluse¹¹⁸. Vaatamata sellele on Prantsusmaa endiselt suurim välisinvestor ning projektid jätkuvad. Suurimad koostööprojektid toimuvad energeetikasektoris – näiteks 2017. aasta oktoobris avatud Arctic Yamal vedelgaasi transpordikoridor, kus Total'il on 20% osalus ning enamusosalus on Venemaa Novatek'il, millele on kehtestatud EU sanktsioonid. Äri- ja poliitiliste sidemete tugevusest annab tunnistust asjaolu, et esimese 300-meetri pikkuse tankeri nimeks sai president Putini otsusega Christophe De Marguerie – ristiisaks endine Total'i tegevjuht, kes hukkus traagiliselt Moskva lennuväljal. Teine suur Prantsuse ettevõtte Engie omab osalust Nord Stream 2 projektis ning Renault, kes kannatas Venemaa poolt kehtestatud vastusanktsioonide tõttu märkimisväärsed kahjusid plaanib rekapiitalizeerida AvtoVAZ-i.¹¹⁹

Poliitilised ja majandushuvid Venemaa ja Prantsusmaa vahel on tihedalt läbi põimunud ning tundub, et prantslasi eristab Vene turul tegutsemisel teistest riikidest asjaolu, et nad kasutavad poliitilisi kontakte oma investeeringute kindlustamiseks ning venelased on neid ka agaramad pakkuma. Samamoodi on täheldada ka seda, kuidas prantslased toetavad venelaste äritegevust seal läbi muuhulgas vaadeldud organisatsioonide ja isiklike kontaktide. Näiteid sellest on palju – kasvõi Emin Iskenderovile kuuluva kinnisvaraettevõtte Hermitage Immobilier megaprojekt Pariisis, mida toetab 2010. aastal Peterburis allkirjastatud protokoll Nicolas Sarkozy ja toonase president Dmitri Medvedevi vahel.¹²⁰ Pariisi kõrglinnakusse la Defense rajatav Hermitage Plaza saab koosnema kuuest ehitisest, mille seas on ka kaks torni, millest saavad Euroopa

¹¹⁷ „Pourquoi Renault est pris dans la tourmente russe,“ Alain-Gabriel Verdevoye. Challenges, 12.08.2015

¹¹⁸ „Sanctions économiques envers la Russie: qui a le plus à perdre?“ Julie de la Brosse, 21.03.2014, l'Express

¹¹⁹ „France is investing in Russia without reluctance,“ Katarzyna Stanko, Financialobserver.eu, 15.08.2017

¹²⁰ Henin, N. La France Russe, Favard, 2016, lk. 227

kõrgeimad. Pinda saab seal olema 250 tuhat ruutmeetrit, ehitis valmib 2024 Pariisi Olümpiamängudeks ning projekti eelarve on umbkaudu 2,8 miljardit eurot.¹²¹

Kindlasti oleks vale väita, et sidemed Venemaaga on Prantsusmaa majanduses ja poliitikas läbiv tunnusjoon – mitmed poliitikud on võtnud selgelt skeptilise positsiooni Venemaa suhtes. Relevantse näite leiame aastast 2015, mil 25,8% ulatuses Prantsusmaa riigile kuuluva Thales Electronics grupi juhiks pidi saama Henri Proglio. Endine Veolia ja PDF-i juht Proglio oli end erinevate projektide kaudu sidunud Venemaa äriühingutega, mille tõttu oli ta Rosatomi nõukogus ning see ei sobinud toonasele majandusministrile, tänasele Prantsusmaa presidendile Emmanuel Macron'ile, kes nõudis, et Proglio katkestaks oma sidemed Rosatomi ja selle tütarettevõtetega. Selle peale otsustas Proglio loobuda Thalese juhi kohast süüdistades Emmanuel Macroni enda vastases meediakampanias.¹²²

Peamine järeldus, mida saame majandusdiplomaatiat ja –suhteid analüüsinud peatüki põhjal teha on see, et kuigi organisatsioonid olid asutatud ja tegevad juba enne Ukraina ja Gruusia konflikt, siis nende aktiivsus on eri perioodidel kõikunud. Lisaks näitab nii organisatsioonide kui ka nende liikmete tegevus ja väljaütlemised, et majandusringkonnad on poliitiliselt laetud ning Venemaal on õnnestunud oma seisukohti läbi äriühingutega kanda meediasse ja sealt edasi ka ühiskonda. Muuhulgas asjaolud, et prantsuse energeetikaettevõtted sõlmivad mahukaid koostöölepinguid vene firmadega ning prantsuse autotootjad on seal avanud tehaseid, kinnitavad, et vaatamata pingetele ja sanktsioonidele Venemaa ja Lääneriikide vahel, on prantsuse ettevõtete usaldus sealse turu suhtes säilinud, ning Venemaa pehme jõu ja avaliku diplomaatia rakendamisel õnnestunud.

¹²¹ <http://hermitage.fr/ipad/fr/plaza/le-concept/introduction.html>

¹²² „Henri Proglio renonce a la presidence de Thales,“ Cedric Pietralunga ja Dominique Gallois, Le Monde, 12.05.2015

5. Venemaa pehme jõud ja avalik diplomaatia Prantsusmaa meediamaaastikul

Mõjuvõimu ja kuvandit luuakse läbi meedia ning kaasaegne Venemaa mõistab hästi, et sõda mõjuvõimu üle on ühtlasi ka infosõda.¹²³ Nagu ka eelmistes peatükkides sai täheldatud, siis 2012, mil Vladimir Putin taas presidendiks valiti, toimus üsna selge pööre Vene välispoliitikas, kus hakati pehmet jõudu tunnistama ühe olulise mõjutusvahendina.¹²⁴ Arengud vastaval suunal hakkasid toimuma juba 2008. aastal Gruusia sõja päevil, mil Venemaa oli küll sõjategevuses edukas, kuid kaotas meediasõja ning justnimelt meedia ja massikommunikatsioon said sealjuures Venemaa nõrkuseks. Selles tulenevalt nägid Putin ja tema administratsioon selget vajadust mõtestada ümber Venemaa infotegevus välismaal ning tõsta riiklike kanalite atraktiivsust ning kaasamisvõimekust välismaal.

Meedia, kommunikatsiooni ja lobi mõttes saab Laruelle'i põhjal jagada Venemaa strateegia kolmeks:

- 1) Partnerlussuhted lugupeetud Prantsusmaa meediaväljaannetega, mis on tegelikult tavaline pea kõigi riikide välisteenistuste puhul ning kuulub nende igapäevaste tegevuste hulka.
- 2) Partnerlussuhted alternatiivse meediaga, paljude väikeste meediakanalitega, mis toimetavad oma nišis ja kindlale sihtgrupile.
- 3) Enda asutatud meediakanalid ning massikommunikatsioon, mis kohaldatakse vastavalt sihtriigi kontekstile.¹²⁵

Kui eesmärgiks on edastada mingeid kindlaid sõnumeid ning parandada kuvandit tingimustes ja keskkonnas, mis pole kuigi vastuvõtlik, nagu me saame väita Venemaa ja Prantsusmaa puhul, siis on oluline mõista, et lisaks uudistekanalite loomisele tuleb panustada ka sisuloomele. Sisu saab luua läbi konverentside, paneeldiskussioonide, raportite ja uurimustööde ning seda peavad edasi andma arvamusiidrid, oma ala

¹²³ Henin, N. La France Russe, Favard lk. 262

¹²⁴ Meeting with Russian ambassadors and permanent representatives in International organisations, Kremlin.ru, 9.07.2012, stenogramm

¹²⁵ Russian Soft Power in France: Assessing Moscow's Cultural and Business Para-diplomacy, Laruelle, M. Carnegie Council, 2018

eksperdid või autoriteetid. Käesoleva uurimustöö eelnevates osades on loetletud mitmeid organisatsioone, mis koondavad sobiva profiiliga kõneisikuid, kes oma mõtteviisilt on Venemaa suhtes avatumad kui nende kolleegid. Nõnda pakuvad organisatsioonid neile platvormi ning kõlapinda, mille kaudu on võimalik sõnumeid kujundada ja edastada. Eduka meediaoperatsiooni puhul on oluline, et oleks võimekus kontrollida kanalit, luua uudis ning kujundada võimalikult objektiivse ja kompetentse profiiliga kõneisikud. Prantsusmaa ühiskond on säärasele strateegiale igati avatud ja haavatav, sest olles üks kriitilisemalt häälestatud rahvaid maailmas, on nad ka kõige vastuvõtlikumad kriitikale, mis puudutab nende riigijuhte ja poliitilist süsteemi.¹²⁶ Antud peatükis vaatleme Venemaa mõjutustegevust Prantsusmaa meediamaastikul läbi Laruelle'i pakutud kolme strateegia.

5.1 IDC kui Venemaa pehme jõu ja avaliku diplomaatia platvorm ja sõnumite allikas

Ilmselt kõige tõhusamalt opereerib selles vallas Institut de la Democratie et de la Cooperation (IDC), mis asutati Pariisis 2008. aastal, pärast Gruusia konflikti. Uurimiskeskus räägib kaasa paljudel teemadel, kuid peamine fookus on konfliktidel, kus Venemaa on üks osapooltest – ehk siis Süüria ja Ukraina ning ühtlasi on üheks prioriteetseks valdkonnaks traditsioonilised pereväärtused ning kristlus. Just antud teemadel võtavad uurimiskeskuse juhid ja selle partnerid sageli sõna ning loovad seeläbi sisendit, mida on võimalik levitada eeskätt Kremlile alluvas meedias, aga ka erinevates sõltumatutes või prantslastele kuuluvates meediaväljaannetes.

Analüüsides IDC tegevust aastate lõikes võime täheldada raugemise märke organisatsiooni võimekuses – kui näiteks 2013. aastal avaldati IDC uudisvoos 28 artiklit siis 2017. aastal oli neid vaid kolm. Aastani 2015 võis Narotšniskajat ja Laughlandi näha kommenteerimas suurtes kanalites nagu France Inter, France24 ning Suurbritannias BBC põhikanalil kui ka Channel4-s. Alates 2015. on nende aktiivsus ja kajastatus raugenud ning väljaanded, kus nad sõna võtavad on märkimisväärselt marginaalsemad – näiteks Radio Courtoisie, mida aastani 2017 juhtis Henry de Lesquen, kes lõpuks pidi 2017. aastal oma ametist taganema ja maksma 16 tuhat eurot trahvi rassistlike ning antisemiitlike väljaütlemiste ja genotsiidi eitamise pärast, mis Prantsusmaal on teadupärast

¹²⁶ Henin, N. La France Russe, Favard, 2016, lk.60

kriminaliseeritud.¹²⁷ Raadiokanal säilitab oma sõltumatust läbi selle, et ei avalda mingeid reklaame. Viimane viide IDC lehelt muule meediakanalile on John Laughlandi sõnavõtt 2018. aasta veebruaris väljaandes *Le Ruptures* – umbkaudu 10 tuhandelise lugejaskonnaga radikaalselt EL-i kriitiline väljaanne.¹²⁸

Kuid meediat pole IDC oma tegutsemisaastate jooksul mõjutanud vaid Narotšniskaja ja Laughlandi kaudu vaid läbi mitmete kõrgetasemeliste kaasautorite ja külaliste, keda kutsutakse esinema IDC konverentsidele ja seminaridele. Allpool on toodud mõned näited:

- Eruadmiral Jean Dufourcq, Strateegiliste Uuringute Instituudi juht *Ecole Militaire*'i (IRSEM) juures ning *Revue Defense Nationale* peatoimetaja
- Beatrice Bourges, suurettevõtete nõustaja, kes aastatel 1992-1997 töötas *Total*'i heaks ning kes alates aastast 2007. on võidelnud traditsiooniliste pereväärtuste ning laste õiguste kaitsmise eest.
- Frederic Pons, ajaloolane ja endine mereväelane, kes alustas 82' aastal ajakirjanikuna konservatiivses, et mitte öelda paremäärmuslikus, väljaandes *Valeurs Actuelles*, mille peatoimetaja ta oli aastatel 1999-2016.
- Gilles Remy, pikaaegse Venemaa kogemuse ning laialdase kontaktivõrgustikuga ärimees, kes saanud Prantsusmaalt Auleegioni ordeni ning Vladimir Putinilt Venemaa Sõpruse Ordeni, ühtlasi aktiivne ka Prantsuse-Vene Dialoogi Assotsiatsioonis
- Helene Carrere d'Encausse, ajaloolane ning Prantsusmaa Teaduste Akadeemia juht
- Jacques Sapir, majandusteadlane ja *Ecole des Hautes Etudes en Sciences Sociales* (EHESS) teadusprorektor

Ülaltoodud näited on vajalikud mõistmaks, kuidas IDC sarnase organisatsiooni kaudu on võimalik pehmet jõudu ja avalikku diplomaatiat teostada. IDC võimekus toota meediale sisu ei piirdu ainult konverentside või seminaridega, 2012. aastal tegi IDC koostööd liikumisega „*Manif pour tous*“ (manifestatsioon kõigile), mille eestvedamisel toimusid

¹²⁷ „Boss of French far right radio station fined for racist incitement,“ European Jewish Congress, 26.01.2017

¹²⁸ <http://www.idc-europe.org/fr/John-Laughland-intervient-dans-un-debat-sur-la-souverainete-en-Europe--organise-par-le-journal--Ruptures->

mitme aasta vältel ulatuslikud protestiaktisioonid erinevates Prantsusmaa linnades, mida Venemaa poolt rahastatav meedia usinalt kajastas. Selle manifestatsiooniga koondati erinevad ühendused eesmärgiga võidelda homoabieliu legaliseerimise ning homopaaride adopteerimisõiguste vastu.¹²⁹ „Manif pour tous“ on hea näide, kuidas Venemaa mitte ainult ei investeerinud meediakanalitesse välismaal vaid läbi oma koostöövõrgustike teeb ka kindlaks, et nendes kanalites oleks õiged uudised, mida näidata.

Vaatlus IDC koduleheküljel avaldatud uudisvoo osasnäitas, et IDC aktiivsus on viimastel aastatel langenud - infovoog on näidanud kahanemise märke alates 2015. aastast ning võib oletada, et organisatsiooni juhtide võetud seisukohad muutusid pisut liiga ekstreemseteks ning selle liigne kallutatus muutus riskantseks nii varasematele koostööpartneritele, aga ka peavoolumeediale, kes ei soovinud ilmsete Kremli-sidemetega mõttekoja tegemisi ja seisukohti oma kanalites enam edastada.

5.2 Venemaa pehme jõud ja avaliku diplomaatia kohalikes meediakanalites

Pelgalt vene meediakanalite opereerimine Prantsusmaal ei tähenda seda, et nende kaudu on võimalik mõjutada laiema avalikkuse seisukohti või muuta nende vaateid, mistõttu on oluline luua suhteid ka kohalike suurte meediakanalitega.¹³⁰ Sellest on heaks näiteks ajalehe Figaro vahel igakuise lisalehena ilmunud La Russie d'Aujord'hui, mis jõudis seega umbes 320 tuhande lugejani. Lisalehte tehti koostöös 2007. aastal loodud väljaandega Russia Beyond the Headlines (RBTH), mis omakorda kuulus Rossiskaja Gazetale. 2016. aastal liigutati RBTH Rossiskaja Gazeta alt üle TV-Novostile, mida omab Vene riigile kuuluv Rossiya Segodnya. Rossiya Segodnya loodi 2013. aasta detsembris, Ukraina konflikti alguspäevil, Venemaa presidendi otsesel käsul. RBTH on kaubamärk, mis tegutseb eelkõige veebikanalites ning 2017. aasta alguses nimetati ta ümber Russia Beyond (RB) ning loobuti trükiväljaandest. Tänapäevaks on veebisait suletud, kuid uudised on endiselt leitavad Le Figaro kodulehe kaudu. Ülevaatliku sisuanalüüsi käigus on võimalik tuvastada, et suuremas osas keskendus väljaanne majandusele ning kajastas Prantsusmaa ettevõtete tegemisi Venemaa turul ning sealseid võimalusi. Näiteid pealkirjadest: „Teenida miljoneid Moskvas,“ „L'Oreal ehib end vene värvidesse,“

¹²⁹ „An Anti-Gay-Marriage Tea Party, French Style?,“ Alexander Stille, The New Yorker, 18.03.2014

¹³⁰ Russian Soft Power in France: Assessing Moscow's Cultural and Business Para-diplomacy, Laruelle, M. Carnegie Council, 2018

„Schneider Electric laienes Samarasse,“ „Musta kaaviari diskreetne tagasitulek,“ „Renault laieneb Vene turul,“ „Uksed väliskapitalile avatud“ jne.¹³¹ Objektiivsuse huvides tuleb ära märkida, et Figaro deklareerib antud väljaande päises, et eriväljaannet toimetab ja levitab Rossiskaja Gazeta Venemaalt, mis võtab kogu vastutuse ka sisu eest ning et antud väljaannet koordineeritakse koos Daily Telegraph'i, Washington Post'i ja teiste rahvusvaheliste väljaannetega.

Nagu öeldud lõppes selle lisalehe väljaandmine 2011. aasta alguses. Viimastel aastatel on aga märgatavat Venemeelsust näidanud üles ajakiri Valeurs Actuelles, mille peatoimetaja Frederic Pons oli seotud ka eelpool kirjeldatud mõttekoja IDC-ga. 2017. aasta oktoobris avaldas Valeurs Actuelles koguni eriväljaande Les Secrets de la Russie. Valeurs Actuelles on väärtuste mõttes tugevalt parempoolne, samas majanduslikult liberaalne väljaanne ning seal avaldatud artiklitest ja arvamusedest võib välja lugeda tugevat sümpaatiat Venemaa ja president Putini suhtes. Värske, ent üks paljudest, näide on 2018. märtsis avaldatud arvamusele senaator Bruno Retailleau'lt, kes on ühtlasi UMP-st välja kasvanud vabariiklaste (Les Republicains) fraktsiooni juht senatis. Oma arvamuse avaldab senaator kahetsust Vene-Prantsuse suhete jaheduse üle, tervitab Putini tagasivalimist ning leiab, et tuleks hoiduda Venemaa pidevast õpetamisest ja patroniseerimisest. Retailleau arvates on Venemaal vaja Euroopat ja Euroopal vaja Venemaad ning kultuuriliste sidemete ja ajaloo tõttu on Prantsusmaa määratud olema sild Euroopa ja Venemaa vahel.¹³² Valeurs Actuelles'i puhul tasub meele pidada, et tegu on pigem nišiväljaandega, mille paberväljaande tiraaž on ligikaudu 100 tuhat. Samas alati pole küsimus tiraaži mahus vaid selles, kes seda loevad ning Valeurs Actuelles on kindlasti asjakohane meetod, mille kaudu Venemaa saab parandada oma kuvandit, jõudes keskmisest haritumate ning ühiskonnas aktiivsemate inimesteni ning seda just pigem parempoolsete vaadetega inimeste seas, sealhulgas eeskätt Front National-i ja vabariiklaste valijad. 2017. aasta augustist leiame veel artikli pealkirjaga „Hereux comme Dieu dans la Russie de Poutine“ (Õnnelik nagu Jumal Putini Venemaal), kus autor kirjutab Valaami kloostri näitel sellest, kuidas Putini eestvedamisel taastatakse Õigeusu kiriku mõjusfääri ning kuivõrd oluline roll on presidendil Õigeusu kiriku juures ning ühtlasi mainitakse ka ära Vladimir Jakunini asutatud ja juhitud Püha Andrease Fond.

¹³¹ <http://www.lefigaro.fr/publiedactionnel/laussiedaujourdhui/economie.php>

¹³² „Russie: evitons de donner les leçons!“ Bruno Retailleau, 22.03.2018

Presidendi administratsioon julgustab naasmist Õigeusu traditsiooni juurde teades, et see on rahvusliku identiteedi oluline tugisammas.¹³³

Valeurs Actuelles pole ainus Venemaa mõjule avatud kanal – ka Pascal Gauchon'i väljaantav kvartaalne geopolitikaväljaanne Conflits oma sisus võtnud küllaltki venemeelseid positsioone¹³⁴, lisaks on väljaanne kriitiline näiteks Ühendriikide ning Euroopa Liidu suhtes. 2018. aasta Märtsi väljaande juhtkirjas kirjutab Gauchon, et Ameerika unistus pole lihtsalt ilus unelm vaid pehme jõu relv USA administratsiooni teenistuses, mis ise eksleb pidevalt huvide ja ideaalide vahel.¹³⁵ NATO, USA ning Suurbritannia kritiseerimine on Gauchon'i juhtkirjades pigem tavaline ning ühtlasi vastandab ta prantslasi anglosaksi rahvastele, kelle huvid Prantsusmaa omadega ei kattu, ühtlasi on tema kirjutistes tajutav De Gaulle'i poliitika ülistamine, kus NATO-st kaugenemisel ja erisuhtel Venemaaga oli välispoliitikas oluline roll. 2016. aasta oktoobris kirjutas Gauchon, et 21. sajand ei saa olema mitte 20. sajandi pikendus vaid naasmine 19. sajandisse, millest annavad märku vastasseisud Euroopas, kus üks blokk koondub Ühendriikide progressiivsuse taha ning tärkamas on teine blokk, mis koondub Venemaa konservatiivse võimu ümber.¹³⁶ Kõnealuse väljaande kaanefotol oli Putin ning väljaande pealkirjaks „La Russie et nous“ (Venemaa ja meie).

Le Figaro, Valeurs Actuelles ning Conflits on näited partnerlussuhetest toimivate kohalike väljaannetega, mille kaudu Venemaa oma pehmet jõudu ning avalikku diplomaatiat teostab ja sõnumeid inimesteni toimetab. Nagu öeldud – isegi kui tegu pole suurte tiraažidega, aitab säärase taktika jõuda inimesteni, kes on liiga haritud selleks, et jälgida vene propagandakanaleid nagu RT või Sputnik, sest sealse sisu kvaliteet on nende jaoks ebapiisav ning liiga selgelt kallutatud.

Laruelle'i hinnangul teeb Venemaa oma agentide kaudu koostööd lisaks paljude mikrokanalitega – enamasti alternatiivse meedia veebisaidid, mida teinekord tehakse Venemaalt ning mis on loodud partnerluses paremäärmuslike mikrorühmitustega.¹³⁷ Ühe

¹³³ „Heureux comme Dieu dans la Russie de Poutine,“ Antoine Colonna, Valeurs Actuelles, 5.9.2017

¹³⁴ Russian Soft Power in France: Assessing Moscow's Cultural and Business Para-diplomacy, Laruelle, M. Carnegie Council, 2018

¹³⁵ „Méfiez vous des rêves,“ juhtkiri, Revue Conflits, no. 7, 15.03.2018

¹³⁶ „Retour au XIXe siècle,“ Pascal Gauchon, juhtkiri, Revue Conflits, no.11, 10.10.2016

¹³⁷ Russian Soft Power in France: Assessing Moscow's Cultural and Business Para-diplomacy, Laruelle, M. Carnegie Council, 2018

näitena toob Laruelle ProRussia.tv kanali, mis tänaseks enam ei toimi, kuid mis asutati Front Nationali ja Pariisi Vene Saatkonna koostöös Front National'i liikme ja poliitiku Gilles Arnaud eestvedamisel. Projekt sai Itar-Tass'ilt Arnaud' sõnul esimesel aastal 115 tuhat eurot toetust, järgmisel 300 tuhat eurot ning sai opereerida väljaspool Prantsusmaa jurisdiktsiooni, sest selle serverid asusid Venemaal.¹³⁸ ProRussiaTV opereeris aga vaid 2 aastat, misjärel selle tegevus lõpetati ning selle funktsioonid asendati juba suurema ja võimekama RT-ga. Üks põhjustest võib olla asjaolu, et kanali nimetus oli liiga ilmselge ning see kõnetas vaid inimesi, kes olid juba Venemaa suhtes positiivselt meelestatud, kuid tegi ettevaatlikuks, kui mitte ei tõrjunud eemale, uusi vaatajaid. Ühe meediakanali edukust mõjutajana aga defineerib just selle ulatus – ehk kui paljusid inimesi see kõnetab ning kas ta suudab oma auditooriumit kasvatada.

5.3 Massiteabekanalite RT ja Sputnik tegevus Prantsusmaal

Selleks, et oma haaret laiendada ning konkureerida just uudismeedias ning suurte riiklike kanalitega nagu France24¹³⁹ ning France Inter, eraldas Vene Föderatsioon raha selleks, et luua välisriikides kohapeal opereerivad kanalid ning selle tulemusena alustasid ka Pariisis tegevust Russia Today (RT) ning Sputnik. Mõlemad on kõigest osa Venemaa multiplatvormilises meediamasinas, mis Venemaale soodsaid sõnumeid edastab, kuid antud juhul käsitleme eelkõige RT-d, sest sellesse brändi on Venemaa administratsioon aastate jooksul kõige enam panustanud ning selle platvorm on kõige laiahaardelisem. Nagu eelpool mainitud seoses RBTH-ga, on RT TV-Novostile kuuluv kaubamärk ning TV-Novosti on omakorda autonoomne mittetulundusorganisatsioon, mida rahastab Vene riiklik uudisteagentuur RIA Novosti.

RT eelarvest umbes 80% on suunatud välismaale ning umbes 260 miljonit eurot makstakse iga-aastaselt partnervõrgustikele, et nende kaudu oma kanaleid levitada.¹⁴⁰ Numbrid on muljetavaldavad ning tuleb mees pidada, et ülemaailmse ulatusega kanali puhul ongi oluline, et see suudaks pakkuda ja koondada sisu kõikjalt, mistõttu koguelarve mõjutab sisu hulka ja kvaliteeti, mis omakorda võimaldab kaasata ja

¹³⁸ „Poutine et le FN: revelations sur les reseaux russes des Le Pen,“ Vincent Jauvert, Nouvel Observatoire, 27.11.2014

¹³⁹ „La Chaine Russia Today se renforce en France“, AFP, 6.10.2015

¹⁴⁰ Measuring RT's Impact on YouTube, Nelson, E. Orttung, R. Livshen, A. Russian Analytical Digest, No. 177, 8.12.2015

kõnetada laiemat auditooriumi ka Prantsusmaal. Globaalse ulatuseta poleks võimalik võistelda kanalitega nagu France24, AFP või France Inter. RT kui uudistekanal laiem strateegia on kasvatada võimekus pakkudes kombinatsiooni eri sorti uudistest adapteerides oma sisu rahvusvahelise uudiste tsükliga ning edendada seeläbi Kremli poolt dikteeritud ideoloogiat vastandudes Läänele samade kriteeriumite põhjal nagu Lääneriigid kritiseerivad Venemaad.¹⁴¹ Ühtlasi pakub RT kõlapinda vähem-kuuldud või ka „allasurutud“ häältele ja kõneisikutele kajastades lisaks globaalsele uudistevoole ka regionaalseid uudiseid. Lisaks toodetakse ka meelelahutuslikumat n-n „inimliku huvi“ programmi, mille kaudu püüda üha uute vaatajate tähelepanu sotsiaalmeedias ning tuua neid seeläbi RT põhikanali juurde.¹⁴²

RT on Prantsusmaal tegev alates 2015, mil alustati veebisaidiga, mis läbi YouTube'i platvormi ja sotsiaalmeediakanalite pakkus aktiivselt ja regulaarselt sisu. Samal aastal alustati ka prantsusekeelse telekanali kavandamist, mis siiski võttis pisut kauem aega Ukraina konfliktist tingitud majandussurutise ning rubla nõrga kursi tõttu. Kanali avamine tõusetus taas päevakorda 2017. aastal, mil Prantsusmaa presidendiks oli valitud Emmanuel Macron, kes suhtus väga kriitiliselt Kremliiga seotud meediakanalitesse. Nimelt juba presidendikampaania ajal ei lubanud En Marche meeskond Sputniku ja RT ajakirjanikke kajastama oma üritusi. Macron'i En Marche'i ning Sputniku vahelist konflikti ilmestab 2017. aasta veebruaris, aktiivse valimiskampaania ajal Sputniku lehel avaldatud artikkel, mille pealkirjaks „Endine Prantsuse majandusminister võib olla USA agent, kes lobistab pankade huvides.“¹⁴³ Artiklis tsiteeriti Prantsusmaa vabariiklasest parlamendisaadikut Nicolas Dhuicq'i. Pärast presidendiks saamist toimus Macroni esimene kohtumine Vladimir Putiniga, millele järgnenud pressikonverentsil kritiseeris Macron oma kõnes vene „propagandat ja valeinfot“ edastavaid meediakanaleid ning nende destabiliseerivat efekti välisriikides, viidates eraldi RT-le ja selle sõsarkanalile Sputnikule.¹⁴⁴ Oluline on markeerida, et kuigi 2017. mai alguses presidendiks saanud

¹⁴¹ Measuring RT's Impact on YouTube, Nelson, E. Orttung, R. Livshen, A. Russian Analytical Digest, No. 177, 8.12.2015

¹⁴² Measuring RT's Impact on YouTube, Nelson, E. Orttung, R. Livshen, A. Russian Analytical Digest, No. 177, 8.12.2015

¹⁴³ Ex-French Economy Minister Macron Could Be US Agent Lobbying Banks' Interests, sputniknews.com, 04.02.2017

¹⁴⁴ „Macron slams Russian media „lies“ during muscular Exchange with Putin at Versailles,“ Henry Samuel, The Telegraph, 29.05.2017

Macron oli jõudnud teiste riikide liidritega kohtuda NATO tippkohtumisel ning G7 kohtumisel, oli Macroni kutsel Versailles' lossis korraldatud kohtumine president Putiniga Macroni esimene võõrustatud bilateraalne kohtumine ning seda pelgalt nädalad pärast ametisse astumist.¹⁴⁵ Peeter I 1717. aastal Prantsusmaale tehtud visiidi 300-nda aastapäeva puhul korraldatud kohtumine ning Grand Trianon'i kompleksis avatud näitus Peeter I-st annavad meile taaskord aimu kultuurilistest ja ajaloolistest sidemetest, mille taustal kahe riigi omavaheline suhtlus toimib.

Macroni administratsioon ei ole Venemaa poolt rahastatud meediakanalitega võitlemisel piirdunud ainult poliitiliste avaldustega. Teema kerkis aktiivsemalt päevakorda kui RT taotles litsentsi telekanali levitamiseks Prantsusmaa televõrgus. RT oli tegutsenud Prantsusmaal juba 2015. aastast, kuid seni piirdunud eelarvekärbete tõttu vaid veebi- ja sotsiaalmeediakanalitega, mida toimetasid 15 ajakirjanikku¹⁴⁶, kuid plaan luua ka prantsusekeelne RT kanal oli alati olnud osa strateegiast.¹⁴⁷ 2017. aasta oktoobris teatas RT France, et sama aasta detsembris alustab tegevust RT France telekanal, mis edastab 24/7 prantsuskeelset sisu nii Prantsusmaal, Belgias, Luksemburgis, aga ka prantsuse keelt kõnelevates Aafrika riikides. Telekanali stuudio Pariisi äärelinnas oli juba valmimisjärgus ning kanali käivitamise eelarveks oli eraldatud 20 miljonit eurot. RT France alustas 50-liikmelise ajakirjanike meeskonnaga, mida aastaga plaaniti kolmekordistada.¹⁴⁸

„Osez Questionner“ – julge kahelda, oli RT telekanali lansseerimise põhisõnumiks ning telekanali juhi Ksenja Feodorova sõnul oli kanali põhiliseks eesmärgiks pakkuda alternatiivset vaatenurka ning platvormi häälele ja arvamustele, mida peavoolumeedia ignoreerib või koguni üritab vaigistada.¹⁴⁹ RT France alustas tööd 18-ndal detsembril 2017. ning veel samal nädalal pöördusid Prantsusmaa avaliku elu tegelased – ajaloolased, kirjanikud ja ajakirjanikud protestinoodiga Conseil Supérieur de l'Audiovisuel (CSA) poole, mida oma funktsioonilt võib võrrelda Eestis Tehnilise Järelevalve Ametiga ning mis väljastab telekanalitele tegevuslubasid. Pöördumine põhjustas küll omajagu poleemikat, kuid CSA litsentsi siiski ei tühistanud ning CSA lubas jälgida RT kajastusi

¹⁴⁵ Pour leur première rencontre, Macron invite Poutine à Versailles, l'Express/AFP, 22.05.2017

¹⁴⁶ RT France to go live by year-end, Digital TV Europe, 13.10.2017

¹⁴⁷ „RT tightens its belt,“ Chris Dziadul, Broadband TV News, 8.04.2015

¹⁴⁸ RT France to go live by year-end, Digital TV Europe, 13.10.2017

¹⁴⁹ Russia's RT Launches New French Language Channel Despite „Propaganda“ Charges, RadioFreeEurope RadioLiberty, 19.12.2017

erakordse tähelepanelikkusega.¹⁵⁰ Sellega Prantsusmaa administratsiooni tegevus siiski ei piirdu – nimelt kuulutas president Macron juba mõned nädalad hiljem välja seaduse projekti, leidmaks viise, millega kaitsta demokraatiat libauudiste ja propaganda kahjuliku mõju eest.¹⁵¹ Lisaks sellele on Prantsusmaa administratsioon piiranud RT ja Sputniku ajakirjanike ligipääsu üritustele ja pressikonverentsidele keeldudes neile väljastamast akrediteeringuid.¹⁵²

Antud peatüki koostamisel oli möödunud täpselt aasta president Macroni võimuletulekust ning RT YouTube-i kanalit külastades vahendati sealt parajasti otseülekannet Macroni-vastastest meeleavaldustest, kus keskseks sõnumiks oli „ühest aastast aitab küll“ ning mida antud hetkel jälgis 126 inimest.¹⁵³ Kuigi RT France'i YouTube'i kodulehe päitses väidetakse, et RT on 5 miljardi vaatamisega kõige vaadatum YouTube'i kanal alates 2017. aasta septembrist, siis kanalite tellimuste numbreid analüüsides ei ole saa sellist edu Prantsusmaa puhul täheldada. Allpool toome võrdluse RT tellijate arvust Youtube'is võrreldes teiste sarnaste kanalitega Prantsusmaal.

Kanal	Tellijate arv YouTube'is
RT (Russia Today)	146 958
Euronews	297 579
France24	645 995
AFP (Agence France Presse)	186 492
Tele France (TF)	113 103

Tabel 3 – Andmed YouTube'i kanalite vaatajate kohta, allkas: YouTube.com (Autori koostatud)

Nagu tabel näitab, siis RT ei torka silma erilise edumaaga oma konkurentide ees, samas tuleb mõista, et Youtube'i numbrite põhjal ei oleks otstarbekas teha järeldusi 2018. aastal loodud telekanali leviku osas. Näiteks Tele France, mille YouTube'i kanalil on vähem tellijaid kui RT-l, on läbi aastate olnud vaadatuim telekanal Prantsusmaal,¹⁵⁴ ning 2018-

¹⁵⁰ French Public Activists Demand RT France's Broadcasting Licence Be Revoked, Sputnik, 21.12.2017

¹⁵¹ Macron veut une loi pour lutter contre les fake news sur internet, Le Parisien/AFP, 3.01.2018

¹⁵² „Russia Today, television non grata en France,“ Boris Louvanov, 25.01.2018

¹⁵³ <https://www.youtube.com/user/rtenfrancais>

¹⁵⁴ Statista.com - <https://www.statista.com/statistics/381685/audience-share-of-tv-channels-in-france/>

aasta aprillis oli vaatajate arv 52,5 miljonit.¹⁵⁵ RT levikut Mediametrie monitooring ei kajasta, küll aga näitab see, et välismaiste kanalite koguulatus Prantsusmaal jääb 10% piirimaile.

Nende numbrite põhjal saab järeldada, et RT telekanali edu selle esimestel tegevuskuudel (detsember 2017 – mai 2018) on olnud pigem tagasihoidlik, kuid vältida tuleks järeldusi tuleviku osas. Kui me näiteks võrdleme RT France YouTube'i levikut RT kauem toiminud kanalitega teistes keeltes, on numbrid üsna erinevad – RT hispaaniakeelsel kanalil on 1,35 miljonit tellijat ning araabiakeelsel kanalil 1,41 miljonit, kusjuures juhtival araabiakeelsel meediakanalil Al Jazeera on YouTube'is 2,18 miljonit tellijat, seega võib öelda, et RT araabiakeelne kanal on olnud küllaltki edukas oma tegevuses. 2018. aprilli alguses teatas RT, et nende rahvusvaheline vaatajate arv on kahe aastaga tõusnud 30% ulatudes 100 miljoni vaatajani, sealjuures kõige vaadatavam on telekanal Iraagis oma 2,2 miljoni vaatajaga.¹⁵⁶

Võrreldes RT ja Sputniku tegevust sisu peatüki alguses käsitletud väljaannetega, mis kas on minevikus täitnud või täidavad tänaseni mingit rolli Venemaa pehme jõu vektoritena siis peamine erinevus on mastaap ja sihtrühm. Sõnumite levitamine läbi nišikanalite või perioodiliste ajakirjade ei andnud piisavat efekti ning Venemaa administratsioon nägi vajadust investeerida kanalitesse, mis suudaks pakkuda prantsusekeelset sisu ööpäevaringselt ning kogu maailmast konkureerimaks suurte kohalike ja välismaiste meediakanalitega. RT ei levita sisu, mida loovad ajakirjanikud Venemaal vaid palkab kohalikke ajakirjanikke, kes on ideoloogiliselt häälestatud läänevastaselt ning liituvad RT ridadega selleks, et võidelda establishment'i vastu, kuid kes ise ei adu adekvaatselt Venemaad ega selle sise- või välispoliitikat, kuid tunnevad see-eest kohalikku meediaturgu ja –tarbijat.

Saame täheldada, Lugeses nii Sputniku kui RT lehel avaldatud artikleid eri aastate lõikes on võimalik täheldada, et aastate jooksul on taktikat pisut kohaldatud – kui varem keskenduti sõnumite levitamisel Venemaa kuvandi parandamisele positivistlikult ehk läbi Venemaad kiitva sisu, siis RT ja Sputniku sisu analüüsides saame tuvastada, et nüüd on

¹⁵⁵ Monthly Mediamat 2018, 2-29 aprill 2018, <http://www.mediametrie.fr/television/communiqués/l-audience-de-la-television-au-mois-d-avril-2018.php?id=1876>

¹⁵⁶ 100 millions de telespectateurs: l'audience hebdomadaire de RT en hausse de plus de 30% depuis 2015, RT France, 3.04.2018

fookus suunatud Lääneriikide ja nende juhtide kritiseerimisele ning siseriiklike probleemide võimendamisele.¹⁵⁷ Seda tehakse näiteks kritiseerides välisriikide valitsusi ebademokraatlikena või markeerides riigijuhte vastutavana terrorismiaktide eest. Loomulikult kasutatakse ühe mõjutusvahendina ka väärtusi ning luuakse diskursus sellest, kuidas läbi pluralismi ja liberaalsete väärtuste surutakse alla riikide rahvuslikke identiteete ning ohustatakse seeläbi kultuurilist autonoomsust. Tugevalt on kriitika keskmes ka rahvusvahelised organisatsioonid – eeskätt NATO ja Euroopa Liit. NATO-t kujutatakse USA käepikendusena, millega survestatakse Euroopa riike tegutsema USA huvides ning Venemaa vastu, kusjuures kannatavad nende riikide, sealhulgas Prantsusmaa, riiklikud huvid. Nii on väljaanded Spuntik ja RT võtnud omale rolli alternatiivsete uudiste pakkujana nendele, kes on kaotanud usalduse Läänemeelse peavoolumeedia suhtes ning üritab seal turul kanda kinnitada ja meelitada üha uusi inimesi üle teise inforuumi.¹⁵⁸

Euroopa Liidu puhul on väljaannete kriitika keskmes liigne pluralism, multikulturism, immigratsioon ning Brüsseli hävitav mõju rahvusriikide identiteedile. Teine tajutav tendents RT ja Sputniku strateegias on nende kalduvus meelelahutusliku iseloomuga sisule, mis kõnetab enamaid inimesi ning mida on võrreldes poliitilise või majandusliku süvaanalüüsiga kergem sotsiaalmeedias levitada. Läbi meelelahutusliku sisu ning viraalsete videote tõmmatakse RT ja Spuntiku veebisaitidele ning sotsiaalmeediakanalitele üha uusi jälgijaid ning loomulikult kasutatakse selleks ka massiteabe tehnoloogiaid.

Sellised sõnumid ning kanalite ülemaailmne levik ei teeni Venemaa huve vaid pehme jõu meetmena, aga võimaldab ka siseriiklikult pakkuda uudiseid riigivõimule sobivama nurga alt võimendades probleeme lääneriikides – olgu selleks siis islami pealetung, vaesus või traditsioonide hääbumine. Antud väidet sobib illustreerima juhtum 2015. aastast kui Venemaa saatkond pakkus välja, et kingib Pariisi linnale jõulukuuse. Kingitus võeti vastu ning Notre Dame'i ette püstitatigi 800 tuhat eurot maksnud kuusk, kuid Venemaa riiklik

¹⁵⁷ „RT, Sputnik and Russia's New Theory of War,“ Jim Rutenberg, New York Times, 13.09.2017

¹⁵⁸ „Les paradoxes du soft power russe,“ Loukianov, F. Revue internationale et stratégique 2013/4 (n° 92), lk. 147-156

televisioon kajastas uudist kingitusest justkui poleks Pariisil olnud jõulupuu ostmiseks raha ning Venemaa kinkis kuuse välisabi korras.¹⁵⁹

Kokkuvõtvalt saame öelda, et Venemaa on kasutanud Prantsusmaa kohalikku meediat läbi aastate, kuid viimastel aastatel on hakatud rohkem investeerima oma meediakanalite loomisesse ning vähem tehakse koostööd kohalike väljaannetega. Ühest küljest võib põhjuseks olla ambitsioon ja vajadus ehitada üles oma ülemaailmne meediaruum, mille kaudu Venemaa sõnumeid ja vaatenurka edastada. Teisest küljest on võimalik, et pingete kasvades on ka Prantsusmaa kohalikud väljaanded muutunud ettevaatlikumaks Venemaa mõjutustegevuse suhtes ning partnerlussuhete sõlmimine on Vene riigiga seotud organisatsioonidel raskendatud. Samas mängivad kanalitele nagu Sputnik ja RT sisu tootmisel olulist rolli kohapealsed kõneisikud, kes mõjuvad vaatajatele usutavalt ja veenvalt ning kellega on võimalik samastuda. Seetõttu kaastaksegi selliseid kõneisikuid, muuhulgas selliste organisatsioonide nagu IDC kaudu, kellel mujal kõlapind puudub ning kes on kas Prantsusmaa, Lääneriikide või neid siduvate organisatsioonide nagu NATO ja EL suhtes kriitiliselt meelestatud.

Üheks näitest kaasatavatest kohalikest kõneisikutest on siinkohal Philippe Verdier, kes kaotas oma töökoha France Televisions'is kuna avaldas raamatu, mis proovib ümber lükata kliima soojenemise teooriat ning nüüd on ühe RT igapäevase rubriigi juht.¹⁶⁰ Lisaks Verdier' ile panustavad RT ja Sputniku tegevustesse IDC juht John Laughland, ajaloolane Bernard Lugan ning Yves de Kerdrel Valeurs Actuelles'ist. Ilmselt võib nõustuda politoloog Marie Mendrasega, kelle sõnul pole Vene lobi üldse vene lobi vaid prantsuse või prantsuse-vene lobi, sest probleem algab Prantsusmaalt¹⁶¹ ja paljude kodanike rahulolematusest poliitilise eliidiga. Venemaa tegevus Prantsusmaa meedias ja avaliku arvamuse mõjutamisel pole hiljutine nähtus, pigem on ta RT ja Sputniku tegevuse näol võtnud selgema kuju, kuid on allikaid, mis viitavad sellele, et Venemaa aktiveeris Prantsuse meediamaastrikul juba 2008. aastal, Gruusia sõja päevil¹⁶². RT lansseerimine 2015. aastal Prantsusmaal näitab seega küll muutust taktikas, kuid mitte laiemas strateegilises tegevuses, mis oli selles suunas toimetanud juba aastaid. Lisaks kohalikele

¹⁵⁹ Henin, N. La France Russe, Favard, 2016, lk. 88

¹⁶⁰ Henin, N. La France Russe, Favard, 2016, lk. 282-283

¹⁶¹ Henin, N. La France Russe, Favard, 2016, lk. 60

¹⁶² Henin, N. La France Russe, Favard, 2016, lk. 168-169

koostööpartneritele, nii kõneisikute kui ka väljaannete näol, ning Venemaa riiklikele meediakanalitele, tuleb arvestada ka erinevate suhtekorraldusfirmadega, kelle kaudu Venemaa administratsioon tegutseb ning nende partnerlussuhete algus on tuvastatav aastal 2012, mil Vladimir Putin võimule naasis ning oma nime alt avaldas artikleid mitmes rahvusvahelises väljaandes. Need arvamused artikkelid olid küll suuresti tõlked Venemaal avaldatud lugudest, kuid ilmusid väljaannetes nagu Atlantico (Prantsusmaal) ning New York Times ja Foreign Policy, kuhu nad jõudsid läbi riikides kohapeal opereerivate suhtekorraldusfirmade.¹⁶³

Venemaa pehme jõu tegevust meediakanalites kinnitabki ilmselt kõige ilmekamalt asjaolu, et Prantsusmaa on seda kõige kõrgemal tasandil probleemina tunnistanud. Selles küsimuses on muutunud üha ettevaatlikumaks ka mitmed teised Lääne-Euroopa riigid.¹⁶⁴

RESPONSE OF EU COUNTRIES TO RUSSIAN DISINFORMATION

Joonis 8 – EU riikide reaktsioon Venemaa libauudistele (Allikas: European Values Think-Tank)

¹⁶³ „Voulez-Vous publier une tribune de Vladimir Poutine?“ Romain Mielcarek, Slate.fr, 14.10.2013 ja „Russia and Putin Are Winning the Public Relations War“, Ronn Torossian, Observer, 11.11.2015

¹⁶⁴ Which European democracies are best combating Russian disinformation?, David Alandete, El Pais, 13.05.2018

6. Religioon, kultuur ja haridus pehme jõu ja avaliku diplomaatia teenistuses

Pehme jõud ja avalik diplomaatia pole Venemaa jaoks hiljuti avastatud meetmed, küll aga võib täheldada nende muutumist läbimõeldumaks ja paremini koordineeritumaks. Organisatsioonide, kanalite ja strateegiate kaudu teostas Kreml avalikku diplomaatiat ja pehmet jõudu juba Nõukogude Liidu päevil, kuid toona oli olemas kindel maailmavaade ja väärtussüsteem, millega välismaal inimesi kõnetada – visioon ja suur eesmärk oli ju luua täiesti uudne ühiskonnakorraldus. Pärast Nõukogude Liidu lagunemist see narratiiv lagunes ning muude väljakutsete taustal ei suudetud esimestel kümnenditel luua uut koherentset kontseptsiooni või kuvandit, mille pinnalt koordineeritud tegevus üles ehitada. Olukorras, kus Ühendriike defineerib „ameerika unistus“ ning Euroopa liitu inimõigused, võrdõiguslikkus ja heaolu, puudus Venemaal keskne idee ja visioon, millele oma identiteeti rajada.

Uue rahvusliku ja kultuurilise narratiivi loomisest ja kohaldamisest läbi avaliku diplomaatia ja pehme jõu sai rahvuslik välispoliitika prioriteet Putini eelmise ametiaja alguses 2012 aastal¹⁶⁵, sealhulgas oli rahvusliku identiteedi loomine ning uuendamine oluline osa Putini valimiskampaaniast ning visioonist, milline peaks olema Venemaa roll maailmas ja rahvusvahelistes suhetes. Õigeusust ning seeläbi traditsiooniliste kristlike väärtuste kandmisest ja kaitsmisest sai keskne diskursus Venemaa uues riiklikus välispoliitilises strateegias ning Õigeusu kirikust ning seeläbi ka kultuurist ja haridusest said olulised instrumendid, mille kaudu uut kuvandit luua ja levitada.¹⁶⁶ Järgnev peatükk analüüsib seda, kuidas Õigeusk, Vene kultuur ning haridus opereerivad Venemaa pehme jõu ja avaliku diplomaatia vektoritena Prantsusmaal.

¹⁶⁵ Kremlin.ru, Meeting with Russian ambassadors and permanent representatives in International organisations, 9.07.2012, stenogramm

¹⁶⁶ The Elements of Russia's Soft Power, Antoaneta Dimitrova, Matthew Frear, Honorata Mazepus, Dimiter Toshkov, Maxim Boroda, Tatsiana Chulitskaya, Oleg Grytsenko, Igor Munteanu, Tatiana Parvan, Ina Ramasheuskaya, EU-STRAT, No.4, 06.2017 lk. 22

6.1 Õigeusk Prantsusmaal

Ekslikult öeldakse, et kirik valitseb koos Putiniga, kuid tegelikkuses on kirik hoopis riigi teenistuses.¹⁶⁷ Olukorras, kus kogu läänemaailm ja meediaruum on oma pluralismis ja avatuses jõudnud äärmuslikkuse piirimaile nägi Venemaa administratsioon oma võimalust vastandumises, mille toel oleks võimalik teenida paralleelselt kahte eesmärki ning kasvatada toetust administratsioonile nii siseriiklikult kui välismaal. Kontrastina üha mitmekesisustavatele ja liberaliseeruvatele lääneriikidele on Venemaa ühiskond viimastel aastatel muutumas üha konservatiivsemaks ning inimesed on üha ettevaatlikumad uuenduste suhtes.¹⁶⁸ Siseriiklikus mõõtmes: kui elatustase on madal, on inimestele vaja lootust ja lohutust sisendada läbi kõrgemate väärtuste, mida saab pakkuda religioon ja kirik. Seal, kus lõppeb lootus, aitab usk. Ühtlasi mõistis Venemaa administratsioon, et sekulariseerunud lääne poliitikud ja meedia on oma liberaalsuses ja pluralismis jätnud kõnetamata arvestatava osa elanikkonnast nii Ühendriikides kui ka Euroopas ning seda tõestasid nii USA presidendivalimised kui ka Brexit.

Seetõttu asuski administratsioon üles ehitama uut narratiivi, ideoloogiat ja riikliku visiooni Venemaa kohast traditsiooniliste kristlike väärtuste kaitsjana. Selle riikliku kuvandi ehitamisele ja tugevdamisele aitasid kaasa Euroopat vapustanud terrorirünnakud, ISIS-e hävitustegevus Lähis-Idas ning sellest tulenenud migratsioonilaine. Seega oli lihtsam põhjendada, miks maailmas on Venemaal eriline roll ja missioon kristlike põhiväärtuste kaitsjana – islami pealetungi oht kristlikule maailmale tundus paljudele eurooplastele ja ameeriklastele iga päevaga otsesem ja akuutsem. Seetõttu on raske nõustuda näiteks Fjodor Lukjanoviga, kelle hinnangul näitab traditsionalistlikule diskursusele toetumine ja progressile vastandumine Venemaa võimetust uue identiteedi leidmisel.¹⁶⁹ Justnimelt Õigeusu juurte ning traditsiooniliste väärtuste poole pöördumine on teinud Venemaa paljude välismaalaste silmis varasemast märksa atraktiivsemaks¹⁷⁰

¹⁶⁷ Entretien avec Helene Carrere d'Encausse, Valerie Toranian, *Revue des deux mondes*, 09.2015

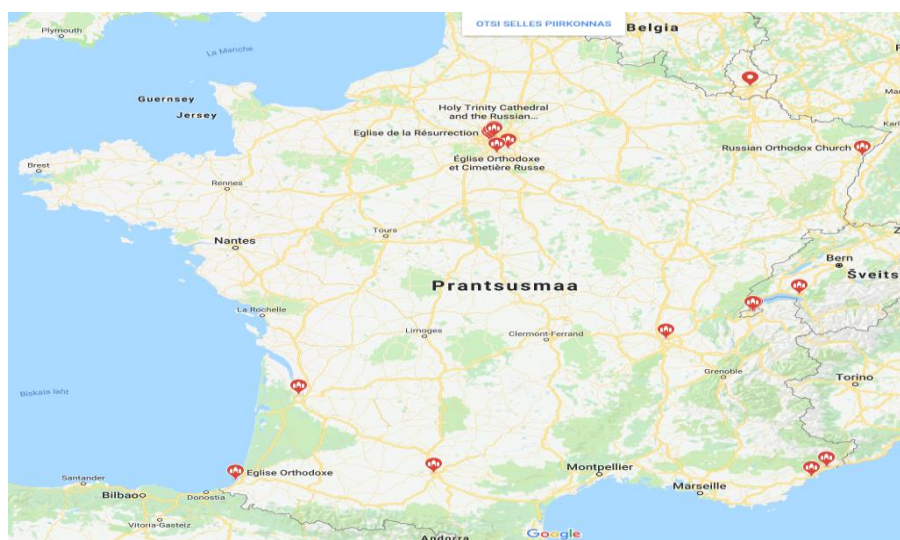
¹⁶⁸ Polls Show Conservative Attitudes On The Rise In Russian Society, *Khodorkovsky.com*, 16.10.2018

¹⁶⁹ „Les paradoxes du soft power russe,“ Fjodor Loukjanov, *Revue internationale et stratégique* 2013/4 (n° 92), p. 147-156

¹⁷⁰ The Reality of Russian Soft Power, John Lloyd, Daria Litinova, *The American Interest*, 21.03.2018

ning selge positsioneerumine kristlike väärtuste kaitsjana kõnetas laia publikut eriti Prantsusmaal, mida tabasid lühikese perioodi jooksul arvukad terrorirünnakud.

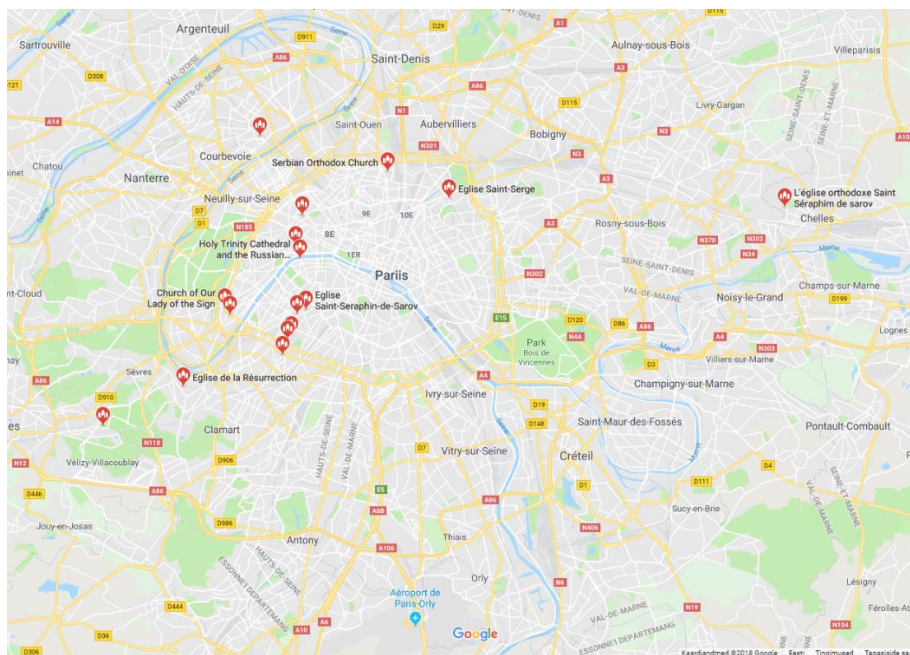
Õigeusu kiriku aktiveerimine avaliku diplomaatia ja pehme jõu agendina Prantsusmaal oli Venemaa poolt ainuloogiline samm, sest Õigeusu kohalolek nii kultuurilises kui ka füüsilises mõttes kirikute näol ning ka ajaloolised sidemed olid juba olemas. Õigeusu toomisel Prantsusmaale olnud suur roll immigrantidel ning seetõttu tegutsevad Prantsusmaal paralleelselt Antiookia, Gruusia, Konstantinoopoli, Rumeenia, Serbia ja Venemaa patriarhidele alluvad kogudused ning lisaks veel Prantsusmaa Õigeusu Kirik, mis kasvas Nõukogude ajal välja Moskva patriarhaadi alt. Kuid kõige suurem mõju on kindlasti olnud Oktoobrirevolutsioonile järgnenud valgete emigratsioonil, kes võtsid Venemaalt lisaks oma perekondadele kaasa ka kultuuri, kombed ja usu. Lisaks Püha Aleksander Nevski katedraalile ja Püha Sergiuse Teoloogia Instituudile on ainuüksi Pariisi lähistel arvukalt kogudusi (16), sealhulgas Boulogne, Clamart, Meudon, Chaville ja Saint-Cloud. Lisaks sellele on kogudused muuhulgas Savoy's, Cote d'Azuril ja Baskimaal.¹⁷¹ Ning need on vaid otseselt Moskva patriarhaadile alluvad kogudused. Erinevate hinnangute kohaselt võib Prantsusmaal olla ligikaudu 500-700 tuhat õigeusklikku.¹⁷²

Joonis 9 - Moskva patriarhaadile alluvad kogudused Prantsusmaal (9.05.2018, Google)

¹⁷¹ Russian Soft Power in France: Assessing Moscow's Cultural and Business Para-diplomacy, Marlene Laruelle, 2018

¹⁷² Опубликованы данные о современном состоянии православной общины во Франции, Седмица.Ru, 23.07.2017

Joonis 10 - Moskva patriarhaadile alluvad kogudused Pariisis (9.05.2018, Google)

Alates Putini naasmisest presidendivõimule aastal 2012. on valgete emigrantidega lepituse otsimine olnud üheks Kremli pehme jõu ja avaliku diplomaatia eesmärgiks Prantsusmaa suunal.¹⁷³ Paljud valged emigrandid saavutasid ühiskonnas mõjukad positsioonid ning ka nende järeltulijad on tegevad teaduses, ajakirjanduses, äris ja ka poliitikas ning nende kaasamine nende esivanemate kodumaa esindajate ja mõjuagentidena on Venemaa pehme jõu levitamise seisukohast oluline. Poliitilise ja religioosse strateegia keskmes pidi muuhulgas olema kanooniline leppimine Moskva patriarhaadi ning sellest 1920-ndatel lahti öelnud koguduste vahel. Kuigi laialdasem lepitus on Moskva patriarhaadi ning Prantsusmaa koguduste vahel saavutatud, siis teatav konflikt on säilinud tänaseni.¹⁷⁴ Nimelt vandus Moskva Patriarhaat 20-ndatel truudust Nõukogude Võimule ning läbi aastate toimis Moskva Patriarhaat omamoodi luure- ja värbamisteenistusena Nõukogude režiimi huvides, mistõttu otsustati Prantsusmaal sellest eralduda. Suhete taastamisel saigi üheks takistuseks asjaolu, et Prantsusmaa kogudusi häiris Moskva patriarhaadi suutmatuse tunnistada ning avalikult häbeneda Nõukogude režiimi mõjuagendina opereerimist. Moskva seisukohast vaadates pole ilmselt küsimus pelgalt usus vaid ka rahas – lisaks kogudustele huvitab Moskva Patriarhaati ka selle

¹⁷³ Putin's White Guard, Gregory Feifer, Foreign Affairs, 23.03.2015

¹⁷⁴ „En France ces orthodoxes russes qui cultivent leur singularité loin de Moscou,“ AFP, Le Point, 22.10.2017

kunagiste varade tagasisaamine välismaal.¹⁷⁵ Usuküsimustesse laskumata, keetsid kohtuvaidlused Prantsusmaa pühakodade üle aastaid ning selle tulemusena kuulub Õigeusu Katedraal Nice'is näiteks Vene Föderatsioonile kuid sealne kogudus allub endiselt Konstantinoopoli patriarhaadile. Biarritzis, kus asub üks Lääne-Euroopa kuulsamaid Õigeusu katedraale, mille rajamist rahastas Tsaar Nikolai II ema, otsustas seevastu vabatahtlikult pöörduda tagasi Moskva Patriarhaadi rüppe.

Kirikuid ja kogudusi toetab nende tegevustes Vladimir Jakunin ja tema abikaasa juhitud Püha Andreas Esmakutsutu nimeline fond, mis asutati 2013. aasta juunis eesmärgiga uurida ja säilitada Venemaa rahvuspärandit nii Venemaal kui väljaspool selleks, et säilitada erinevate rahvuste ja usutunnistuste rahumeelne koosseksisteerimine. Heategevusfond jagab stipendiumeid õppuritele ja akadeemikutele, toetab rahaliselt meediat, haridusasutusi ja uurimiskeskuseid. Ühtlasi rahastatakse kultuuriprojekte, seminare ning julgustatakse, ikka eeskätt rahaliste vahenditega, uurimisrühmasid, kodanikualgatusi ja mõttekodasid.¹⁷⁶ Fond opereerib Genfist, finantse juhitakse Londonist ning auditid tehase samuti Genfis, mistõttu on selle rahalisi vahendeid ja nende liikumisi võimatu piisava täpsusega tuvastada. Fond annab ühtlasi välja preemiaid ning seda inimestele, kes on panustanud Vene riigi kuvandi tugevdamisesse, venemeelsete riikide ühendamisesse, usu taaselustamisesse ja harmooniasse slaavi rahvaste vahel. Prantslastest on selle tunnustuse pälvinud Helene Carrere d'Encausse – Prantsusmaa Riikliku Teaduste Akadeemia peasekretär, kelle nimi on väga tuntud ja tunnustatud nii Prantsusmaa akadeemikute seas kui ka poliitilistes ringkondades. Lisaks sellele rahastab Püha Andrease Fond kirikute taastamist, õigeusu reliikviade tagastamist Venemaale, kultuurivahetusprogramme ning näiteks ka üksikemasid. Seminaride ja konverentside puhul on eraldi tähelepanu all on noored, kellele selgitatakse traditsioonilisi pereväärtusi. Fondi 2014-2016. aastate aruandest saab muuhulgas lugeda, et fond on eraldanud 240 tuhat eurot konverentside korraldamiseks. Kokku on fondil 2015. majandusaruande kohaselt varasid natuke enam kui 8 miljoni dollari väärtuses.¹⁷⁷ Lisaks doonoritele, kelle

¹⁷⁵ Russian Soft Power in France: Assessing Moscow's Cultural and Business Para-diplomacy, Marlene Laruelle, 2018

¹⁷⁶ <http://www.st-andrew-foundation.org/about-found/>

¹⁷⁷ Public Report 2014-2016, <http://www.st-andrew-foundation.org/english-documents-reports/>

nimesid pole avaldatud, rahastab fondi Vene Riik, mistõttu saab fondi vaadelda otseselt Venemaa avaliku diplomaatia meetmena.

Konstantin Malofeev kogus Venemaal tuntust 2012 aastal kui ta veendunud kiriku toetaja ja monarhistina tegi kampaaniat puhtama interneti nimel – nimelt oli just Malofeev üks interneti tsensuuriprojekti eestvedajast, kes võttis muuhulgas eeskju Hiinast¹⁷⁸. Venemaa ühe suurima rahvusvahelise investeerimisfirma Marshall Capital asutaja Malofeevi 2007. aastal loodud Püha Basileus Suure heategevusfondi aastane eelarve on muljetavaldav 40 miljonit dollarit ning organisatsioon tegeleb 30 erineva programmiga alustades kirikute renoveerimisest lõpetades abordivastase kampaaniaga. Malofeevi tegemisi Prantsusmaal on seostatud Prints Trubetskoiga, kellega ta tutvus 2009. aastal Isa Tikhoni kaudu. Mehed sõbrunesid ning Trubetskoi on sellest peale olnud Malofeevi vahemees Pariisis, kes muuhulgas mängis ka oma rolli läbirääkimistes, mis viisid Püha Kolmainuse katedraali rajamiseni.¹⁷⁹ Lisaks sellele on Malofeev täitnud läbi usuringkondade olulist rolli Euroopa riikide paremäärmuslike ja konservatiivsete erakondade ning äärmusrühmituste ühendajana, näiteks 2014. aasta mais korraldas Malofeev Viinis kinnise kohtumise, kus osalesid mitmed paremäärmuslikud erakonnad, umbes sadakond esindajat erinevatest Euroopa riikidest. Püha Basileus Suure Fondi korraldatud Püha Kongressi nimelisel kohtumisel keskenduti gay-propaganda vastasele võitlusele ning Prantsusmaalt osalesid seal muuhulgas Marion Marechal-Le-Pen ja Emerica Shoprada.

Nii Püha Andrease kui Püha Basileusi fondide puhul on selge, et need pole asutatud vaid Venemaa suunal töötamiseks vaid nende fondide eesmärk on toetada õigeusuga seotud projekte ka mujal, sest raportite põhjal näeme, et paljud nende projektid ja toetused on suunatud üritustele ja projektidele, mis toimuvad väljaspool Venemaad.

Religioosse diskursuse tõstatamine võimaldab Venemaal edukalt eksportida ja põhjendada oma poliitikaid läbi moraali ning kehtestada end esivanemate identiteedi ja kultuuri kaitsja ja säilitajana. Õigeusu kirkust on saanud oluline Venemaa riikliku pehme

¹⁷⁸ Russia's chief internet censor enlists China's know-how," Max Seddon, Financial Times, 27.04.2016

¹⁷⁹ Russian Soft Power in France: Assessing Moscow's Cultural and Business Para-diplomacy, Marlene Laruelle, 2018

jõu ja avaliku diplomaatia strateegia rakendaja Prantsusmaal.¹⁸⁰ Kuulujuttude kohaselt puhkes Venemaa suursaadik naerma kui prantsuse ajakirjanikud meenutasid talle, et kaasaegsete häiretehnoloogiate tõttu oleks katedraali kasutamine luure teostamiseks otstarbetu.¹⁸¹ Küllap oli ka põhjust naerda, sest see kirik polegi mõeldud signaale püüdma vaid neid edastama – diasporaale, prantslastele ja turistidele, kes seda teel Eiffeli torni imetlema jäävad. Püha Kolmainuse katedraal Pariisis on mõeldud Vene tsivilisatsiooni vaateaknana, nagu rõhutas suursaadik Orlov selle avamisel. Ometi ei saa väita, et Püha Kolmainuse katedraaliga oleks Õigeusu rakendamine pehme jõu vahendina alguse saanud, sest juba 2009. aastal täheldas Le Monde, et Venemaa on mitmekordistanud initsiatiive, millega kaasatakse valgete emigrantide järeltulijaid ning seda mitte majanduslikel eesmärkidel vaid selleks et luua religioosseid ja kultuurilisi sidemeid ning luua kanalid, mille kaudu mõjutada nii võõrriikide valitsusi kui ka avalikku arvamust.¹⁸²

6.2 Õigeusk pehme jõu vahendina Püha Kolmainuse katedraali näitel

Tugeva visuaali Õigeusu rakendamisest Venemaa pehme jõu meetmena Prantsusmaal annab 2016. aastal Pariisis avatud Püha Kolmainuse katedraal ning selle juurde ehitatud religiooni, kultuuri ja keele instituudid ning prantsuse-vene algkool 150-le õpilasele. Kompleks, mis asub Eiffeli torni jalamil ning oluliste valitsusasutuste vahetus läheduses on kahtlemata sümbol Venemaa pehme jõu võimekusest. Mitte ainult pole sümbol visuaalne vaid lisaks kasutati projekti selleks, et aktiveerida ja koondada enda ümber mõjukat diasporaad Pariisis ning pakkuda neile võimalust tunda uhkust oma päritolu ja pärandi üle. Kiriku ehituseni jõudmine ei olnud kerge ning vaidlused nii maatüki, hiljem ka katedraali arhitektuurilise lahenduse ümber vältasid aastaid. Lisaks Venemaale olid maatüki omandamisest huvitatud mitmed teisedki riigid, sealhulgas Saudi Araabia, Hiina ja Kanada, mistõttu olid panused kõrged. Vene Saatkonnal aitas Prantsusmaale parima

¹⁸⁰ La France et l'Orthodoxie Russe: un lien historique empreint de „soft power“, Adrien Nonjon, Hajde.fr, 10.11.2016

¹⁸¹ La Russie muscle son soft power a Paris, Baudouin Eschapasse, Le Point, 17.12.2016

¹⁸² L'Eglise Russe en quete d'influence, Piotr Smolar, Le Monde, 4.02.2009

pakkumise koostada kinnisvarahiiglase Nexity juht Alain Dinin, kes on ise samuti vene päritolu.¹⁸³

Seda, kuivõrd olulise projektiga Venemaa jaoks oli tegu näitas asjaolu, et projekti elluviimist juhiti kõige kõrgemalt tasandilt – Vene Presidendi majandusasjade administratsiooni juht Vladimir Kožini poolt. Kožinil oli suur roll tehingu vahendamisel ning selle käigus arendas ja vahendas ta suhteid nii poliitiliste liidrite kui ka usujuhtide vahel; paralleelselt oli ta ise kontaktis toonase rahandusministri Eric Woerth'iga, kelle otsustada oli riigivarade müük. Maatüki ostuhind pidi jääma salajaseks, kuid kinnitamata andmetel läks krunt Kremlile maksma 73 miljonit eurot¹⁸⁴. Kiriku ehituseni jõudmine ei olnud kerge ning aset leidis palju vaidlusi nii rahalises mõttes, aga ka arhitektuurilistes küsimustes. Lisaks tundsid Prantsusmaa julgeolekuasutused muret selle üle, et katedraal asub mitme riikliku institutsiooni vahetus läheduses. Protsessi keerukust kroonis sümboolselt asjaolu, et lõpuks 2016. aasta sügisel valminud katedraali avamisel ei saanud osaleda president Putin, sest Venemaa sekkumine Süürias oli andnud järjekordse löögi Moskva-Pariis bilateraalsele diplomaatilistele suhetele.

Vaatamata protsessi keerukusele on katedraal ning muud selle allasutused tänaseks valminud ja töös ning seda ühes kõige silmapaistvamas asukohas Pariisis – Eiffeli torni jalamil Bercy kaldal, Alma silla juures. Kiriku rajamise juures mängisid oma rolli ka heade sidemetega oligarhid Vladimir Jakunin ja Konstantin Malofeev. Lisaks osalemisele mitme Vene-Prantsuse bilateraalse äri- ja kultuuriorganisatsiooni, mida uurime käesoleva uurimustöö teistes vastavates peatükkides, juhtimises on nad asutanud ka heategevuslikud fondid, mis toetavad Õigeusu levitamist. Just tänu nende vahendamisele ning nende tööle kohaliku diasporaa kaasamises, eriti valgete emigrantide seas, on õigeusu kiriku tegevus saanud Prantsusmaal ja eelkõige just Pariisis uue hingamise. Nii katedraal ise kui sellega koostoimes ja sama katuse töötavad institutsioonid on suutnud edukalt kaasmaalasi kaasata pakkudes neile lisaks kiriklikele koosviibimistele ka kultuuriüritusi ja kümblusi. Valgete emigrantide järeltulijatele pakub kirik nostalgiat ja illusiooni nende suursugusest päritolust.

¹⁸³ Incroyable Histoire de la Cathedrale Orthodoxe en Plein Paris, Sylvie Santini, Vanity Fair, 06.2014

¹⁸⁴ Henin, N. La France Russe, Favard, 2016, lk.198

Õigeusk on tõhus mõjutusvahend, mida Venemaa oma pehmes jõus ja avalikus diplomaatias Prantsusmaal kasutab ning seda kahel peamisel põhjusel – esiteks on suurel hulgal sealsest diasporaast võimalik end sellega samastada, eriti valgete emigrantide järeltulijatel, õigeusul on olemas kogudused, kirikud ja traditsioon Prantsusmaal ning lisaks aitab õigeusk eksportida traditsioonilisi ja konservatiivseid arusaamu ja kuvandit Venemaast kõige usutavamal kujul ka põliste prantslasteni, kes end multikultuurse, võrdõigusliku ja sekulaarse kuvandiga Prantsusmaast ei oska või taha seostada. Püha Kolmainsuse katedraal Pariisi kesklinnas on vaid sümbol sellest, kuivõrd tõsiselt Kreml seda mõjutusvahendina rakendab ning millist potentsiaali nähakse religioonis diasporaa kaasamisel ning riigi kuvandi loomisel – katedraali ehitusele kulus umbkaudu 170 miljonit eurot ning selle viit kuplit katab 90 tuhat lehte kulda.¹⁸⁵ Kuigi Putin ise ei saanud selle avamisel diplomaatiliste suhete madalseisu tõttu osaleda siis ometi oli ajastus hea. Katedraal andis visuaalse kinnituse ja signaali Venemaast, kes seisab Süüria konflikti taustal kristluse leviku ning kristliku maailma kestmise eest ning teeb seda nii katedraale ehitades kui Süürias islamiäärmusluse pealetungi vastu võideldes.

Kuigi revolutsioonijärgselt rangelt sekulaarne, on Prantsusmaa ajalooliselt ning kultuuriselt siiski kristlusega seotud, mistõttu usu rakendamine pehme jõu ja avaliku diplomaatia vahendina on Venemaa mõjutuspoliitika seisukohalt kahtlemata viljakas. Puudub alus arvata, et usuteemalise debati ärgitamine või Püha Kolmainsuse katedraali avamine Pariisis teeniks uute õigeusklike värbamise eesmärki, eelkõige on Õigeusu roll siiski imagoloogiline ning võimaldab usupõhiseid elemente oma välispoliitilises diskursuses veenvamalt esitleda, näiteks kui on tarvis põhjendada Venemaa sekkumist Süürias. Ühtlasi on võimaldab Venemaa välis- ja sisepoliitiliste küsimuste serveerimine läbi religiooni maandada paremradikaalse või patriarhaalse imago teket säilitades nõnda Venemaa atraktiivsuse välismaalaste jaoks.

6.3 Kultuuridiplomaatia roll Venemaa pehme jõu strateegias Prantsusmaal

Pika ajaloo Venemaal on kahtlemata kütkestav ja mitmekesine kultuur ja ajalugu, mis inimesi kõnetab ja intrigeerib ning seda enam on vene kultuur välispoliitiliselt rakendatav

¹⁸⁵ La France et l'Orthodoxie Russe: un lien historique empreint de „soft power“, Adrien Nonjon, Hajde.fr, 10.11.2016

pehme jõu vahendina. Prantsusmaa ja Venemaa puhul on kultuuriline mõõde pehme jõu vahendina seda tõhusam, et seda toetavad ajaloolised sidemed ning vene diasporaa prestiiž, esindatus ja aktiivsus kohapeal. Erinevalt paljudest teistest juhtumitest ei tule näha erilist vaeva täiesti võõra kultuuri tutvustamisega vaid mingisugune taustaplaan juba eksisteerib ning lihtne on ehitada sellele vundamendile. Antud alapeatükis käsitleme kultuuri läbi mõiste kultuuridiplomaatia, mis Nye hinnangul on pehme jõu ja avaliku diplomaatia oluline komponent.¹⁸⁶ Kultuuridiplomaatia eesmärk pehme jõu elemendina on luua võõrriigi elanike seas arusaamad riigi ideaalidest ja institutsioonidest et luua laiemat toetust selle riigi majanduslikele ja poliitilistele taotlustele.¹⁸⁷

Venemaa kultuur on suuresti seotud õigeusu traditsiooniga, mistõttu toetab Venemaa kultuuridiplomaatia tegevust Prantsusmaal asjaolu, et 20-nda sajandi alguses revolutsiooni eest põgenenud valged emigrandid ning nende järeltulijad on vene kultuuri seal läbi aastakümnete propageerinud ja elus hoidnud. Lisaks sellele kaasnes valgete emigrantide lainega ka hulgaliselt kultuuritegelasi, kes samuti revolutsiooni eest põgenesid, nende seas Anna Pavlova, Marc Chagall, Anna Marly, Ivan Turgenev ning Igor Stravinsky. 20-nda sajandi jooksul on Prantsusmaa kultuurielus ja popkultuuris domineerinud mitmed kas esimese või teise põlve Venemaa emigrandid, nagu näiteks Serge Gainsbourg, Michel-Polnareff, vennad Bogdanovid, Jean Ferrat ja Doo Dassin. Niisiis pinnas on soodne, sest kultuurilised sidemed kahe riigi vahel on olnud alati tugevad. Seda pole suutnud mõjutada ka Ukraina kriis, sest sidemeid ning projekte on hoopis mitmekordistatud.¹⁸⁸ Küllap mõistab Venemaa administratsioon, et olukorras, kus poliitiline dialoog kisub pingeliseks, on võimalik pingeid maandada, teemasid kõrvale juhtida ning sobivam infofoon luua läbi aktiivse kultuuridiplomaatia. Venemaa juhid panevad kultuurile suurt rõhku, sest selles vallas on Venemaal vaieldamatud eelised. Kultuuri saab vaadelda privilegeeritud instrumendina avalikus diplomaatias – kontseptsioonis millele Venemaa eliidid viimastel aastatel on üha enam rõhunud oma välispoliitikas ning millest on saanud oluline osa vene diplomaatias.¹⁸⁹

¹⁸⁶ Nye J., (2002) *The Paradox of American Power*, Oxford: Oxford University Press, lk. 8

¹⁸⁷ Mary N. Maack, "Books and Libraries as Instruments of Cultural Diplomacy in Francophone Africa during the Cold War," *Libraries & Culture* 36, no. 1 (Winter 2001) lk.59

¹⁸⁸ „France-Russie: Les relations économiques et culturelles résistent à la crise,” Benjamin Quenelle, *Les Echos*, 28.05.2017

¹⁸⁹ „La Russie muscle son soft power à Paris,” Baudouin Eschapasse, *Le Point*, 23.01.2017

Näiteid Venemaa kultuuridiplomaatiast saab tuua ohtralt ning sõltub, kuidas seda piiritleda. Antud juhul vaatleme kahte suuremat projekti, mida on kahe riigi ning nende organisatsioonide ja ettevõtete koostöös Prantsusmaal korraldatud. Kohane näide sellest oleks Louis-Vuittoni Fondi hoones korraldatud ekspositsioon „Icones de l’art moderne – La Collection Chtchoukine“ (Moodsa kunsti ikoonid – Tšutškini kollektsioon), mis oli nõnda populaarne, et sai külastatavuselt teiseks näituseks Prantsusmaal.¹⁹⁰ Selle näituse raames tulid esitlusele 130 meistriteost kunstikollektsionäär Sergei Štšukini kollektsioonist, sealhulgas maalid Picassolt, Gauguinilt, Monet-ilt, Cezanne’ilt, Dega-ilt, Vanm Gogh-ilt, Courbet-ilt ja Toulouse-Lautrec’ilt. Kogu kollektsioon natsionaliseeriti Lenini poolt 1918. aastal ning hiljem jagati see Puškini muuseumi ja Ermitaaži vahel. Siinkohal on oluline ära märkida, et näitus ei toimunud mitte Prantsusmaa riigile kuuluvates muuseumites nagu Louvre või Musee d’Orsay vaid suurettevõttele LVMH-le kuuluva fondi hoones. LVMH on üks ettevõtetest, mille majanduslikku aktiivsust Venemaa suunal saime täheldada antud uurimustöö majandust käsitlevad peatükis.

Sümboolse tähtsusega oli Versailles’i lossi ning Ermitaaži koostöös Versailles’ korraldatud näitus, millega tähistati 300 aasta möödumist Tsaar Peeter Esimese visiidist Prantsusmaale – üritus, mille raames kutsus Macron Putini esmakordselt Prantsusmaale ametlikule visiidile. Suurnäituse ekspositsiooni kuulusid 150 eksponaati, nende seas maalid, skulptuurid, vaibad, medaljonid, dekoratiivkunst ning raamatud ja käsikirjad. Lisaks Ermitaažile olid antud ekspositsiooni korraldamisel Versailles’ partneriteks Gazprom, LDC, Total, Novatek ja Eestis tegutsev, Saaremaal looduskosmeetikat tootev ettevõtte Natura Siberica.¹⁹¹

Need kaks kõrgetasemelist koostööprojekti on headeks näideteks Venemaa tohutust potentsiaalset kultuuridiplomaatia vallas ning seda eeskätt läbi kahe maailmatasemel riikliku kunstimuuseumi – Ermitaaž ja Puškini kaunite kunstide muuseum Moskvast.¹⁹² Kultuuridiplomaatias mängivad oma rolli ka organisatsioonid nagu varem mainitud Prantsuse-Vene Dialoogi Assosatsioon, Cercle Pouchkine ning globaalselt opereerivad ja otseselt Vene Föderatsioonile alluvad Russki Mir ja Rossotrudnichestvo. Lisaks

¹⁹⁰ Les Strategies d’Influence Culturelle Exterieur de la Russie, Victor Lerin; Arthur Bramsen; Mathilde de Gournay; Yasmine Douadi ; Antoine Reverdy, Infoguerre, Ecole de Guerre Economique, 2017, lk. 18

¹⁹¹ <http://www.chateauversailles.fr/actualites/expositions/pierre-grand-tsar-france-1717#commissariat>

¹⁹² Les Strategies d’Influence Culturelle Exterieur de la Russie, Victor Lerin; Arthur Bramsen; Mathilde de Gournay; Yasmine Douadi ; Antoine Reverdy, Infoguerre, Ecole de Guerre Economique, 2017, lk. 18

eelnimetatule tasub kultuurivaldkonnast kindlasti esile tõsta Association France-Oural'i, tegevust, mis on ehk isegi kõige konkreetsemalt keskendunud kultuuridiplomaatialle ning kultuuriprojektide vahendamisele. Ühingu toetajate hulka kuuluvad muuhulgas mõnedki meediaväljaanded ja organisatsioonid, nagu näiteks Cercle Kondratieff, CCIFR, Le Courier de Russie, Russki Mir ning Maxime&Co, mida antud uurimustöö käsitleb põhjalikumalt selle teistes peatükkides. Kuigi ühingu koduleht on viimastel aastatel olnud pigem vaiksemapoolne, kinnitab nende Facebooki-lehekülg, et käib endiselt aktiivne tegevust kirjandusnädalate ja konkursside korraldamisel, mille üheks fookuseks on ka vene keele levitamine ja võimalus seda praktiseerida. Kultuuridiplomaatia praktikas pole fookuses vaid Venemaa kultuuri levitamine, aga ka selle keele populariseerimine sest Puškini keel on nii Vene kui ka ülemaailmse kultuuri oluline element, mis on osa Vene riigi kultuuripärandist.¹⁹³

Avaliku- ja kultuuridiplomaatia seisukohast on toimunud jooksvalt väiksemaid projekte, aga ka mastaapsemaid nagu näiteks Prantsuse-Vene kultuuriturismi aasta 2016-2017, mille raames organiseeriti enam kui sadakond üritust – sealhulgas konverentsid, ümarlauad ning kõrgetasemelised visiidid. Korraldajate sõnul olid selle aastaga saavutatud tulemused äärmiselt positiivsed ja paljulubavad ning nendega loodi hea baas tulevase koostööprojektide jaoks.¹⁹⁴ Nii Prantsusmaal kui Venemaal toimusid suuremad näitused, sealhulgas eelpool mainitud Tšuškini kollektsiooni näitus Fondation Louis-Vuittoni's aga ka näiteks Nõukogude Liidu kaasaegse kunsti näitus Pompidou keskuses. Sellised projektid ning ka neid koordineerivad organisatsioonid on Vene riigi seisukohast küllaltki arvestatav kuluartikkel, ent need kulud õigustavad ennast sest nad võimaldavad konstrueerida ja garanteerida optimaalse maneeeri, kuidas vene huvid oleksid maailmas pikas perspektiivis esindatud. Nõukogude ajal ning 90-ndatel Venemaa suunalt kultuuridiplomaatiat sisuliselt ei toimunud, mistõttu on uute sidemete ja kanalite ülesehitamine küll kulukas, ent hädavajalik, et luua Venemaale välismaalaste jaoks atraktiivne kuvand. Nii Olümpiamängude kui ka Jalgpalli Maailmameistrivõistluste korraldamine on samamoodi kulukad suurprojektid ent kuvandi tekitamise aspektist asendamatud.

¹⁹³ „La Culture russe contre l'ivresse du monde,“ Zélie Waxin, Classe Internationale, 10.11.2017

¹⁹⁴ <https://ru.ambafrance.org/Cloture-de-l-annee-franco-russe-du-tourisme-culturel-2016-2017-7-et-8-decembre>

Kultuuri roll Venemaa pehme jõu ning avaliku diplomaatia väljundina, aga ka vahendina, on viimastel aastatel kindlasti kasvanud. Lisaks Venemaa riigi poolsetele ponnistustele oma kultuurilist kohalolekut Prantsusmaal kasvatada (näiteks läbi käsitletud näituste) või ka konkreetsemate sidemete loomise, muuhulgas läbi usu, oma sealse diasporaaga.

6.4 Hariduskoostöö pehme jõu meetmena

Hariduskoostöö on ühest küljest küllaltki tõhus viis, kuidas oma kuvandit kujundada, sest see võimaldab kaasata nooremast generatsiooni, kes on üldjuhul erineva info suhtes vastuvõtlikum. Samas on haridusala koostöö olulisemalt pikaldasema toimega mõjutusvahend, sest näiteks tudeng, kes on saanud võimaluse Venemaal õppida hakkab professionaalset väljundit ja rolli omama alles aastaid kui mitte aastakümneid hiljem. Venemaa on aktiivselt tegelenud vahetusüliõpilaste värbamisega läbi stipendiumite, organisatsioonide aga ka ülikoolidevaheliste partnerlepingute. Ametliku statistika kohaselt õppis Venemaal 2016. aastal 237 538 välisüliõpilast, kellest suurem osa olid küll CIE riikidest. 2015. aastal andis Vene Föderatsioon eri kanalite kaudu välja ligi 15 tuhat stipendiumit vahetusüliõpilastele.

Hariduskoostööga tegelev organisatsioonide võrgustik on sama mitmekesine kui näiteks kultuuridiplomaatia või majandusdiplomaatia puhul ning tihti ka organisatsioonid kattuvad. Prantslastele, kes on huvitatud Venemaal õppimisest jäävad esimesena silma kaks veebilehekülge – Study in Russia, mis on Venemaa Haridus- ja Teadusministeeriumi administreeritud ning Russia.study, mis on kirjelduses Vene Föderatsiooni ametlik lehekülg, kust leiab infot õppimisvõimaluste kohta Venemaal. Mõlemad leheküljed on saadaval prantsuse keeles, neid kirjeldab hea disain ja kasutajakogemus, millesse on ilmselgelt investeeritud ning teevad väga lihtsalt ja selgelt arusaadavaks, mis on Venemaal õppimise eelised (riigieelarveline haridus, pikaajase traditsiooniga ja kõrgetasemelised õppeasutused) ning millised sammud on tarvis läbida selleks, et Venemaale õppima minna. Muidugi piirduvad leheküljed prantsuse keeles vaid tutvustuse ja üldinfoga – kui hakata otsima konkreetset infot koolide või õppekavade kohta, siis need on juba inglise keeles. Russia.study lansseeriti 2016. aasta alguses ning on osa Rossotrudnitšestvo kampaaniast, mille raames Venemaa jagab välja 15 tuhat stipendiumit

et meelitada noori sinna õppima.¹⁹⁵ Lisaks töötas Rossotrudnichestvo välja programmi, mille abil saavad valitud kandidaadid läbida ettevalmistavad vene keele kursused aasta jooksul enne oma õpingute alustamist Venemaal. Tundub, et see programm oli alles algus, sest Venemaa administratsioon võttis 2017. aastal üheks eesmärgiks kahekordistada 2019. aastaks seal õppivate välistudengite arvu ning 2025. aastaks tahetakse, et välisüliõpilasi oleks Venemaal juba üle 700 tuhande. Välistudengite meelitamiseks on valitsuse vahenditest eraldatud programmile 5 miljardit rubla ning parimate tulemustega tudengitele pakutakse kodakondsust lihtsustatud alustel.¹⁹⁶

Organisatsioonidel nagu Russki Mir on läbi oma allorganisatsioonide nagu Puškini instituut oluline roll noorte suunamisel õpingutele Venemaale, sest Puškini instituudid mitte ainult ei õpeta vene keelt, aga ka Venemaa kombeid, kultuure, ajalugu ja traditsioone, millega saab Venemaa muuta noortele atraktiivsemaks.¹⁹⁷

Näiteks AREP (Association Russe d'entr'aide interprofessionnelle) on keskendunud eelkõige sellele, et aidata noortel leida praktikavõimalusi või esimest töökohta selle partnerorganisatsioonide kaudu. Nende partnerorganisatsioonide hulka kuuluvad Cercle Kondratieff, ACER Russie, Prantsuse-Vene Dialoogi Assosatsioon ning Le Semis. Nii Cercle Kondratieff kui Prantsuse-Vene Dialoogi Assosatsioon leiavad põhjalikumalt käsitlust uurimustöö teistes peatükkides. ACER Russie (Action Chretienne des Etudiants Russes) on noorte õigeusklike liikumine, mille eelkäija loodi 1961. aastal. Organisatsioon kogub raha selleks, et viia läbi sotsiaal- ja humanitaarabiga seotud projekte, mis aitavad näiteks kodutuid, sõjapõgenikke ning arstiabi vajavaid lapsi. Le Semis tegeleb Pariisis vene keelsete raamatute postimüügiga. AREP-i peamiseks tegevusväljundiks on AREP'i teispäevad, mis veebilehe põhjal on igakuised informaaalsed tutvumisõhtud, mis toimuvad Pariisis, Genfis ja Moskvas ning selle peatüki kirjutamise hetkel oli viimane üritus toimunud 15. mail 2018. AREP-i kodulehel on ka töökuulutuste nimekiri, kus on otsitud nii vene-prantsuse keelt rääkivaid lapsehoidjaid, aga ka assistente ning teenindajaid. Kehtivaid töökuulutusi selle peatüki kirjutamise hetkel veebilehel ei leidunud.

¹⁹⁵ „La Russie invite 15.000 étrangers a etudier gratuitement dans ses universites,“ Sputnik, 09.03.2016

¹⁹⁶ „Russia to triple the number of International students,“ Eugene Vorotnikov, University World News, No:465, 22.07.2017

¹⁹⁷ „Ces etudiants francais qui on choisi la Russie,“ Flora Moussa, Russia beyond, 08.09.2016

Tähelepanuväärseim programm hariduskoostöö vallas on ilmselt La Bourse de Gaulle ehk De Gaulle'i stipendium. Stipendiumi kodulehe sõnul on Venemaa kuvand Prantsusmaal sunnitud erapoolik ning taotleb lõigata Prantsusmaad oma loomulikust partnerist Venemaast. Stipendiumi eesmärgiks on lähendada Prantsusmaad ja Vene Föderatsiooni ning tekitada teineteisemõistmist. Programmi kaudu saab iga aasta 4-5 prantslast võimaluse läbida kultuurikümblus Venemaal kohates sealseid kõrgeid poliitika-, haridus-, kultuuri-, ja majandustegelasi. Stipendiumiga kaetakse kõik kaasnevad kulud. Kodulehe sõnul saavad need noored uusi teadmisi, et tulevikus paremini mõista kahe riigi omavahelisi suhteid ning seeläbi kaasa rääkida ja kaitsta prantsuse-vene sõprussidemeid. Stipendiumile kandideerimise tingimusteks on muuhulgas prantsuse kodakondsus, noorem kui 30 aastane täisealine ning aktiivsus poliitikas või kodanikuühiskonnas. Sealjuures vene keele oskus pole kohustuslik, hea inglise keele oskus tuleks kasuks. Bourse de Gaulle'i partneriteks on Vladimir Jakunini ja Thierry Marianiga seotud Prantsuse-Vene Dialoogi Assosatsiooni allorganisatsioon Cercle Puchkine, reisibüroo Russie Autrement ning ajakiri La Russie Francophone. La Bourse de Gaulle'iga sarnast programmi pakub ka Vene Kultuuri Keskus Pariisis, mis pakub 1-2 kuu pikkust keelekümbluse programmi suvekooli näol erinevates Venemaa ülikoolides. Programmi käigus kaetakse keelekursuste kulud ning vene viisa on tasuta, kuid muud kulud jäävad siiski tudengite endi kanda.

Infot mingisuguste Prantsusmaa poole suunatud erimeetmete kohta leida ei õnnestunud, aga üks võimalus on, et suurte Venemaa riiklike värbamisprojektide raames, mida eelpool mainitud, on loodud teatavad sisemised kvoodid näiteks tudengite päritoluriikide osas ning jäetakse võimalus seeläbi mingeid riike eelistada. See on muidugi kõigest hüpoteetiline spekulatsioon, millele kinnitust leida pole kahjuks võimalik. Ühtlasi ei olnud võimalik tuvastada koordineeritud Venemaa tegevust välisriikide ülikoolide suunal nagu seda teeb näiteks Hiina läbi Konfuutsiuse instituutide.¹⁹⁸ Venemaa strateegias tundub suurem rõhk olevat teadlaste ja akadeemikute kaasamisel, nagu näitavad nii mõnedki organisatsioonid - eeskätt IDC, millega teeb teiste seas koostööd Helene Carrere d'Encausse. Kuigi ei õnnestunud leida infot, mille abil annaks antud näidet Prantsusmaale kitsendada, kinnitavad hariduse olulisust Venemaa pehme jõu ja avaliku diplomaatia

¹⁹⁸ „China's Soft Power Campaign Extends Through Universities, Media to Tourism,“ Yu Jie, Radio Free Asia 26.07.2017

teostuses asjaolu, et erinevad organisatsioonid – nii antud peatükis kui ka eelpool toodud – kaasavad oma tegevuses sageli akadeemikuid, isegi kui organisatsioon ise, nagu näiteks Prantsuse-Vene Dialoogi ühendus, on oma põhitegevuses näiteks majanduskeskne. Veel kinnitavad hariduse olulisust pehme jõu vektorina Venemaa investeeringud, valmisolek ning aktiivne välistudengite värbamine.

Kokkuvõte

Uurimustöö alguses püstitati hüpotees, et Ukraina konflikt ning Krimmi annekteerimise taustal on Venemaa oma pehme jõu ja avaliku diplomaatia intensiivsust Prantsusmaal tõstnud ning kanaleid mitmekesistatanud ning selle hüpoteesi kinnitamiseks või ümberlükkamiseks lähtusime pehme jõu, avaliku diplomaatia ning nutika jõu terminitest ning operatsionaliseerisime need läbi protsessianalüüsi. Empiirikas kogutud info kinnitas see-eest üsna üheselt, et Venemaa on oma pehme jõu meetmeid arendanud juba enne Ukraina konflikti ning relevantset isikud ja organisatsioonid on olnud Prantsusmaal aktiivsed juba märksa pikemat aega. Seega hüpotees, et Venemaa aktiveerus alles 2014. aastal arenenud Ukraina konflikti alguses on ümber lükatud ning kui üldse on võimalik Venemaa pehme jõu ja avaliku diplomaatia rakenduse aktiveerumist ajaliselt määrata siis on selleks 2008. aastal toimunud Gruusia konflikt. Küll aga näitas töö empiiriline osa, kuivõrd mitmekesine on Venemaa mõjutustegevus Prantsusmaal, milliseid kanaleid selleks kasutatakse ning kuivõrd edukalt.

Eesti välispoliitilises diskursuses analüüsitakse Venemaad pigem harva pehme jõu või avaliku diplomaatia seisukohast - pigem keskendutakse selle sõjalisele tegevusele, libauudiste levitamisele või küberrünnakutele, kuid Venemaa pehme jõu ja avaliku diplomaatia kasvavat võimekust kinnitavad ka erinevad uuringud, sealhulgas näiteks Portlandi ja USC Center on Public Diplomacy koostatud The Soft Power 30¹⁹⁹, mille üldarvestuses paigutub Venemaa 26-ndale kohale. Märkimisväärne on see, et Venemaa murdis esmakordselt antud edetabelisse aastal 2016, Ukraina ja Süüria konfliktide arenenud rahvusvaheliste pingete. Soft Power 30 raporti hinnangul on Venemaa pehmes jõus olnud oluline roll nii Putini võimu kuvandil, aga ka Venemaa aktiivsel sekkumisel Süürias, aga eraldi tuuakse välja kultuuri kui pehme jõu vektori mõju. Veel näitab Soft Power 30 raport, et üks Venemaa pehme jõu tugevustest on proaktiivne diplomaatiline, tegusad saatkonnad ning nende tihedad koostöösidemed partneritega sihtriikides, sealjuures Venemaa nõrkusena tuuakse administratsiooni ja valitsuse kehva maine. Laias laastus kinnitab Soft Power 30 järeldusi ka antud uurimustöö Prantsusmaa pinnal –

¹⁹⁹ <https://uscpublicdiplomacy.org/story/out-now-2017-soft-power-30> (külastatud 21.05.2018)

Venemaa kultuur ning võimu kuvand on iseenesest prantslastele meeltnööda, kuid paradoksaalselt ei kaasne sellega usaldus või soosing Venemaa võimuaparaadi suhtes.

Järeldused ja edasised uurimisvaldkonnad

Antud uurimustöö mahukus näitab, kuivõrd keeruline on teostada koherentset analüüsi pehme jõu ja avaliku diplomaatia rollist ja väljunditest Venemaa välispoliitikas ja seda kitsalt vaid Prantsusmaa näitel. Nagu uurimustöös korduvalt võis järeldada, on Prantsusmaal Venemaa välispoliitikas vägagi oluline roll, millest tulenevalt on Venemaa Prantsusmaa puhul rakendanud ka spetsiifilist lähenemist. Hea näide Venemaa pehme jõu spetsiifikast Prantsusmaa suunal on Õigeusu rakendamine pehme jõu ja avaliku diplomaatia vektorina, kuna mõistetakse, et sellega seob ühest küljest kohalikku diasporaad ning teisalt loob selle abil Venemaale printsiipiaalse ja konservatiivse kuvandi, mis paljusid prantslasi kõnetab.

Majandust ja poliitikat käsitlevates peatükkides joonistusid selgemalt välja jõujooned ja kanalid, mis juhtisid kommunikatsiooni ning riikidevahelisi suhteid poliitiliste ja majanduslike huvide ristteel. Kohati olid inimesed ja organisatsioonid antud valdkondades omavahel nii tihedalt läbi põimunud, et oli üsna keeruline defineerida, kust lõppeb poliitika ning algavad majandushuvid. Kui me näiteks käsitleme Moskva suhteid FN-iga siis enamasti oleme me näinud selle eesmärgina destabiliseerida Prantsusmaad, kuid Samas nägime ka, et FN-il on olnud oma roll poliitilise debati juhtimises nii, et see ka Venemaa majanduslikke huve toetaks, nagu sanktsioonide või Mistralite puhul on näha. Venemaa pehme jõu agendid organisatsioonide näol on tõestanud oma võimekust otsustajate vaheliste sildade loomisel.

Opereerimine meedias näitas ühest küljest, kuivõrd mitmekülgne on Venemaa mõjutustegevus antud valdkonnas ning kuidas ühest küljest opereeritakse nišiväljaannetega ning samas ehitatakse üles võimsat meediamasinat RT ja Sputniku näol. Erinevate väljundite omavaheline kombineerimine ning samas ulatuslikud investeeringud riikliku meediaaparaadi arendamisesse kinnitavad ühest küljest Venemaa pehme jõu ja avaliku diplomaatia strateegia taktikalist paindlikkust ning teisalt järjekindlust ning valmisolekut hakata läbi oma kanalite üha enam Prantsusmaa avalikku arvamust mõjutama ning seeläbi Venemaa suunalist soosingut kasvatama.

Teoreetilist raamistikku kirjeldavas osas sai ühe terminina ära markeeritud ka nutikas jõud e. smart power, mille mainimist empiirilises osas sai teadlikult välditud, sest selle termini tõeline tähtsus avaldub alles siis kui vaadelda tervikpilti. Nimelt on soft power, eriti Nye käsitluses, oma ülesehituselt liiga konfliktne toore jõu e. hard power-iga, eriti kui me vaatleme Venemaa välispoliitilist tegevust. Venemaa pehme jõud ning avalik diplomaatia on olemuslikult tugevas seoses selle sõjalise võimekuse ja selle rakendamisega. Venemaa nutikas jõud väljendubki selles, et riigi kuvandi ülesehitamisel on teadlikult kasutatud selle sõjalist tegevust ja sekkumist kui testamenti riigi võimekusest. On kriitikuid, kes Venemaad analüüsides kasutavad näiteks argumenti, et oma majandusliku koguprodukti poolest on Venemaa võrreldav Itaaliaga ning isegi kui see vastab numbrites tõele siis vaatamata sellele tajub rahvusvaheline üldsus Venemaad märksa olulisema tegurina rahvusvahelises poliitikas võrrelduna Itaaliaga. Seega Venemaa nutikas jõud tähendab sisuliselt kuvandit ja rahvusvahelist positsiooni, mis Prantsusmaal, aga ka mujal, on suuresti üles ehitatud selle riigi võimsusele ja võimekusele tegutseda. Just Venemaa tõttu on näha vajadust nutika jõu mõiste arendamise järele ning ühtlasi annab Venemaa välispoliitiline tegevus piisavalt ainet säärase teadustöö sidumiseks praktikaga.

Teine oluline järeldus, milleni käesolev uurimustöö jõudis on asjaolu, et hüpotees Venemaa pehme jõu ja avaliku diplomaatia elavnemisest Krimmi annekteerimise ja Ukraina konflikti taustal ei pea paika, sest Venemaa administratsioon teadvustas pehmet jõudu väljakutsena juba märksa varem ning olulisteks murdepunktideks on sealjuures 2008. aasta Gruusia konflikt ning Putini naasmine presidendivõimule 2012. aastal. Enamik vaadeldud organisatsioone on oma tegevust alustanud märksa varem kui 2014, näiteks Russki Mir loodi Putini ukaasiga 2007-ndal aastal ning Medvedevi administratsioon asutas Rossotrudnichestvo sellisel kujul 2008 aastal. Prantsusmaale suunatud võrgustikest näeme, et üks aktiivsemaid, Association Dialogue Franco-Russe loodi juba 2004. aastal, IDC alustas oma tegevust 2008. aastal, CCI France-Russie 2006. aastal ning selle mõttekoda l'Observatoire asutati 2012. aastal.

Kuigi töö hüpotees ei pidanud püstitatud kujul paika, andis uurimustöö ikkagi ülevaate sellest, kuidas Venemaa on oma taktikat kohaldanud lähtuvalt muutuvast keskkonnast ning kui näiteks varem panustati ainult ühendustele ja mõttekodadele siis Ukraina konflikti järgselt on Venemaa hakanud panustama üha enam massimeediasse ning vene

keele levikusse. Teadustööna ning laiema Eesti välispoliitilise arutelu seisukohast võiks antud töö väärtus seisneda eelkõige selles, et saame oma Venemaa analüüsis võtta uue vaatenurga ja näha laiemat pilti. Näiteks näitas töö, kuidas Venemaa administratsioon on suutnud algupäraselt majanduslikel kaalutlustel loodud riikidevahelisi valitsusväliseid organisatsioone rakendada oma välissuhetes Prantsusmaaga, andes oma majandusdiplomaatia agentidele selgelt poliitiliselt laetud sisuelement. Sarnast taktilalist arengut võis tuvastada ka Venemaa kultuuridiplomaatia strateegias. Mõistmine sellest, kuidas Venemaa oma mõjutustegevuses välismaal opereerib, võimaldab meil:

- A) Kohandada oma välispoliitikat ja diplomaatilise võrgustiku tegevusi sihtriikides vastavalt tagades niimoodi Eesti riiklike huvide parema esindatuse, antud juhul näiteks Pariisis, mis on Euroopa Liidu mõttes saamas üha olulisemaks jõukeskuseks.
- B) Vaadelda Venemaa tegevust ka Eestist lähtudes kitsalt julgeolekupoliitika asemel pehme ja nutika jõu ning avaliku diplomaatia printsiipidest ja kohaldades ka enda tegevusi vastavalt.
- C) Ennetada Venemaa säärast mõjutustegevust Eestis. Venemaa pehme jõu peamise mõjutusvahendina, ning seetõttu ka riskitegurina, oleme harjunud nägema vene riigimeediat ning selle olulist rolli meie vene keelt kõneleva vähemuse seas. Sisekaemus Venemaa tegevusse Prantsusmaal võimaldab ehk paremini mõista seda, milliseid mõjutusmeetmeid Venemaa tulevikus oma lähisvälismaal võiks kasutada.

Antud uurimustöö pinnalt võiks oletada, et edasises teadustöös tasuks edasi uurida:

- A) Millised on Venemaa pehme jõu iseärasused teistes Euroopa riikides, näiteks Saksamaal ja UK-s
- B) Arendada Venemaa pinnal nutika jõu (ingl. k. *smart power*) raamistikku ja sisu, sest Venemaa tegevus ja võrgustikud pakuvad selleks head empiirilist põhja
- C) Vaadelda läbi võrdleva analüüsi näiteks Venemaa ja Hiina pehme ja nutika jõu ning avaliku diplomaatia praktikaid.

INSTRUMENTALIZATION OF SOFT POWER AND PUBLIC DIPLOMACY IN RUSSIA'S FOREIGN POLICY TOWARDS FRANCE

Vootele Päi

Summary

On the offset of Ukrainian crisis, annexation of Crimea and Russia's involvement in Syrian crisis, the role of Russia in international relations has increased significantly. However, the analysis of Russian foreign policy tends to focus primarily on its military capabilities and resources, thus hard power, rather than looking its activities abroad thorough the terminologies of soft power, public diplomacy and smart power. Analyzing Russian influence politics thorough the forementioned terminologies would give a more objective and a broader view of soft power in Russian foreign policy.

For their historic, cultural and economical connections, France and Russia seem to share a special relationship and for Russia, France is the balancing actor in international relations. Thus Russian administration and its collaborators have applied a variety of methods when trying to voice Russian positions and perspectives in French society. In application of its soft power in France, Russia can benefit for several advantages such as an active Russian diaspora and tense economical ties which allow Russia to deliver its perspectives and interest on the higher societal level as in politics, business/trade and academia. To widen its influence, especially on the more broader and public level, Russia has launched several state-controlled media projects that are now active in France.

This paper posts a hypotethis that due to conflicts in Ukraine and Syria and Russia's role in them, Russia had to boost its soft power and public diplomacy abroad, including in France, to maintain its influence in international politics and voice its positions and messages to audiences abroad. The empirical part of the work analysed, using process tracing methodology, the influence of Russian soft power and public diplomacy in France. The paper concludes that Russian influence politics thorough soft power and public diplomacy did not, in fact, develop in recent years due to its involvement in Ukraine and

Syria, but Russia's foreign policy pivot towards soft power and public diplomacy already happened in the second half of 2000's, as an aftermath to Georgian conflict, where Russia's international image was severely damaged.

If anything, the soft power network that Russia has established in France was rather one of the enablers or supporters for its involvement in Ukraine and Syria as developed networks of organizations and spokespeople made it possible for Russia to deliver its positions to the wider audience in France.

Main challenges in the process of concluding this research paper can be attributed to the level of complexity and interconnectivity of Russian soft power and public diplomacy elements and agents in France. As the empirical part approached to the topic thorough analysing Russia's influence in French politics, economy, media and culture, it became evident that same organizations, and often same people, were operating in a multitude of functions. The research also showed how Russia has been successful in operationalizing its bilateral organizations for a political agenda as several organizations, initially oriented on trade and business, have been activated as channels of political communication to replace and compensate the traditional diplomacy while it is under severe pressure due to several conflicts and ongoing economical sanctions.

Research paper concludes that studying the Russian soft power in French case gives us an opportunity to look at Russian soft power at its complexity on a subject, France, which is of utmost of importance for Russia. As said, Russia sees France as a priority as it believes the most efficient way to influence EU and NATO policies is to do that thorough France. The vast empirical part provides reader also with a plentitude of examples on how Russia has built its soft power in France thorough many vectors, including religion and culture and has been successful in positioning itself as the stronghold of traditional western Christian values and culture.

Paper also concludes a few potential topics for future research:

- D) What are the specifics of Russia's soft power in other European countries, such as Germany and UK, where the society and historic relations can significantly differ from the French context

- E) To develop the theory of smart power thorough the example of Russia as it has been quite successfully aplying it providing a good empirical basis for further research on smart power
- F) To observe thorough comparative analysis, for example, Russia's and China's soft and smart power practices.

Kasutatud kirjandus

1. Abbott, Andrew. 1992 „From Causes to Events: Notes on Narrative Positivism“, Abbott, A. Sociological Methods and Research vol. 20, 1992, lk. 55
2. Agence France Presse (AFP), 2014. „Philippe de Villiers apporte son Puy du Fou a Poutine,“ 15. august. http://www.liberation.fr/france/2014/08/15/philippe-de-villiers-rencontre-poutine-en-crimee_1081180 (külastatud 21. mai 2018)
3. Agence France Presse (AFP), 2014. „Philippe de Villiers apporte son Puy du Fou a Poutine,“ 15. august. http://www.liberation.fr/france/2014/08/15/philippe-de-villiers-rencontre-poutine-en-crimee_1081180 (külastatud 21. mai 2018)
4. Agence France Presse (AFP), 2015. „Emprunt russe: le FN se tourne vers l’Est pour se financer,“ 26. november
5. Ajaloolise Tõe Fondi veebileht - <http://www.fiip.ru/about/> (külastatud 19.05.2018)
6. Alandete, David. 2018. „Which European democracies are best combating Russian disinformation?“ El Pais, 13. mai
7. Alliance Francaise kodulehekül <https://www.alliancefr.org/fr/qui-sommes-nous/alliance-francaise-paris-ile-de-france> (külastatud 19.05.2018)
8. Aschehoug, Andrew-Sebastien. 2015. „Les poupees russes de la propaganda de Poutine en France“, 11. veebruar, <http://www.slate.fr/story/97835/IDC-russie-france-poutine> (külastatud 21. mai 2018)
9. Association Dialogue Franco-Russe veebileht <http://dialoguefrancorusse.com> (külastatud 21. mai 2018)
10. Baev, Pavel. 2018 „La France, une opportunité pour Vladimir Poutine,“ <https://www.ifri.org/fr/espace-media/lifri-medias/france-une-opportunite-vladimir-poutine> (külastatud 20. mai, 2018)
11. Baratz, P. Morton S. 1962. „Two Faces of Power,“ The American Political Science Review, Volume 56, Issue 4
12. Bigg, Claire. 2015. „Crimea Visit Spotlights Kremlin Sympathies Beyond French Fringes,“ RadioFreeEurope RadioLiberty, 29. juuli <https://www.rferl.org/a/crimea-visit-spotlights-kremlin-sympathies-beyond-french-fringes/27159124.html> (külastatud 21. mai 2018)
13. Breen, Julia. 2011. „Prince agent de liaison,“ Le Courrier De Russie, 1. september
14. Brosse, Julie. 2014. „Sanctions economiques envers la Russie: qui a le plus a perdre?“ l’Express, 21. m  rts
15. Седмица.Ру, 2017. „Опубликованы данные о современном состоянии православной общины во Франции,“ 23. juuni. <https://www.sedmitza.ru/text/7363779.html> (külastatud 21. mai 2018)
16. Centre for East European Policy Studies. 2010. „Russia’s Instrument of Influence“, 12. m  rts, <http://appc.lv/eng/soft-power-russias-instrument-of-influence/> (külastatud 20. mai, 2018)
17. Cercle Kondratieff veebileht - <http://www.cercle-kondratieff.com/activites/publications-periodiques/flash-info/2017-12-31-publication-listes-des-membres-31-decembre-> (külastatud 21. mai 2018)

18. Chazan, David. 2014. „French politician defends plan for Crimean theme park,“ The Telegraph, 16. august
19. Collier, David. 2011. „Understanding Process Tracing,“ Political Science and Politics, vol. 44, issue 4, lk. 823
20. Colonna, Antoine. 2017, „Heureux comme Dieu dans la Russie de Poutine,“ Valeurs Actuelles, 5. september
21. Comite Valmy veebileht - <http://www.comite-valmy.org/spip.php?article6031> (külastatud 21. mai 2018)
22. Cull, Nicholas J. 2006. „Public diplomacy before Gullion: the evolution of a phrase,“ USC Denter on Public Diplomacy, 18. aprill. <https://uscpublicdiplomacy.org/blog/public-diplomacy-gullion-evolution-phrase> (külastatud 20. mai, 2018)
23. Cercle Pouchkine veebileht <https://www.cerclepouchkine.com/copie-de-conference-gilles-remy> (külastatud 19.05.2018)
24. Dahl, Robert A. 1963. Modern Political Analysis, Prentice-Hall
25. Demidoff, Maureen. 2014. „La communauté russe en France est „eclectique“,“ Russie Info, 30. oktoober
26. Digital TV Europe, 2017. „RT France to go live by year-end,“ 13. oktoober. <https://www.digitaltveurope.com/2017/10/13/rt-france-to-go-live-by-year-end/> (külastatud 21. mai 2018)
27. Dimitrova, A. Frear, M. Mazepus, H. Toshkov, D. Boroda, M. Chulitskaya, T. Grytsenko, O. Munteanu, I. Parvan, T. Ramasheuskaya, I. „The Elements of Russia’s Soft Power,“ EU-STRAT, No.4, juuni lk. 22
28. Duparc, Agathe. 2016. „Les casseroles de Konstantin Malofeev, oligarque russe soutien du Front National,“ Mediapart, 21. veebruar. <https://www.mediapart.fr/journal/international/210216/les-casseroles-de-konstantin-malofeev-oligarque-russe-soutien-du-front-national?onglet=full> (külastatud 21. mai 2018)
29. Dziadul, Chris. 2015. „RT tightens its belt,“ Broadband TV News, 8. aprill.
30. Duparc, Agathe. 2016. „L’Oligarque Timchenko Prospere en Russie et Etend ses Reseaux en France,“ Mediapart, 16. juuni. <https://www.mediapart.fr/journal/international/160616/l-oligarque-timtchenko-prospere-en-russie-et-etend-ses-reseaux-en-france?onglet=full> (külastatud 21. mai 2018)
31. Eschapasse, Badouin. 2016. „La Russie muscle son soft power a Paris,“ Le Point, 17. detsember
32. European Institute. 2016. „Perspectives: Russia boosts its influence in France“, juuli, <http://www.europeaninstitute.org/index.php/ei-blog/286-european-affairs/ea-july-2016/2174-perspectives-russia-boosts-its-influence-in-france> (külastatud 21. mai 2018)
33. European Jewish Congress, 2017. „Boss of French far right radio station fined for racist incitement,“ 26. jaanuar. <https://eurojewcong.org/news/communities-news/france/boss-of-french-far-right-radio-station-fined-for-racist-incitement/> (külastatud 21. mai 2018)

34. France24. 2016 „Groupe Total: nous sommes toujours engages en Russie malgre les sanctions,“ 22. jaanuar. <https://www.youtube.com/watch?v=MGgNn2FKZFc> (külastatud 21. mai 2018)
35. Feifer, G. 2015. „Putin’s White Guard,“ 23. märts. <https://www.foreignaffairs.com/articles/russian-federation/2015-03-23/putins-white-guard> (külastatud 21. mai 2018)
36. Ferguson, Niall. 2003 „Think Again: Power“ Foreign Policy, Jan/Feb
37. Garcin, Wladimir. 2014. „Jacques Myard: Les sanctions contre la Russie sont suicidaires pour la France et l’Europe,“ Le Figaro, 8. august
38. Gauchon, Pascal. 2016. „Retour au XIXe siecle,“ Revue Conflits, no.11, 10. oktoober
39. Glyden, Alex. 2016. „Vladimir Iakunin: les Russes ont change le cours de la guerre en Syrie,“ l’Express, 23. veebruar
40. Harding, Luke. 2014. „We should beware Russia’s links with Europe’s right,“ The Guardian, 8. detsember
41. Henin, Nicolas. 2016. *La France Russe*, Favard
42. Hermitage Plaza veebileht - <http://hermitage.fr/ipad/fr/plaza/le-concept/introduction.html> (külastatud 21. mai 2018)
43. Infos-Russes veebileht <http://infos-russes.com/notre-projet/> (külastatud 21. mai 2018)
44. Interfax. 2012. Путин поправил где надо, Interfax, 10. juuli
45. Ipsos/Steria uuring „Nouvelle fractures francaises, resultats et analyse de l’enquete Ipsos/Steria“ 2014. <https://www.ipsos.com/fr-fr/nouvelles-fractures-francaises-resultats-et-analyse-de-lenquete-ipsos-steria> (külastatud 21. mai 2018)
46. Institut Diderot. 2015. „l’Avenir des relations franco-russes“, Les Carnets des dialogues du matin
47. Intervjuu kindral Didier Tauzin’iga - <https://www.youtube.com/watch?v=Omz5Ou5ph8Q> (külastatud 21. mai 2018)
48. Iouanov, Boris. 2018. „Russia Today, television non grata en France,“ Le Courrier de Russie, 25. jaanuar. <https://www.lecourrierderussie.com/opinions/2018/01/russia-today-television-non-grata-france/> (külastatud 21. mai 2018)
49. Jie, Yu. 2017. „China’s Soft Power Campaign Extends Through Universities, Media to Tourism,“ Radio Free Asia 26. juuni. <https://www.rfa.org/english/news/china/soft-power-07262017133314.html> (külastatud 21. mai 2018)
50. Jauvert, Vincent. 2014. „Poutine et le FN: revelations sur les reseaux russes des Le Pen,“ Nouvel Observatoire, 27. november
51. Khodorkovsky.com, 2018. „Polls Show Conservative Attitudes On The Rise In Russian Society,“ oktoober. <https://www.khodorkovsky.com/polls-show-conservative-attitudes-rise-russian-society/> (külastatud 21. mai 2018)
52. Kremlin.ru. 2012. „Meeting with Russian ambassadors and permanent representatives in International organisations,“ stenogramm, 9. juuli
53. Kostjuk, Ruslan. 2015 „La visite des deputes francais en Crimée cree un nouveau schisme,“ Russia Beyond the Headlines, 27. juuli

- https://fr.rbth.com/2015/07/27/la-visite-des-deputes-francais-en-crimee-cree-un-nouveau-schisme_327815 (külastatud 21. mai 2018)
54. Laruelle, Marlene. 2018. „Russian Soft Power in France: Assessing Moscow’s Cultural and Business Para-diplomacy,“ https://www.carnegiecouncil.org/publications/articles_papers_reports/russian-soft-power-in-france (külastatud 20. mai, 2018)
 55. La Russie Aujord’hui väljaanne - <http://www.lefigaro.fr/publireddactionnel/larussiedaujourdhui/economie.php> (külastatud 21. mai 2018)
 56. Le Conseil Economique veebileht - <https://www.ccifr.ru/fr/le-conseil-economique/conseil-economique> (külastatud 21. mai 2018)
 57. Lee, Geun. 2005 *A Theory of Soft Power in International Politics: A Preliminary Attempt*, Kukje Jiyeok Yongu
 58. Lee, Geun. 2009. „A theory of Soft Power and Korea’s Soft Power Strategy,“ Korean Journal of Defence Analysis, Vol. 21
 59. Le Figaro. 2014. „Emprunt russe du FN: la structure intermediaire a touche 140 000 euros,“ Le Scan Politique, 25. november
 60. Leonard, M. Stead, C. Smewing, C. 2002. „Public Diplomacy“, The Foreign Policy Centre
 61. Lerin, V. Arthur Bramsen, Mathilde de Gournay, Yasmine Douadi, Antoine Reverdy. 2017. „Les Strategies d’Influence Culturelle Exterieur de la Russie,“ Infoguerre, Ecole de Guerre Economique. <https://infoguerre.fr/2018/02/strategies-dinfluence-culturelle-exterieure-de-russie/> (külastatud 21. mai 2018)
 62. Le Parisien. 2015. „Parlementaires francais en Crimee: une mission tres embarrassante,“ Le Parisien, 26. juuli
 63. Le Parisien, 2018. „Macron veut une loi pour lutter contre les fake news sur internet,“ 3. jaanuar
 64. Le Point, 2017. „En France ces orthodoxes russes qui cultivent leur singularite loin de Moscou,“ 22. oktoober
 65. Les Echos. 2015, „La Chaine Russia Today se renforce en France“, 6. oktoober. https://www.lesechos.fr/06/10/2015/lesechos.fr/021382869200_russia-today-se-renforce-en-france.htm (külastatud 21. mai 2018)
 66. L’Express, 2017. „Pour leur premiere rencontre, Macron invite Poutine a Versailles,“ 22. mai
 67. Lloyd, J. Litinova, D. 2018. „The Reality of Russian Soft Power,“ The American Interest, 21. märts.
 68. L’Observatoire veebileht - <http://obsfr.ru/fr/events.html> (külastatud 21. mai 2018)
 69. Loukianov, Fjodor. 2013. „Les paradoxes du soft power russe,“ Revue internationale et strategique, 2013/4 (n° 92), lk. 147-156
 70. Lukes, S. 2005. „Power: A Radical View,“ Palgrave Macmillan
 71. Maack, Mary N. 2001. "Books and Libraries as Instruments of Cultural Diplomacy in Francophone Africa during the Cold War," Libraries & Culture 36, no. 1 (Talv 2001) lk.59

72. Mahoney, J. 2012. „The Logic of Process Tracing Tests in the Social Sciences“, Sociological Methods & Research, Vol. 41
73. Marange, Celine. 2017 „Les Strategies et les pratiques d'influence de la Russie,“ https://www.penseemiliterre.fr/plugins/cdec/pdf/to_pdf.php?entry=219 (külastatud 20. mai, 2018)
74. Mediametrie igakuine meediaülevaade, 2-29 aprill 2018, <http://www.mediametrie.fr/television/communiques/l-audience-de-la-television-au-mois-d-avril-2018.php?id=1876> (külastatud 21. mai 2018)
75. Meyer, Anne. 2014. „Seduit par Poutine, Philippe de Villiers exporte le Puy du Fou en Crimée,“ AFP, 15. august. <http://www.lapresse.ca/voyage/destinations/europe/russie/201408/15/01-4792078-seduit-par-poutine-philippe-de-villiers-exporte-le-puy-du-fou-en-crimée.php> (külastatud 21. mai 2018)
76. Michel, Anne. Gatinois, Claire. 2014. „La diplomatie du business,“ Anne Michel, Claire Gatinois, Le Monde, 18. november
77. Mielcarek, Romain. 2013. „Voulez-Vous publier une tribune de Vladimir Poutine?“ Slate.fr, 14. oktoober. <http://www.slate.fr/story/78694/vladimir-poutine-tribunes-new-york-times> (külastatud 21. mai 2018)
78. Monin, Jaques. 2015. „Enquete sur les reseaux russes en France,“ France Inter, 27. november. <https://www.franceinter.fr/emissions/l-enquete/l-enquete-27-novembre-2015> (külastatud 21. mai 2018)
79. Moussa, Flora. 2016. „Ces etudiants francais qui on choisi la Russie,“ Russia Beyond, 08. september. https://fr.rbth.com/ps/2016/09/08/ces-etudiants-francais-qui-ont-choisi-la-russie_628217 (külastatud 21. mai 2018)
80. Nelson, E. Orttung, R. Livshen, A. 2015 „Measuring RT's Impact on YouTube,“ Russian Analytical Digest, No. 177, 8. detsember
81. Nexon, Marc. 2016. „Francois Fillon, l'ami de Vladimir Poutine,“ Le Point, 21. november
82. Nonjon, Adrien. 2016. „La France et l'Orthodoxie Russe: un lien historique empreint de „soft power““, Hajde.fr, 10. oktoober. <http://hajde.fr/2016/11/10/la-france-et-lorthodoxie-russe-un-lien-historique-empreint-de-soft-power/> (külastatud 21. mai 2018)
83. Nye, J. S. Jr. 1990. *Bound to Lead: The Changing Nature of American Power*, New York: Basic Books
84. Nye, Joseph. 1990. „Soft Power“ Foreign Policy, Vol. 80
85. Nye J. 2002. *The Paradox of American Power*, Oxford: Oxford University Press, lk. 8
86. Nye, J. Held, D. Koenig-Archibugi, M. 2004. „Hard Power, Soft Power, and the War on Terrorism,“ American Power in the 21st Century, Polity
87. Pietralunga, Cedric. Gallois, Dominique. 2015. „Henri Proglio renonce a la presidence de Thales,“ Le Monde, 12. mai
88. Poujade, Oliver. 2018. „Affaire Skripal: qui sont les quatre russes expulsés par la France?“ France Inter, 29. märts <https://www.franceinter.fr/monde/affaire-skripal-qui-sont-les-quatre-diplomates-russes-expulses-par-la-france> (külastatud 21. mai 2018)

89. Prantsusmaa Saatkond Vene Föderatsiooni juures, veebileht - <https://ru.ambafrance.org/Cloture-de-l-annee-franco-russe-du-tourisme-culturel-2016-2017-7-et-8-decembre> (külastatud 21. mai 2018)
90. Prantsusmaa senati eelnõu – „Projet de loi de finances pour 2017 : Action extérieure de l'État : diplomatie culturelle et d'influence“ <http://www.senat.fr/rap/a16-142-2/a16-142-2.html> (külastatud 21. mai 2018)
91. Prantsuse-Venemaa kaubanduskoja veebileht - <https://www.ccifr.ru/fr/la-chambre/presentation/conseil-dadministration> (külastatud 20.05.2018)
92. Public Diplomacy Alumni Association kodulehekülg <http://www.publicdiplomacy.org/archives/1.htm> (külastatud 19.05.2018)
93. Püha Andrease Fondi veebileht - <http://www.st-andrew-foundation.org/about-found/> (külastatud 21. mai 2018)
94. Püha Andrease Fondi avalik raport 2014-2016, <http://www.st-andrew-foundation.org/english-documents-reports/> (külastatud 21. mai 2018)
95. Quenelle, Benjamin. 2015. „Emmanuel Quidet, le Français qui monte dans les milieux russes,“ Les Echos, 26. mai
96. Quenelle, Benjamin. 2016. „Les deux facettes de la relation franco-russe,“ Les Echos, 24. juuni
97. Quenelle, Benjamin. 2017. „France-Russie: Les relations économiques et culturelles résistent à la crise,“ Les Echos, 28. mai
98. RadioFreeEurope RadioLiberty, 2017. „Russia's RT Launches New French Language Channel Despite „Propaganda“ Charges,“ 19. detsember. <https://www.rferl.org/a/russia-today-rt-launches-new-french-language-channel-paris-despite-propaganda-charges-macron/28926043.html> (külastatud 21. mai 2018)
99. Retailleau, Bruno. 2018. „Russie: evitons de donner les leçons!“ Valeurs Actuelles, 22. märts
100. Revue Conflits, 2018. „Méfiez vous des rêves,“ juhtkiri, no. 7, 15. märts
101. Rossotrudnitchestvo koduleht - <http://www.rs.gov.ru/en/about> (külastatud 21. mai 2018)
102. RT France YouTube kanal - <https://www.youtube.com/user/rtenfrancais> (külastatud 21. mai 2018)
103. RT France, 2018. „100 millions de telespectateurs: l'audience hebdomadaire de RT en hausse de plus de 30% depuis 2015,“ 3. aprill. <https://francais.rt.com/rt-vous-parle/49407-sondage-ipsos-audience-internationale-rt-plus-que-triple-depuis-2015> (külastatud 21. mai 2018)
104. Ruptures intervjuu John Lauglandiga - <http://www.idc-europe.org/fr/John-Laughland-intervient-dans-un-debat-sur-la-souverainete-en-Europe--organise-par-le-journal--Ruptures-> (külastatud 21. mai 2018)
105. Russia Beyond the Headlines. 2016. „Pushkin Institute opens in Paris to teach Russian,“ november, https://www.rbth.com/news/2016/11/16/pushkin-institute-opens-in-paris-to-teach-russian_648151 (külastatud 21. mai 2018)
106. Russia Beyond the Headlines. 2016. „Prince Romanov sees opening of Russian Center in Paris as milestone event,“ oktoober,

- https://www.rbth.com/news/2016/10/17/prince-romanov-sees-opening-of-russian-center-in-paris-as-milestone-event_639613 (külastatud 21. mai 2018)
107. Russia Today. 2012. „Russia and the changing world.“ 27. veebruar
 108. Rutenberg, Jim. 2017. „RT, Sputnik and Russia’s New Theory of War,“ New York Times, 13. september
 109. Samuel, Henry. 2017. „Macron slams Russian media „lies“ during muscular Exchange with Putin at Versailles,“ The Telegraph, 29. mai
 110. Santini, Sylvie. 2014. „Incroyable Histoire de la Cathedrale Orthodoxe en Plein Paris,“ Vanity Fair, juuni
 111. Seddon, Max. 2016. „Russia’s chief internet censor enlists China’s know-how,“ Financial Times, 27. aprill
 112. Sevcova, G. M. 2017. „What does Russia do to promote the Russian Language?“, The Language Industry. <https://www.thelanguageindustry.eu/en/taal-beleid/3555-what-actions-does-russia-take-to-promote-the-russian-language> (külastatud 21. mai 2018)
 113. Shekhovtsov, Anton. 2017. „Profile: Konstantin Malofeev,“ Underminers.info, 3. detsember. <https://www.underminers.info/publications/2017/12/5/profile-konstantin-malofeev> (külastatud 21. mai 2018)
 114. Smolar, Piotr. 2009. „L’Eglise Russe en quete d’influence,“ Le Monde, 4. veebruar
 115. Sputnik, 2017. „Ex-French Economy Minister Macron Could Be US Agent Lobbying Banks’ Interests,“ 4. veebruar. <https://sputniknews.com/analysis/201702041050340451-macron-us-agent-dhuicq/> (külastatud 21. mai 2018)
 116. Sputnik, 2017. „French Public Activists Demand RT France’s Broadcasting Licence Be Revoked,“ 21. detsember. <https://sputniknews.com/europe/201712211060185453-france-rt-licence-broadcasting-critics/> (külastatud 21. mai 2018)
 117. Sputnik, 2016. „La Russie invite 15.000 etrangers a etudier gratuitement dans ses universites,“ 09. märts. <https://fr.sputniknews.com/russie/201603091023226178-russie-education-universites-etrangers/> (külastatud 21. mai 2018)
 118. Stanko, Katarzyna. 2017. „France is investing in Russia without reluctance,“ Financialobserver.eu, 15. august. <https://financialobserver.eu/cse-and-cis/france-is-investing-in-russia-without-reluctance/> (külastatud 21. mai 2018)
 119. Statista.com veebileht - <https://www.statista.com/statistics/381685/audience-share-of-tv-channels-in-france/> (külastatud 21. mai 2018)
 120. Stille, Alexander. 2014. „An Anti-Gay-Marriage Tea Party, French Style?,“ The New Yorker, 18. märts
 121. Suslov, Mikhail. 2017 „Russian World: Russia’s Policy towards its Diaspora,“ IFRI, lk. 23

122. Thorm, Françoise. 2016. „The Institute for Statecraft“, 15. juuni <http://www.statecraft.org.uk/research/russian-party-france> (külastatud 21. mai 2018)
123. Toranian, V. 2015. „Entretien avec Helene Carrere d'Encausse“, *Revue des deux mondes*, september
124. Torossian, Ronn. 2015. „Russia and Putin Are Winning the Public Relations War“, *Observer*, 11. november
125. UNFR CEI EB veebileht http://francerussie.cei.free.fr/p_associations.htm (külastatud 21. mai 2018)
126. USC Center on Public Diplomacy Soft Power 30 2017 raport - <https://uscpublicdiplomacy.org/story/out-now-2017-soft-power-30> (külastatud 21.05.2018)
127. Van Evera, Stephen. 2011. „Understanding Process Tracing“, *Political Science & Politics*, Vol. 44, issue 4, lk 823-830
128. Van Herpen, M.H. 2016. *Putin's Propaganda Machine: Soft Power and Russian Foreign Policy*. London: Rowman & Littlefield
129. Vene Föderatsiooni kaubandusmissiooni veebileht - http://france.ved.gov.ru/fr/about_trade_mission (külastatud 21. mai 2018)
130. Vene Föderatsiooni Keskpanga väliskaubanduse aruanne - http://www.cbr.ru/statistics/credit_statistics/direct_investment/10-dir_inv.xlsx (külastatud 21. mai 2018)
131. Venemaa Välispoliitika Kontseptsioon - Foreign Policy Concept of the Russian Federation (approved by President of the Russian Federation Vladimir Putin on November 30, 2016), http://www.mid.ru/en/foreign_policy/official_documents/-/asset_publisher/CptICkB6BZ29/content/id/2542248 (külastatud 21. mai 2018)
132. Verdevoye, Alain-Gabriel, 2015. „Pourquoi Renault est pris dans la tourmente russe“, *Challenges*, 12. august
133. Versailles' veebileht - <http://www.chateauversailles.fr/actualites/expositions/pierre-grand-tsar-france-1717#commissariat> (külastatud 21. mai 2018)
134. Vitkine, Benoit. 2016. „Cecile Vaissie: Moscou a developpe, plus qu'un soft power, une politique d'influence“, *Le Monde*, 5. august.
135. Vorotnikov, Eugene. 2017. „Russia to triple the number of International students“, *University World News*, No:465, 22. juuli. <http://www.universityworldnews.com/article.php?story=20170622142712791> (külastatud 21. mai 2018)
136. Waxin, Zelig. 2017. „La Culture russe contre l'ivresse du monde“, *Classe Internationale*, 10. november. <https://classe-internationale.com/2017/11/10/la-culture-russe-contre-livresse-du-monde/> (külastatud 21. mai 2018)
137. Weiss, Michael. 2017. "The KGB Playbook for Turning Russians Worldwide Into Agents," *The Daily Beast*, <https://www.thedailybeast.com/the-kgb-playbook-for-turning-russians-worldwide-into-agents> (külastatud 21. mai 2018)

138. Willsher, Kim. 2014. "Marine Le Pen's confidence vindicated by Front National election triumph," *The Guardian*, 25. mai

Mina,

Vootele Päi

(isikukood: 38810122736)

annan Tartu Ülikoolile tasuta loa (lihtlitsentsi) enda loodud teose

Pehme jõud ja avalik diplomaatia Vene Föderatsiooni instrumentidena selle välispoliitikas Prantsusmaa suunal,

mille juhendaja on Maili Vilson,

1. reprodutseerimiseks säilitamise ja üldsusele kättesaadavaks tegemise eesmärgil, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace-is lisamise eesmärgil kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
2. üldsusele kättesaadavaks tegemiseks ülikooli veebikeskkonna kaudu, sealhulgas digitaalarhiivi DSpace'i kaudu kuni autoriõiguse kehtivuse tähtaja lõppemiseni;
3. olen teadlik, et punktis 1 nimetatud õigused jäävad alles ka autorile;
4. kinnitan, et lihtlitsentsi andmisega ei rikuta teiste isikute intellektuaalomandi ega isikuandmete kaitse seadusest tulenevaid õigusi.

Tartus, 21.05.2018

(allkiri)